

KELET NÉPE
ÉS
PESTI HÍRLAP.

ÍRTA

B. EÖTVÖS JÓZSEF.

Sine ira et studio quonrum causas procul habeo.

PEST.
NYOMATTA LANDERER ÉS HECKENAST.
1841.

Minden nép', mint minden egyednek életében vannak pillanatok, mellyekben sorsától kényszerítve több előtte nyiló utak közt választania, mellyekben egész jövője iránt határoznia kell; — nagy fontos pillanatok, hol időmérőnk' fővenye közt a' jövőnek magvai folynak, 's minden szív érezve, hogy határozatától egy egész létnek üdve vagy boldogtalansága függ, szorulni kezd. — Vannak illy pillanatok; 's az egyed, ki átélve ifjúságának azon boldog napjait, hol a' magas feltételek közt ingadozó szív, fenséges, de csak még ösmeretlen czélok után vágyódott, 's a' nemzet, melly átfutva azon korát, hol magas lelkesedése még bizonyos elhatározott pályát nemválasztta magának, e' pillanatokhoz közelítve, helyesen cseleksznek, ha mielőtt magas ábrándjaik' köréből a' tett' nehéz mezejére lépnének, egy perczig magokba szállanak, 's az élet' annyi ösvényei között, mellyeknek mind egyikén példák intenek, 's ijesztenek, — mert nincs egy mellyen senki czéljához nem ért vagy nem sülyedett volna, — ha nem választanak a' nélkül hogy meggondolnák, miként nem a' legdicsőbb, de egy elérhető czél' választása illik a' férfiúhoz, ki, bár milly hatalmasan alkotva istenétől, gyengévé válik, mihelyt túlbecsülve erejét, abban fáradozik, miben győznie nem lehet. —

Ezen pillanatok' egyike az, mellyben nemzetünk napjainkban áll; — 's ha valaha volt időszak, mellyben e' haza' ügyeinek elrendelésében a' legnagyobb gond kívántatott; ha volt, mellyben minden tévedéstől őrizkednünk kellé, — ez, mellyben élünk, bizonyára azok közé tartozik. — A' vetésnek ideje 's módja az, mi termésünkről határoz; — jaj nekünk ha a' nemzet' mezején elmulasztjuk a' pillanatot, vagy magokat választánk, mellyeket földje el nem bir; — hogy pedig, — ha már keleti nép létünkre hasonlatosságokkal élni akarunk, — csakugyan a' vetés¹ korszakán még túl nem mentünk, azon, véleményem szerint, senki e' hazát ösmerő kételkedni nem fog; 's ha kételkednék, egy tekintet előítélet nélkül viszonyainkra vetve, meg fogja őt győzni, hogy, ha hála az égnek 's azoknak, kik eszközei valanak, sok régi gaz irtatott is ki néhány év óta: azon termés, mellyet helyébe várunk, sok helyett még elvetve sínes, 's hol elvette-tt is, még csak felette ritkán zöldellik napjainkban.

Ha e' nehéz, nagy következésű pillanatban, megfontolva a' hazának helyzetét, azt, mellyel a' külföld' ellenében áll, 's azt mellyet belső organisátiója szült; meg-gondolva múltját, mellytől soha egészen megválni nem lehet, 's a' nemzetnek jellemét, melly ha újításoknál tekintetbe nem vétetik, minden fáradságot haszталanná tesszen, egy hazáját valóban szerető polgár belsőjében meggyőződött, hogy a' közügy hibás irányt vesz, hogy a' nemzeti haladás, mellynek csak épen azért nyílik olly tág pálya, mert a' fordulón, mellyen áll, több útnak kezdete összpontosúl, — tévútat követ, e' meggyőződést a'

haza előtt nyilván kimondja, 's félretéve minden mellé' kes tekintet, bár veszni látná azt, mi szívének olly kedves vala, — hontársai' bizodalját, — ' szavát felemeli'

— tette egy nemes, tiszteletre méltó tett vala.

Ki azon férfiak' történetét ösmeri, kik nemzeteket haladásra intettek 's vezettek, tudja: hogy közöttök nincsen egy, a' Gracchusoktól le Washingtonig, ki nem rágalmaztatott, 's nem ért volna napokat, hol hála' 's tisztelet' helyébe, a' legcsúfosabb apostasiával vádoltaték.

— Ki a' tömeget megindítá, az nem várhatja, hogy hal-

dása nyugott leend, hogy egyes részei épen a' mozgás által szétválni nem fognak, hogy nem lesznek sokan, kik czél, 's irány nélkül, csak mintegy benső ösztöntői kényszerítve rohannak elő, átkozva, vagy megvetve mindenkit, ki határtalan futásokat követni nem akarja. — Minek kimondására az egyest nyugott meggondolás, 's belőle eredett erős meggyőződés bírta, az a' népnél szenvedélylyé válik; — amaz szeme előtt tartva czélját de nem felejtve akadályait, nyugottan halad feléje; a' tömeg csak kívánatait érezve, vakon rohan a' nehéz pályán, — mi csoda, ha elválnak egymástól? — Egyesek ritkán, de nép majd nem soha sem ösméri ön erejét, 's ha nemünk¹ történetén végig megyünk, alig találunk nemzetet 's pillanatokat, hol a' sokaság vagy nem sejdítve hatalmát, vakon nem engedelmeskedett, vagy túl becsülve azt, korlátlan mindenhatóságról nem álmodozott volna; — 's hol a' hatalmas, ki őket illy pillanatokban visszatartóztathatná; hol az, ki ha bár ő vezeté is a' pályára, az egyszer megindult tömegnek elébe szabhatná lépteit? — Halad,

tarthatatlanul halod a' nagy test, 's ki első mozdulatait okozá, többnyire nem tehet mást, mint félre lépni az útból, 's azon egy meggyőződéssel vigasztalni lelkét, hogy utána mások jövendének, kik helyét betöltik; hogy, ha bár a' háládatlan sokaság, mint gyöngyhalász a' csigát, ha kivette kincset, lábbal tiporná emlékét, még is ő vala, kinek e' kincset köszönheti; — 's egy nemzet' háladátpssága után, mellyel az a' babért homlokunkra fűzi, van-e szebb jutalma tettünknek azon érzeménynél, hogy megérdemeltük volna?

Abból tehát, hogy valaki, ki egykor a' haladásnak barátja, sőt megkezdője vala, minden haladást kivétel nélkül pártolni nem akar, 's midőn némelly újítások mellett felszólalt, másoknak ellene szegül, — azt következtetni: hogy nézeteit megváltoztatá, hogy, mert régi zászlóját, melly most más ügynek szolgál, czimeréül' többé követni nem akarja, apostata, — a' lehető legnagyobb igazságtalanság. — Tökéletlen nyelveinkben a' szók' száma meg nem felel a' fogalmak' különbségeinek; évről évre változik sokszor egy szónak értelme, 's nem kötelessége senkinek, azt, minek mások megváltoztatták értelmét, elfogadni, csak mert hasonlóan hangzik; 's mert, például, egykor a' szabadság' barátjának nyilatkozott, azt pártolni, mi később annak neveztetik, 's pártolni minden módot, melly annak elérésére ajánltatik, bár mennyire volna is meggyőződve hibásságáról. — Lehetnek, sőt vannak esetek, hol azon egy czélt követők elválnak egymástól, 's hol épen a' haladás' leghívebb barátjai mérsékletre intenek; csak az ok, melly őket e' felszólá-

lásra bírta, az idő mellyben az történt, a' mód mellyel azt tevék, teszi hibássá, vagy érdemmé tettüket; csak ez a' pont, melly körül minden józan discussiónak forogni kell. —

Hogy tehát Gróf Széchenyi István, noha a' haladás' embere, sőt hazánkban megkezdője, a' Pesti Hírlap ellen, melly szinte a' haladás' zászlója alatt küzd, felszólalhatott a' nélkül, hogy előbbi pályájáról lemondana, 's csak a' legkisebb következtelenséggel vádoltathatnék, — minden kétségen kivól áll; — a' kérdés csak az: vál-

jon a' Pesti Hírlap adott-e okot e' fellépésre? a' pillanat, mellyben élünk olyan-e, melly e' fellépést szükségessé tévé? 's váljon a' mód, mellyen az történt, olyan vala-e, melly a' haladás', jogszerű szabadság', és szabad discussio' ügyét elésegíti? —

Ez azon helyzet, mellyben Gróf Széchenyi István a' haza előtt áll; ez ez, miértén, bár mi csekély legyen szavam, mielőtt utolsó munkájának taglalásába belé ereszkedném, nyilván ki akarom mondani legvalóbb, legőszintébb tiszteletemet

A' barátságának szebb 's nehezebb kötelessége nincs, mint ellent állani barátrjai' kívánatainak; a' honszeretet' legdicsebb áldozatja azé, ki nemzete' javáért letuda mondani szeretetéről; a' jövő megszokta jutalmazni az illyes áldozatokat

Mélyen tisztelem én azon érzeményeket, mellyek a' Kelet Népe' lelkes íróját meggyőződésének nyilvánítására bírták; — de valamint meggyőződésem szerint tett nincs, melly által való hazafiságát inkább hebizonyítha-

tást úgy én, ki a' tisztelt Írónak nézeteiben nem osztozhatom, ki illy nemes kútfőből eredett tanácsait azon ügyre nézve, melly mellett mindig szóltam és szólni fogok, veszélyeseknek tartom, elmulasztanám kötelességemet, ha ezen nézeteket, 's az okokat, mellyekből ered-Bek, a' hon elo' tt nyilván, 's világosan ki nem mondanám. Mit olly férfi, kinek a' haza annyi köszönettel tartozik mint Gróf Széchenyi Istvánnak, mond, fontosabb mint hogy felelet nélkül maradhatna; a' discussio' mezején ki fog világlani az igazság, melly mint jó érez súrlódás által csak fényesebben tündökök. —

Ez indító oka, ez célja rövid munkámnak; ki benne mást keres, ki ügyes polémiának meglepő mesterké-léseit várja, vagy azon fogások után vágyódik, meHyek által — felkeresve minden egyes következetlenségeket,'s ú'szveállitva egymástól különváltakat, némelly író a' a' közönséget mulattatni iparkodik, vagy ki épen személységeket remei, — mert hisz' mint a' napról sok ember szereti tudni hogy foltjai vannak, úgy sok törpe minden magasabban állóról nem kivan tudni mást, mint hibáit, — az tegye félre e' füzetet; nem az író, de véle-ményei ellen írok, 's ha nézeteimben, miről a' közönség Ítélni fog, hibáztam, legalább soha sem felejttem, hogy az, ki ellen fellépek, honomnak egyik leghasznosabb polgárja, 's azon férfiú, kinek példáját követni, ifjúságomnak legszebb, legbüszkébb vágya volt

Hibázhatunk! Hol van ki egyhaza' viszonyairól ítélve biztosan mondhatná, hogy nem hibázott? Mint az óriási fa' jövében toválzást nem látni, míg fenn ágain a' tavasz'

érintése alatt millió levelek fejlődnek, úgy a' legkülönbözőbb jelenetek egyszerre állnak élőkbe nemzetek' életében is; 's ki az, ki korlátolt lát erejével felbírná fogni a' roppant egészet, 's nem függne azon helytől, mellyen a' végzet által túl tekintenie nem engedtetett Hibázhatunk, de épen hibáink által ki fog világlani az igazság, 's ez elég; — minden való, mit emberi nemünk bír, ezer egyes csalódások által szereztetett; feladásunk faradni a' való után; — sok, terhes salakjával együtt kihozni e' kincset; az idő, 's más munkások kik utánunk jönnek, bizonyosan ki fogják választani terhünkéből a' nemes erzet, mellyet rejte.

Nézzük tehát mindenen előtt azon okokat, mellyek a' Kelet Népe' tisztelt szerzőjét arra bírták, hogy egy, a' haladási párt' orgánumának tartott hírlap ellen felszólaljon; 's itt, mielőtt ezen okokba részletesen belé ereszkedném, legyen szabad némi általános észrevételeket előre bocsátanom.

Tekintve a' Pesti Hírlap' szerkesztőjének személyes tulajdonait, 's főkép azon rendkívüli állást, raellyben múltjának történetei őt a' haza előtt helyhezék, kétségen kívül nagyok lehettek, s. valának azon várakozások, mellyekkel haladásunknak mind barátjai, mind elleni e' lapnak megjelenését fogadták; 's ha e' vállalatnak hirdetése után szenvedélyes barátok 's ellenek támadtak; ha már első számánál nem hibáztak, kik belőle hazánk' vég romlását, vagy újjá születését jósolák, bizonyosan nincs mit bámulnunk; — politicában száz között alig van egy, ki tárgyakról szólva eltudná felejtteni a' személyeket,

kik által képviseltetnek; 's alig van kérdés, mellynek eldöntése nem függne épen annyira megindítójának állásától, mint benső érdekétől. — Hogy a' Pesti Hírlap' szerkesztője e' túlságos várakozásnak meg nem felelhetett; hogy illy rendkívüli 's minden valószínűség ellen tett jóslatokat nem igazolhatni, nézetem szerint világos. A' történetek' felszínénél mélyebbre tekintve, mindig 's mindenütt látjuk, hogy nagy következesek, soha egyes ember' vagy ténynek következése nem valának, hanem mindig sok különböző okok 's emberek közmunkásságából származtak. Caesartól Napóleonig mind azon nagy egyedek, kiknek nevei a' történet' epocháit jelelik, csak szikrák valának legfelebb, mellyek a' már öszvegyült gyúlananyagot lángba boríták, csak azon végső cseppek, mellyek a' csordultig eltelt kelyhet átfolytíni késztek; — mindenütt nem az, ki embertársainak egy új gondolatot ád, de az, ki a' többség' gondolatát magáévá tevé, hatalmas. 's váljon ki tehetné fel, hogy mit senki még véghez nem vihetett, azt Kossuth Lajos, bár mi nagy adományokkal ajándékozva meg istenétől, — teendi? — Nem

az tehát: mit vártak a' haladás' szenvedelmes baráti, vagy elleni a' Pesti Hírlaptól: hanem az, mit lehetett tőle józanon várni, ez a' kérdés; — valamint, nézetem szerint, lia e' lap vétkes irányt követne, mentségül józanul felhozni nem lehetne azt, hogy elleneinek aggodalmait nem igazolta egész mértékben; úgy, véleményem szerint, nem lehet e' lapot felelőssé tenni barátjainak túlzó reményeiért sem. — Alig van talán egy ember ki jóban azt, mit barátja!, — gonoszban azt, mit ellenei róla feltevé-

nek, véghezvihette volna; — minden tettek mérlege csak a' körülményekben fekszik, 's a' legcsekélyebb is nagy, ha nálánál többet tenni lehetetlen vala. —

A' Keleti nép-nek tisztelt szerzője 58.59.1. előadja azt, mit egy haladási hírlaptól kivan: „Ariadné' fonala' ként a' legjobb főkötől nyújtva biztos rézs' t nyitni, mellyen honi tébolydónkban nagy 's kicsi, dúzs és szegény, 's átaljában minden erő, minden érdek, sőt minden szenvedelem is egy cél felé lenne vezérelve; egy cél-felé, melly nem egyéb, mint tökéletes biztosítás mind a' despotismus mind az anarchia szörnyetege ellen.

Szükség olly lap, melly a' környülményekhez képest majd halkam, majd gyorsabban izgatná a' nemzeti testet, ma a' szenvedelmek lecsillapítására hatna leginkább, majd, ha tán ismétli álmom kórságba merülne a' nemzet,vagy haszolja irányt venne, azt ismét 's ha szükség, a' végítéleti tárogatókint életre, 's kötelesség tellyesítésre feliasztaná; — melly az elkülönözött részek egymás iránti viszonyait felvilágosítani, közös érdekeiket velők jobban megismereteni, a' szerencsésebb születésűeket kémélettel áldozatok tételére csábítgatni, az alantabb állókat őszinte részvéttel, viszont még egy kis béketúrásra édesgetni törekednék; melly eldiribolt erónket egy egy célra e-

gyeztetni, 's a' teendők eddigelé oly sokszor egyedül pillanat! hévsugtatorát végkép okszerénti logicába szorítani, 's azon fellette nehéz egymásutánt kijelelni figyelnek; szóval, mellynek az volna legfőbb működési köre, hogy a' régi külföldnek tapasztalás! kincseit sajátjává tévén, egyoldalúság és szenvedelem nélkül rendre kijelelné, mi volna kettős célunk elérésére, t. i. nemzetiségünk, és alkotmányunk mind inkább! kifejtésére, mi kerülésre, mi viszont utánzásra méltó; 's ekkép melly nem arról vitatkoznék, váljon kell-e tenni? mert ez rég elismerve, 's a' többségtől már rég elfogadva van, de azt tenné fejtegetési tárgyaúl: mit kelljen mivelní? 's ezt mi módon, miszerént egyes esetek, egyes kivételek aprólékosságát mellőzvé, jó hadivezér, jó országos emberként magasabb szempontból volna felfogva, 's szakadatlan rendben egy pontra vezérelve az egész.

Már, kérdem: mióta a' sajtó működik, hol van hirlap, melly e' kívánatoknak csak távolról megfelelt volna; hol van egyed, kitől csak a' legkisebb valószínűséggel ennyit reménylhetnénk? — Váljon a' nemzeti testnek egyes tagjai mindig egyenlő állapotban vannak-e? 's mi dőn egy rész túléhvétől elragadva mintegy lázban áll előttünk, váljon nem merül-e akkor épen a' másik néha álomkórságba? — váljon nem szükséges-e néha ott a'

szenvedélyek' lecsillapítása, mikor itt éppen az ellenkező szükséges? 's ha ez nem volna is, ha a' nemzet egy emberként csak egy érzeményben hevülne mindig, ha mi sehol nem volt, hazánkban való lehetne, hogy annyi párt, 's minden pártban annyi árnyéklat mindig egy gondolatban központosulna, — váljon hol van az egyed, ki ezen állapotot mindig felfoghatná, 's mintegy mindent tudó lény egy naptól a' másakra e' szerint irányozhatná szavait, irányozhatná főképp úgy, hogy szavai — noha a' magyar — mint a' tisztelt Gróf 103.1. felette jól jegyzi meg: vezért, főképp nem általa választottat nem igen kedvel, 's noha e' hazában egyedek vannak, kiknél a' méltó leczkésés csak akkor nem talál makacs fejességre, ha hasonlók-tól, vagy magasabb állásiaktól, 's nem idegenektől, vagy éppen alólról nyújtatik (32.L) hogy szavai, mondom, mindig követőkre találának?

Kérdésen kívül nagy a' korszaki sajtónak befolyása napjainkban; 's ha újabb történeteinken végig tekintünk, alig fogunk találni egy nagyobb tényt, mellynek főindító okai, vagy legalább leghatalmasabb eszközei között a' joornalistica nem mutatkoznék. Korunk a' discussio' kora; az idő, hol egyes hatalmasnak szava, vagy régi szokások minden ellenzést elnémítanak, megszűnt; nevek helyébe vélemények léptek, szokások helyett meggyőződést keres a' nép; — mi csoda, ha illy környülmények között, hol még a' korlátlan hatalom is alattvalóinak meggyőződésében keresi fő támaszát, az, mi a' sokaság' véleményére leginkább hat, egyszersmind leghatalma-

sabb;, 's ez a' korszaki sajtónak feladása. Egykor a' tudomány, mint minden, egyeseknek mintegy kiváltságos tulajdona vala, mellyet csak hosszú munka szerezhett 's mellyből épen azért a' többség kizárattott: ma a' tudomány mindenkinek szükségessé vált, 's a' journalistica az, melly megszerzését mindenkinek lehetségessé teszi, melly a' nagy, egykor egyesek' birtokában heverő kincset, hogy úgy mondjam, apró pénzre felváltva, ezrek között kiosztja; melly szüntelen' változó napjainkban szüntelen' változó formákban nyújtja tanácsait, minden napnak történetével meghozva oktatását; a' journalistica tanácsadója, barátja a' népnek, mintegy közbenjáróként állva a' nép 's kormányzói között, melly mind kettőnek véleményeit képviseli, 's mellyben a' kormányzó népének véleményeit, ez a' kormány' tetteinek magyarázatát keresi. De azon nagy hatalom 's befolyás, melly ezen állásból következik, csak az egész journalisticának, 's nem egyes hírlapnak lehet következése; következése annak, hogy minden kérdés, minden oldalról, 's mindenki előtt vitatás alá jő, hogy több hírlapi egyedek az ország' sajkájának két oldalán evezve az egészt haladni készitik. Egyes hírlap csak egy véleménynek 's iránynak lehet képviselője, 's mennyiben vélemény nincs, melly nem oszlanék külön színezetekre, még azon egy vélemény' követőinek is csak egy részéé, — 's a' legtöbb, mit tőlök kívánhatni, legfelebb következetesség, 's az, hogy céljaik' elérésére olly eszközöket soha ne használjanak, mellyek által az egésznek bátorsága veszélyeztetnék. —

Ezen szempontból tekintve a' Pesti Hírlapot, tekintve a' dolog' természetét, melly szerint hírlap — főképp kez-

detén — inkább a' discussio' mezeje, mint vezér csillaga, csalódtank-e várakozásainkban? s váljon mennyire alaposak azon vádak, mellyek, a' Kelet' népének tisztelt szerzője által ellene felhozattak? —

Nem szükség, a' Pesti Hírlapnak elveiről's általános irányáról szólanom; amazokat, ha a' jelen munkában hallgatna is, Gróf Széchenyi István, kinek múltja és jövője ezen elvekkel öszvekött, nem tagadhatja meg; erről a' tisztelt szerzője'szavaiban: nem beszélek én a' Pesti Hírlap általános irányzatáról; minthogy az irányzat bizonyosan helyes. (150. 1.) világosan kimondja véleményét; úgy mint (142. 1.) az egészről szólva e' szavakból is: Nincs tehát nekem, sem eddigelé kitüntetett legtöbb elvei, sem irányzatai, sem általában a' Pesti Hírlap ellen legkisebb kifogásom is; sőt midőn felette sajnálnám, hogy a' Pesti Hírlap szerkesztőjének szép tehetsége, szilárd lelkülete, komoly elszánása nem gyümölcsoznék drága ha zánknak, a' Pesti Hírlap folytatását mellyben már is olly sok jó van, és melly honunkra nézve valódi kincscsé válhatik, legőszintébben óhajtom, sőt valódi közcsapásnak tartanám annak megszűntét — világosan kitűnik, hogy sem elv, sem irányzat köztünk vitatkozás' tárgya nem lehet,'s a' tisztelt grófnak tökéletes megelégedésére nem szükséges más, mint hogy, miképen a' fent idézett helyen folytatólag mondja — a' Pesti Hírlapnak a' fenforgó kérdéshez 's honi

körülményeinkhez alkalmazva ne légyen taticája olly hijányos, olly visszást, mint valának jámbor Mack', a' dicső lengyel', 's Aristoteles — ceciderunt in profundum taticáji, vagy hogy a' tisztelt szerzőnek 117. 1. gondolatait még világosabban kimondó szavaival éljek: hogy ő a' Pesti Hírlap' szerkesztőjének szándékáról legkisebbé sem kételkedik; elveit is jobbadán, 's legfőbb vonásaikban osztja, sőt egy cseppet sem vonakodik kinyilatkoztatni, hogy azokat legnagyobb részben magáéivá teszi, sőt legédesb atyai érzések köztjobbadán magáéinak is ösméri, és ekkép egyedül azon Modor ellen lehet és van kifogása, melly szerint, mint Kossuth Lajos hiszi, felemeli a' hazát, mint viszont ő maga (gróf Széchenyi) hiszi, sírba dönti a' magyart.

Tehát csak a' tatica, 's a' modor körül foroghat a' kérdés; ez azon tér, mellyre a' tisztelt Gróf áll, mellyre őt követni fogjuk; minden egyéb vitatkozás felesleges. —

Én ugyan teljes meggyőződésem szerint nem hiszem, hogy ezen ponton forog a' fel és alá, hogy a' taticának hijánya megsemmisítésre vezet a' magyart, 85. l. hogy egy hírlap' szerkesztőjének elhibázott modorja csak most lábadozó, nemzeté virulni csak most akaró népünket, az anarchia mindent elsülyesztő örvényébe, vagy mi hihetőbb, közvetlen az önkénynek hajtó törő szirtjei közé vezetheti 95. l. hogy e

hont, és nemzetet, melyet Isten fenntartott annyi viszontagság között, nem elv, nem irány, hanem egyedül elhibázott modor fogja meggyilkolni — én' mondom, nem hiszem mind ezt; 's ha mást nem említek is, az, hogy annyi századok alatt stylus curiá-sunk' szavainál a' nemzet örök álomba nem szenderült, talán elég bizonyosság, hogy stylusra nézve sokat elbírónk.

— De miután a' tisztelt Gróf épen e' tárgyra's modorra szorítja észrevételeit, mintán minden a' Hírlap ellen felhozott vádakot erre épít, legyen elfogadva e' szűk mezeje a' vitatásnak is; 's nézzük, mik ezen olly veszélyes taticának és modornak hibái 's tökéletlenség!; nézzük, mi által válik e' lap, mellynek elvei 's irányzata olly jók, hogy a' Kelet' Népe' szerzője azokat magáéinak valja, még is olly szörnyeteggé, melly e' nemzetet porba döntendi.

Nézzük először azokat, mik a' taticát illetik. Én ugyan, bár mi eres szavakban kelt is ki a' tisztelt Gróf 96.1. azon szerencsétlenek ellen, kik a' taticának általános szükségét elismerni nem akarják, sőt ezen véleményöket hiú öntúlbecsülésökben hirdetni is merészelik, önkényt megvallom: hogy sok, igen sok esetben az ügyes taticának használását feleslegesnek, sőt károsnak tartom; hogy sok dolgokban — 's mind azok mellyeknek eldöntésére egy népnek köz munkássága szükséges, nézetem szerint ezekhez tartoznak, — csak az egyenes út vezethet célhoz; hogy népet akarhatja 's nézetei ellen fortélyok által vezérelni még a' jóhoz sem lehet; 's hogy végre, minden ügyesség 's finom tapintat,

mellyel országos ember tetteit elintézi, nem pótolhatják ki azon bizodalmat, mellyel a' nép némelly mindig egyenes úton járt férfinak lépteit követi. A' tisztelt gróf által állításának bebizonyítására felhozott példák e' nézetemet ugyan meg nem változtaták. — A' nagy császárban én nem a' taticának diadalát, hanem épen azt látom, miként sülyed minden tatica's ügyesség mellett az, minek alapja nem jó, miként vezethet Austerlitz, Jena, Borodino' 's annyi nyert csata 's győzelem, 's a' taticának minden csudái végre Waterloohoz, és Sz. Iloná' szigetére; 's a' dicső lengyel nép vesztének okát, nem a' tatica', hanem inkább egység', 's azon bizodalom' hiányában keresem, melly nélkül semmi valóban nagyot véghez vinnünk nem lehet, 's mellyet e' boldogtalan nép talán épen azért nem érezhete vezetői iránt, mert több ügyességet, mint férfias egyenességet vön észre tetteikben, — de ez csak személyes nézetem. 's ha bár a' tisztelt Gróf 41.1. utolsó országgyűlésünk' végszakáról szólva, midőn ezen ránk nézve olly fontos pillanatokat Parisnak a' szövetségesek által legelső bevételeivel öszve hasonlítván, e' két olly nagy következésű történetet azon pillanatok közé számítja, mikor a' földi dolgok úgy annyira bonyolódnak egybe, mikép emberek befolyása nem nyom sokat többé, és az Istennek közvetlen beleavatkozása veszi kezdetét legott (azaz: a' taticának hatalma megszűnik) e' nézetemben még inkább megerősített; 's ha bár a' taticának hasznait, sőt szükségét némi esetekben, mint például, parlamentaris vitákban elősmérve is, által nem

láthatom: hírlap, — melly természete szerint eszköz 's pedig a' leghatalmasabbak' egyike, de nem vezető'; melly politicus felekezetnek irányát képviseli, de nem adja, — miként ragaszkodhatnék mindig a' leghelyesebb tacticához, ha az vele, a' párt' vezérei által nem közöltetik; — nem akarok e' kérdés' további vitatásába belé ereszkedni, 's csak arra szorítom figyelmemet: mik tehát azon pontok, mellyekben a' Keleti Nép' tisztelt szerzője a' Pesti Hírlap által követett tacticát hibásnak, 's hazánk' ' jövőjére nézve veszélyesnek véli. —

Mennyire a' tisztelt Grófnak nézeteit felfoghatám, az általa legjobbnak tartott tactiva e' két fő elven alapul: —

1-ör Hogy azon kettős célunk' elérésére, azaz: alkotmányunk' 's nemzetiségünk' megőrzésére 's erősítésére, a' jelen pillanatban szükséges: hogy a' magyarság egyedül vedlő, az alkotmány viszont haladó szellemben működjék. 72.1.

2-or Hogy fáradásainkból sikert reménylenünk csak akkor lehet, ha kívánatainkban soha helyzetünkről meg nem feledkezünk, 's nem más nemzetek' példája, hanem ön szükségünk szerint rendezzük el a' teendők' sorát, őrizkedve leginkább minden divergentiáktól, mellyek nemzeti erőnket szétszítva semmisítik.

Véleményem szerint e' két elv olly helyes 's talpra esett, hogy alig van valami, mi ellenök bár ki által felhozathatnék. — Az elsöre nézve, — ki a' hazánk' némelly részeiben a' magyarosodás mellett mutatott túlbuzgóság-
nak következtét látá, melly eddigelé csak egy magyarság elleni sláv reactió vala, az kételkedni nem fog, hogy

azon erőszakos út, melly honi nyelvünk' terjesztésere némelyektől követtetett, nem czélirányos; 's hogy gúny, vagy kényszerítés soha köztünk, 's idegen ajkú hontársaink között egység' kötelékei nem lehetnek. Csak mi szabadságon alapúi, az állhat erősen; 's ha van mód, melly e' hon' külön vált gyermekeit valaha egy nagy egésszé egyesitheti, 's ha van valami, mi erre legalább reménységet nyújt, 's azért minden honfinak figyelmét, 's legőszintébb előmozdítást érdemel, az, mit a' tisztelt Gróf ajánl, bizonyosan a' legjobb, a' legczélszerűbb eszköz. — A' másodiknak czélszerűsége magában vilá-

gos; a' kérdés csak az: váljon ezen elvek sértettek-e a' Pesti Hírlap által, 's miben, 's miképen sértettek általa?

— se' részben, megvallom, nézetem a' Kelet' Népe' szerzőjének nézetétől ismét nagyon különbözik.

Mert, váljon, az elsőre nézve, ha a' Pesti Hírlap' eddigelé megjelent vezérczikkein végigmegyünk, nem kell-e megvallanunk, hogy mind azon hírlapok között, mellyek a' magyarosodás' ügyében felszólalták, nincsen talán egy, melly lelkesedésében több mérséklettel, 's nemmagyar ajkú hontársaink iránt több tisztelettel szólna, mint épen e' lap. — Ha a' szerkesztő mélyen érezve mind azon ká-

rokat 's veszélyeket, mellyek hazánk' lakóinak annyira különböző, nemzetiségeiből jelenünket, 's jövőnk' reményeit elborítják; ha meggyőződve, hogy minden erő csak egységből származhatik, 's hogy minden egyéb mit honunkért tehetünk, való sikert nem szülhet, míg lakói a' magas Kárpátoktól a' Vaskapuig egy nagy nemzetnek nem érzendik magokat, — e' fontos tárgyhoz sokszor vissza

tér; ha mindent, mi ez ügy' előmozdítására bár hol, 's ki által tétetett, magasztaló szavakkal kiemel, mindent mi ellene történt, szomorúan, sőt roszalva előad, — váljon ki veheti ezt rász néven neki, főkép miután senki sem mondhatja, hogy e' roszalásban gúny, vagy ellenséges indulat mutatkoznék, 's miután azt talán csak még sem állithatja senki, hogy, ha alkotmányunk' rongyos fedele alatt csak 80 ezer kiváltságos család áll, 's a' magyarsághoz csábítandó kinn a' szabad ég alatt ázik, bizonyosan nem a' Pesti Hírlap' szerkesztőjének akarata az, melly őt szabad ég alatt tartja; — 's miután senki nem kételkedne tik, hogy, ha Gróf Széchenyi István' nemesi kívánata végre teljesül, 's az Idők eljövendének: ha Hunnia határai között a' magyar alkotmánynak áldása mindenkire terjesztetik, úgy hogy a' legkisebb se legyen abból kizárva, de arra is, bár milly csekély részben's milly lépcsőkön, még is elhasson végre jóltevő melege. 76. 1. — bizonyára a' Pesti Hírlap fog annak örvendezni leginkább. E' részben tehát a' Pesti Hírlap ellen panasz nem lehet; 's egész kívánatom csak oda központosulhat, hogy a' tisztelt Grófnak ez üdvös fanácsát, ez ország' minden hírlapjai 's túlbuzgó egyedei figyelembe venni el ne mulasztzák; nemmagyar hontársaink pedig e' nemes, a' magyarosodásnak egyik legbuzgóbb vezetője által tett kinyilatkozásban, egy új bizonyítványát lássák azon testvéri érzeteknek, mellyekkel mi magyarok irántok viseltetünk, 's mellyek, bár mit tegyenek is nem-

zetiségünk' fondorkodó ellenei, végre alkotmányi — nemzetileg ki fogják vinni egyességünket. —

Annyival többek 's nagyobbak a' Kelet' Népe' tisztelt szerzőjének a' Pesti Hírlap ellen a' második, azaz: a' divergentiák', 's nem korszerű javaslatok' tekintetéből felhozott panaszai. — Ezek szerint a' Pesti Hírlap' szer-

kesztője

a) Napról napra új indítványokat téve, úgy is eléggé csekély nemzeti erőnket szétdirabolja.

b) Javaslatai által, mellyek inkább a' külföld' vak utánzásának, mint nemzeti állásunk' és szükségünk' józan felfogásának eredményei, olylly útra vezet a' magyart, mellyen célzt érnie nem lehet, sőt mellyen haladva, minden munka 's fáradság csak oda vezethet, hogy mint ha piramis csúcsra állíttatnék, még azon kevés is, mi meg fenn áll, porba dőlend. —

Minekelőtte e' vádak' részleteibe belé ereszkedném 's egyenesen arról szólnék, mennyiben illethetik azok a' Pesti Hírlap' szerkesztőjét, legyen szabad előleg azon kérdést felállítanom: Válgjon a' tisztelt Gróf által haladásunkban megkívánt szoros logikai egymásután, jelen helyzetünkben, 's viszonyaink között lehetséges-e? — másodsor: válgjon reményelhető-e, hogy e' rendszeres reform (mert minden lehető divergentiák' elmellőzése rendszernél mi volna egyéb) mellyet eddig törvényhozó testünk maga sem vala képes létre hozni, történhetik-e, bár milly észszel 's tudománnyal szerkesztett hírlap által? — Néze-

tem szerint mind e' két kérdésre csak tagadólag felelhetek.

Nem szándékom hosszasan e' tárgyról szólanom; de ha századunkban, hol a' Spanyol félszigettől Scandina-
viáig Európa' majd nem minden nemzete alkotmányi ja-
vításokon átment, vagy bennök még vajúdik, mind e' ta-
pasztalásokat özveszámítjuk; ha tekintve egy részről
azon nemzeteket, hol a' reform, mint Frankhonban, for-
radalom által a' legszorosabb logica' kívánatai szerint
eszközöltetett, 's azokat, hol, mint Angliában, a' reform
egy hosszú százados munka, mellynek rendszerét csak
szükség és lehetőség határozzák, — ott olly kevés, itt
annyi áldó következéseit látjuk e' haladásnak, váljon ál-
modhatunk-e meg rendszeres reformokról? váljon, ha
hazánk' kifejlődési korszakára visszaemlékezünk, .mind
azon hasztalan munkára 's fárdaságra, melly 91-től 25-ig
e' hon' rendszeres reformjára fordított, 's miként ha-
ladunk épen csak mióta a' systemával felhagyánk, és
Gróf Széchenyi' intő szavára, a' helyett, hogy a' teendők'
rendszere felett vitatkoznánk, valamit teszünk, — nem
győződünk-e meg: hogy a' reformnak ezen neme főkép
Hálunk lehetetlen, 's hogy, miként mind azon jó, mi ed-
dig történt, 's minek létesítésében talán senkinek több 's
dicsőbb része nem vala, mint épen a' Kelet' Népe' tisz-
telt szerzőjének, valóban nem a' szoros logikai egymás-
után szerint eszközöltetett; 's hogy, miként tudós társa-
ság támadt a' nélkül, hogy egy jó elemi iskola léteznék
— lánczhyd épül a' nélkül, hogy útjaink volnának: úgy
ezentúl, csak akkor haladhatunk, ha nem arra, jobb vagy
bal lábbal lépünk-e elé, hanem inkább arra: hogy ne
vesztegeljünk, fordítjuk fő gondunkat. — Hogy e'
részletes;

javítások epén mert előkészítve, vagy a' megmaradt régiekkel egyhangzásban nincsenek, néha káros következtéseket szülhetnek; hogy azon hosszú stádium, melly alatt egy nemzet' alkotmányi átalakulása illy módon történik, sok egyes bajokkal jár, az nem szenved kétséget. De a' törvény' egyetlen erős alapja a' nép' jellemében 's szokásaiban fekszik, 's míg ezeket rögtön megváltoztatni nem lehet, addig rendszeres reformról ne szóljon senki. — Törvényhozóban nagyobb hiba nincs, mint ha korát meghaladva utópiákról álmodozik.

De, váljon, ha — dato sed non concessio — volna va-
lami olly annyira a' természettől adományokkal felruházott, olly mindent tudó, tapasztalt, olly mindenható köz bizodalom által, ki nemzeti újjászületésünkben szoros logikai törvények szerint ki tudná jelezni a' teendők' sorát; ha volna, ki minden perczen ösmérve viszonyaink' legkisebb részleteit, apodicticus bizonyossággal maga fel tudná fogni szükségünket, elébe szabva minden egyesnek kötelességeit, intve egyet mit szóljon, a' másikat mit tegyen, a' harmadikat, hogy hallgasson el; mindenkit hová fordítsa figyelmét, örködve mindenek felett, hogy soha senki tervet képzelni, vagy létesíteni ne merészeljen, melly a' nagy nemtő' logikai felfogása szerint helyén nincs; ha, mondom, volna illy halandó, ki nézeteiben soha nem csalódnék, 's mi több, kinek isteni csalhatatlanságán senki kételkedni sem merészelne; — váljon egy hírlap' szerkesztője lehet-e az? egy hírlap' szerkesztője, ki függve levelezőitől 's a' közönségtől, függve a' könyvvizsgálattól, számtalan kicsi 's nagy tekintetektől, annyi 's olly

nehéz akadályokkal küszködik; ki, ha lapjának szint adni nem tudott, közönösség, — ha elhatározott színnel lép fel, ellenek által veszélyeztetik; ki helyzete által 'pártok' harczi közé vetve, a' jelennel küszködik, mint a' fákyla, melly éji utunkon vezet, csak mellékesen veti világát távolabbra, — váljon, kérdem, ki várhatná, ki remélheti ezt?

De ki szólt systemáról, — így szólal fel itt a' Kelet Népe' tisztelt írója talán — ki lépett fel nálamnál kíméletlenebbül mind azok ellen, kik mindig a' rend felett vitatkozva, végre semmit sem tesznek; 's váljon hogy lépnék most soraik közé? — Ezen esetben, engedelmet azon időért, mellyet a' tisztelt Gróftól, 's egyéb olvasóimtól az elébb mondottak által elraboltam, 's védelmemül azon egy megjegyzést, hogy, mihelyt minden divergentia valóban olly veszélyes, mint azt a' tisztelt Gróf hirdeti, mihelyt egynéhány, idő előtt, 's a' logikai egymásutánon kívül tett indítvány azon hajszáit, mellyen nemzeti létünk függ, ketté szakaszthatják, nézetem szerint szükségkép systemához kell folyamodnunk. — De hagyján, én nem akarok szavak felett vitatkozni; tegyük fel, hogy a' Pesti Hírlapnak nem egy általános rendszer' felállításának hiánya tulajdonított hibául, — miben fekszik hát vétke? kétségen kívül magokban az egymástól divergáló ajánlatokban, mellyek a' jelen pillanatban 's viszonyaink között, olly céliránytalanok 's veszélyesek, hogy nemzeti és alkotmányos létünk vég napját fogják elkerülhetetlenül, és szaporábban mint gondolnók, idézni elő. 190 1. A' vád nagy 's fontos; nézzük alapjait. —

Azon divergáló ajánlatok, melyek a' Pesti Hírlapnak a' tisztelt Gróf által leginkább vétkül tulajdoníttanak, mennyire azokat különösen kijelenté, e' következők.

Mátyás' szobra körül tett fáradozásai.

Tömlöczeink' javítása iránti felszólalásai.

A' kisdedovó-intézetek.

's a' hasznosméréteket terjesztő társaság' pártolása.

Nézzük ezen ajánlatokat egyenként. —

Az elsőre nézve, ha emlékezetem nem esal, soha a' Pesti Hírlap, — vezérczikkeiben legalább — e' vállalat

mellett fel nem szólalt; nem szükség tehát, hogy e' részben hosszú legyek. — Én e' tervnek pártolóihoz soha sem tartoztam; számtalan szükségünk, melyeknek pótlására erőnk nem elégséges, szegénységünk, 's hadd mondjam ki nyíltan — művésznök' tehetségei — nem engedik, hogy nemzetünk azon hálát, mellyel legnagyobb királyának tartozik, méltán leróhassa; 's én nem kívánom, hogy azon szent emlék, mellyet igazságos Mátyásáról szívében hord a' magyar, egy törpe hozzá nem illő szoborban testesüljön; — de miután 100,000 forintnak céliránytalan kiadása minden esetre kár agyán, de komolyan véve, senki által ollyannak nem nevezhető, melly nemzetünket sírba döntheti, 's mintán azon érzemény, melly némellyeket e' vállalat' pártolására bírt, minden esetre nemes 's tiszta vala i ha végre a' szobor felemeltetnék is, a' haza talán sem kárt, sem szégyent nem vallana általa, 's maga nagy Mátyásunk, lenézve kis emlékére, a' tökéletlen mű felett talán megbocsátana azoknak, kik azt sár 's por között emelték, 's azon gon-

dollal vigasztalná magát, hogy királynak szebb emléke nem lehet, mint négy nehéz század után nem felejtetni népe által. — De, mint mondtam, emlékezetem szerint a' Pesti Hírlap e' vállalatnak pártolásában soha sem buzgólkodott; — legyen ez elég. —

Azon három ajánlat, melyet a' tisztelt Gróf ez után említ, mind olyan, mellynek pártolásában csekély tehetéseim szerint részt vevék én is; mellyeknek elősegítésében, mennyire tőlem kitelt, fáradtam eddig, 's fáradni fogok mig erőm engedi; mellyeknek felelősége, — ha azoknak mostan megpendítéséből a' hazára csak ugyan annyi kár háramlanék, mint az, a' Kelet' Népe' szerzője által jósoldatik, engem úgy illet, mint a' Pesti Hírlap' szerkesztőjét, 's a' tisztelt Gróf nem veendi rősz nevén, ha elve szerint tisztelet 's becsület de igazság is e' részben nyíltan, 's őszintén kimondom meggyőződésemet. —

Ha azon javításoknak hosszú során végig megyünk, mellyek újabb időkben, az országlási dolgok körül történtek: nincs talán egy, melly, mi elvét illeti, több 's melegebb pártolást talált volna, mind Anglia 's leginkább Amerika' a' tömlöczök' czélirányosb elrendezése iránt tett intézkedései. Kinek Isten szivet adott, melly ember-társának szenvedéseinél dobogni tud, ki érezve emberi méltóságát, nyugottan nem nézheti, ha az hasonlójában sértetett, ki vallásának szent értelmét felfogá, 's nem csak ajkain, de keblében hordja azon egyetlen, 's mindent magában záró parancsot: „szeresd felebarátodat,” az, látva az állapotot, mellyben egy fél század előtt Eu-

ropa' minden tömlöczei léteztek, nem maradhatta nyugot-
tan. — Százan, ezerén érezek, nem mint a' Gróf úr mond-
ja: hogy csak a' nemesis büntesse a' halan-
dót, 's ember emberen kirekesztőleg csak
javítson; de érezek, hogy a' büntetés csak akkor ér-
demli e' nevet, ha mindén szigorúsága mellett igazságos
marad; hogy a' vétkes' büntetése a' társaság' kötelessé-
gei közé tartozik, mert a' társaságnak első célja minden
személy' 's birtoknak biztosítása: de hogy mind az, mi
e' cél elérésére nem szükséges, mind azon szenvedé-
sek, mellyek a' börtön' homályiba rejtve senkit vétkek-
től el nem rettentenek, kegyetlenség, pedig annyival na-
gyobb, mennyivel haszontalanabb; hogy a' börtön' falai
közé zárt vétkes, ha büntetését kiállta, a' társaságba vis-
szalépend, 's hogy őt romlásnak kitenni veszélyes; hogy
végre tömlöcz nincs, melly a' még csak vád alatt lévők
közül száz ártatlant nem zárna falai közé,'s hogy ezekre
nézve a' társaságnak büntetési joga nincsen; százan, 's
ezerén, mondom, érzék ezt, 's túl az Atlanticumon 's in-
nen sok emberbarát szentelé a' fogházak' javításának
életét, — 's hogy nem siker nélkül, 's nem a' nélkül,
hogy nem csak a' rabok, hanem a' társaság is hasznát
érezné, azon, mint szavaiból is kiviláglik, a' tisztelt Gróf
sem kételkedik. —

Miben fekszik tehát azoknak hibája, kik ezen, min-
denütt olly hasznosnak mutatkozott javítást nálunk is ho-
nosítani kívánták, kik mint én, ezen ügy mellett felemel-
ték szavokat, 's bár jól tudva, hogy ezt csak az ügy'
szentségének köszönhetik, örömmel láták azon pártolást,

mellyre hazájok' törvényhozása e' tárgyat méltatá; vagy kik, mint a' Pesti Hírlap' szerkesztője, mintán ez ügy a' törvényhozás' pártolása alá vétetett, a' köz figyelmet feléje igazíták? — A' javaslat idő előtti, így szól a' tisztelt Gróf; de váljon ha ez áll, nem következik-e ebből: hogy a' jelen állapot idején, van? 's váljon ezt merné-e állítani valaki? — Tekintsünk végig hazánk' tömlöczein, 's váljon ha 10, 20, sőt 50 gonosztévőt látunk egy egy szobába zárva, a' megrögzött gonosztévőt, 's azt, kit első hibája vezetett e' szerencsétlen helyre, sőt az ártatlant, kit csak vád terhel, mind egyenlő szenvedéseknek, egyenlő anyagi 's erkölcsi megromlásnak kitéve; ha egy megyének tömjöczében a' rabok megfagynak, tíz más törvényhatóság' börtöneiben évenként a' typhus uralkodik' míg máshol a' rabok' nagyobb része, mint konyhás rab, kényelmes szolgálatban tölti napjait, olly annyira, hogy valóban inkább kézrekerítésének helyétől, mint vétkeiktől függ büntetése, fogjak-e állítani, hogy ez rendén van; hogy a' javításoknak ideje ezekre nézve még el nem jött; — hogy vétkezik, ki ezen visszaélések ellen felszólal, 's a' hazát figyelmessé teszi, hogy törvényeinek szent neve alatt kegyetlenségek 's visszaélések üzetnek? 's ha egy tömlöczözöttnek sápadt arca vala is az első indítók, melly őket felszólalásra készte, 's ha bár a' szegény megvetett szív vala is az, melly az észet e' tárgyról gondolkozni inté, váljon olly roppant-e vétkök? 's mert vannak néhányan, kik a' tárgyhoz nem értve túlzások által némellyeket azon hiedelemhez vezetnek, mintha a' büntető rendszer' javítása, csak a' rabok' kényelmeinek

növelésében állna; mert vannak, kik elragadva ember-szeretettől, a' kérdésnek csak ezen egy oldalát látják,

— váljon ezért érdemi-e a' tárgy megvetésünket? Hogy ott, hol annyi még hátra van, mint hazánkban, kényelmes tömlöczöket építeni bizonyára semmi angolnak, vagy amerikaiak eszébe nem jutna, az teljes igaz; — de hogy angol vagy amerikai, ki megyei tömlöczeinknek néhányait látta, azoknak emberiebb módon elrendezését, — bár miként legyen is beavatva a' nem'zeti kifejlődés' tacticájába, — idő előttinek tartani nem fogja, az nézetem szerint ép' olly bizonyos; csak erről, egyedül erről van a' kérdés.

A' tisztelt Gróf, mint szavaiból látszik, a' fogház-javítási ügyben csak azon néhánynak túlzó plúlantropiából eredett fáradozásait látja, kik tömlöcz-javítás alatt, csak a' rabok' anyagi jóllétének nevelését értik; 's ismétlem, ha ezen ügynek más alapja nem volna, mint a' költői ábrándok szülte érzélgés, akkor csakugyan nagy részint állna mind az, mit a' tisztelt Gróf e' tárgyban felhoz; de a' dolog, hála az égnek, nem illy gyenge alapon áll. —

Mindenben mi a' tömlöczök' javítására történik, két fő tekintet van előttünk, melyet soha szemünk elől vesztünk nem szabad. —

Az első: a' polgári társaságnak biztosítása.

A' második: tisztelete azon velünk született jogoknak, mellyeket bármi mélyen sülyedve, az embernek elveszteni nem lehet, 's mellyeket tisztelni, még a' rabban is, a' társaság' fő kötelességei közé tartozik.

Csak ha, 's a' mennyiben a' büntető rendszer e' két tekintettel ellenkezésben nem áll, akkor és annyiban fel lehet meg józan kívánatinknak; 's minden, mi vagy egy, vagy más részről e' két fő tekintet¹ elérésének akadályokat okoz, czéliránytalan. —

A' polgári társaságnak első feladása a' közbátorság; biztosítani polgárinak életét, vagyonát, becsületét, ez hivatása, ez azon magas czél, mellynek elérésére alkotott, mellynek eltévesztése után fenn állnia nem lehet.

— Minden, mi e' czél' elérésére szükséges, a' társaság' első jogai, sőt kötelességei közé tartozik, 's nem lehet ok, nem lehet érzemény, bármi szép 's dicséretes magában, mellynek hódolva e' kötelesség' teljesítésétől magát felmenthetné; 's ez minden büntető jognak alapja. De valamint mind az, mi a' közbátorság' feltartására szükséges, a' társaságnak kötelességei közé tartozik; úgy kérdésen kívül, minden, mi e' czél' elérésére szükségtelen, 's csak a' büntetett egyed' szenvedéseit, 's nem a' társaság' biztosságát növeli, olyan, mire a' köztársaságnak joga nincs, — mire, bár mint erősebbnek, elkövetése hatalmában áll, erkölcsileg joga nem is lehet Szükség, hogy a' büntetés, büntetés maradjon mindig; szükség, hogy a' gonosztévő, kit erkölcsi érzete az erény' ösvényein meg nem tart, a' haszon fölött, mellyet merényéből vár, a' büntető igazság' sújtó karját lássa, 's remegien következeitől; de szükség, 's nem kisebb morális szükség az is, hogy a' büntetés büntetésnél egyéb ne legyen; hogy soha boszú', vagy kegyetlenség' színét ne öltse magára; soha, midőn a' jogszerű többséget védi, az egyedben ne

sértse azon emberi méltóságot, melyet nem a társaság adott, 's melyet eltipornia nem szabad.

Már alkalmazva ezen általános elveket tömlöczeink' jelen állapotjára, kell-e sok szó, hogy céliránytalanságokról meggyőződünk? Tekintve a társaságot: criminalitásaink' naponként nevedő száma, 's a rabok' egymásközti megromlása, elég hangosan hirdetik,, hogy a mostan létező büntető rendszer a társaságot nem biztosítja, sőt minden kegyetlensége mellett is visszatorló erővel nem bír; tekintve a büntetett egyedeket pedig, ki nem látja, hogy e' büntetésmód olly kegyetlen, — 's ha azon ártatlanokra tekintünk, kik csak mint vádlottak sínlenek tömlöczeinkben — olly igazságtalan, hogy azt feltartani tovább nem is lehet; — 's valljon nem világos-e', hogy törvényhozásunk a tömlöczök' javítására fordítván figyelmét, nem túlzó érzélemből, hanem épen a fen érintett tekintetek által vezéreltetett; 's bizonyára meg nem feledkezett azon első kötelességéről, melly e' hon' polgárainak biztosításában áll. — Milly módon fog büntető rendszerünk ollyanná válni, hogy e' kívánatoknak megfeleljen, solitariy confinement által (mit a Pesti Hírlap, legyen itt mellékesen mondva, nem csak hogy nem pártol, de ellenéz) vagy az auburni rendszer' útján, vagy talán más, bár nem olly tökéletes de hazánk' viszonyaihoz inkább alkalmazottmódon, — én nem tudom; de hogy az egynek igen rosztévő de a soknak igen jótevő huszonöt' helyébe más büntetés fog lépni elvégre, 's hogy ez által, ha bár az holnap történnék is, azon haj-

szál, mellyen egész nemzeti létünk függ, ketté szakadni nem fog, az erős meggyőződés, 's pedig olly annyira az, hogy míg erőm tart, mindent, mit ezen ügy' elősegítésére tehetek, tenni, kötelességemnek ösmerem; mert tisztán érzem: hogy azon nép, melly már megízlelte az arany szabadságnak lelkét emelő kéjét, mellyben felébredt az emberi méltóság érzete, 's melly már sejdíteni kezdé, mi nemzeti nagyság, mi nemzeti üdv. (202) nem tűrheti, hogy hazájának szent határai között az emberi méltóság bár kiben is sértessék. —

Ennyit a' fogház-javításra nézve; — menjünk tovább, — Az eddig felhozottakon kívül a' Pesti Hírlap' hibás tacciejának bebizonyítására, a' Kelet' Népe' tisztelt szerzője még két tárgyat említ, mellynek pártolása leginkább hibául tulajdonítatik a' szerkesztőnek; az egyik; a' kiseddóvó intézetek; a' másik: a' tervezett hasznos ösméreteket terjesztő társaság. — Kezdetek ezek, mint a' tisztelt gróf azt 201.1. ön 's mások' megnyugtatóására mondja, — valamint nem tagadhatni azt is: hogy nagy sikerük eddigelé nem volt, hála az égnek; ekkép felette kicsinységesnek látszhatik, illy féle kis erőlködések végett sok lármát ütnie, és a' tág keblűeket magok alkotta mennyországokból illy szűkkeblűleg kizavarnia; de ábrándozás ragadosabb mint mirigy, képzelet szárnya kimondhatlan sebes, és egy szikra tűz, mellyet sok észre sem vesz, csak hamar, ha mielőtt erőre kap

nem foj tátik el, mindent lángba borít, 's ezek azon okok, mellyek a' tisztelt Grófot a' tárgyak' látszó parányisága mellett is-felszólításra készítik. — 's ha meggondoljuk, hogy a' tisztelt grófnak ön nézete szerint 200.1. — mind ezek nem egyebek, mint a' számolni, 's ekkép kormányozni nem tudó, magát mindig ámitó, 's másokat örökleg csábító érzelmeknek kisdedei vagy néhányaknak, — mit azonban a' gróf soha nem hihet — a' nélkül hogy a' sokak azt észre vennék, szép köntösbe és szép szavakba burkolt ármány terve, mikép a' hazai pyramis alap nélkül szántszándékkal felfordítva rakassák, és ennélfogva nem csak azon magasságot el ne érhesse soha, melly után annyi hű kebel szomjadosz, de még azon ki-csi is hegyünkbe düljön, mi a' régi elég alacsony építményből fennmaradt; Minekutána tehát e' kető közt nincs közép 201. 1. — 's ha segítség nem nyújtatik, 's gát nem vettetik rögtön, még mikor idő van: vagy a' mindennap növekedő álmjárás, vagy a' netalán valahol lappangó Machiavelli okvetlen lángba boritná, vagy örök gyászba sülyeszethetné a' hazát, valóban nem is csodálkozhatik senki azon lelkesedésen, mellyel a' tisztelt férfiú ezen annyira veszélyes javallatok ellen felszólal; — de miután e' tárgyak a' Pesti Hírlap által épen olly kevésbé indítványoztattak, mint az elébb említett fogházjavítási terv, mellyre nézve

a' szerkesztő csak a' többségnek az országtörvény által kimondott nézetét pártolá; 's miután ennél fogva, miként a' dolognak érdeme, úgy kétségen kívül azon vádak sem illethetik őt kizárolag: természetesnek fogja találni a' Gróf, ha nehéz, 's szavának méltó tekintete által olly fontos vadai ellen felszólalok én is, 's bár mi csekély legyen, fájdalom, azon érdem, — mellyel e' vállalatok' elésegítéséhez járulhat-

tam, legalább nyilván megvallom azon sympathiát, mellyel ez ügyek iránt viseltetem; legalább tartalék nélkül, bár mennyire érzem is a' tisztelt Gróf ellenében csekélységet, kimondom azon meggyőződésemet.: hogy az említett vállalatokat nem csak idő előttieknek, 's nemzeti sakkjátékunkban minden számolás nélküli vonásoknak nem tartom, hanem épen, ellenkezőképen olyanoknak, mellyek helyén 's rendén valának, 's mellyenét én, bár mennyi sár'spór legyen piaczaikon, bár mennyi homok 's mocsár hazánk' határai között, — mennyire honunk' diagnosisát legalább esekély tehetséggel felfoghatám, — mind addig azoknak tartandok: mig valaki által arról meg nem győződtetem, hogy minden okszerinti haladásnak alapköve nem a' nevelés, 's hogy politicus jogoknak azokra kiterjesztése, kiknek neveléséről nem gondoskodunk, valahol üdvös következtetéseket szülhetne; minek megmutatása, mig kétszer kettő négy marad, míg a' tegnap nem esik a'

ma, és a' ma a' holnap után, míg végre a' szülő nem lesz fiatalabb a' szülőtnél, 197. 1. hasonlókép nem igen sikerülhet. — Mind a' kisedd-óvó intézetek, mind a' hasznos ösmereteket terjesztő' társaság' működései nem egyebek részleteknél, mellyek egy általános nemzeti nevelésnek részint segédeszközei, részint, mennyire a' közönséget annak szükségére figyelmeztetik, előkészítői; mielőtt tehát ezen tárgyakról különösen szólnék, 's a' Kelet' Népe' szerzőjének ellenök felhozott okait fejtegetném, szükséges a' nevelésről általánosan, szükséges leginkább a' mélyen tisztelt szerzőnek iránta kimondott nézeteiről szólanom. —

A' nevelés' általános haszna, sőt különösen olly nemzetnél, melly szabadság után vágyódik, — szüksége, egyike azon eszméknek, mellyekről a' közvélemény rég kimondá Ítéletét; az absolut porosz kormány, 's Amerika' szabad szövetsége egyenlőn vélekednek felőle, 's minden, mi mellette felhozatik, szinte közmondássá vált; — nem szándékom tehát olvasóimat e' rég elösmert igazságnak megmutatásával fárasztanom, — maga a' tisztelt Gróf, ha mind az, mit hazánk' anyagi 's szellemi kifejlődésének előmozdítására, mind az, mit hasznos ösmeretek' terjesztésére tett, nem biztosítanak is e' kérdés felőli nézeteiről, előttünk fekvő munkájában olly határozottan kimondja meggyőződését, olly nyíltan a' nevelés' pártolójának vallja magát, hogy a' discussiót ezen térre vinni, nézetem szerint, haszontalan szóvitánál egyéb nem volna. — Gróf Széchenyi István, kinél e' hon' határai között senki a' haladás' elősegítésére többet nem tett, ki

nemzetünk' emelkedésének szentelő életét, 'a most újra kimondá azon fenséges nézetet, hogy csak alkotmányunk' terjesztése által emelkedhetik nemzetünk, — a' nevelés' el-

lensége nem lehet; őt annak hinni bántás volna 's alávaló vád) mellyre egész élete megfelel. — A' kérdés csak

a' nevelés' korszerűsége körül forog, a' körül: váljon a' Grófnak azon nézete, hogy a' nevelés' tárgya a' most teendők körül nem a' legelső vonás; 369. l. helyes-e vagy nem; csak erre fogom szorítani észrevételeimet. —

A' tisztelt grófot a' fenn említett tételnek felállítására két ok bírta; az első, mert nézete szerint nemzetünk, politicalai kifejlődésére nézve — noha e' részben már sok történt — alantabb fokon áll, mint hogy neveléséről még most gondoskodni veszély nélkül lehetne; a' másik, előtte ennél még fontosabb: mert ezen tárgynak' idővesztés nélküli 's talpra esett elrendelése nem függ egyedül magunktól 369. l. — Már nézzük ezen okokat egyenként. —

Ez okok' elsőjének fontossága egészen e' két kérdés' megfejtésétől függ: Először, oly nemzetnél, melly alkotmányilag és nevelésére nézve aljas fokon áll, mi veszélyesebb: az-e ha alkotmányos jogai terjesztetnek ki, mielőtt nevelve volna; vagy ellenkezőleg, ha neveléséről gondoskodunk, mielőtt alkotmányos jogait kiterjesztettük? A' második: váljon ha egyes különös esetekben csakugyan e' két lehetőségnek utolsója mutatkoznék veszélyesebbnek, hazánknak jelen állása olyan-e mellyben ez történhetik? —

E' kérdések' elsőjére a' tisztelt Gróf ekkép adja feleletét 366. 1. — valamint nem tartom jó logicának

— pedig csak ez visz síma úton célhoz —
 ha valaki növendékét illetőleg azt mondaná, csak nőjön, csak erősödjék, csak vastagúljon előbb, majd megtágítjuk köntöseit az titán; de azt tartom jó logicának, ha valaki, úgy is tudván, hogy nőni fog a' növendék teste, már előlegesen tágíttatja ruháit, mikép nem csak semmi ne hátráltassa növéstét, sőt ezt mozgás, gyakorlás 's egyáltaljában gymnastica által még nevelni is lehessen, és a' nélkül hogy szétszakadjon a' köntös; úgy azt sem tartom józan logicának' — ha t. i. egy tökéletes forradalmon nem akarjuk áthajtani a' nemzetet, hanem ingadozás nélkül kívánunk nagy nemzetté emelkedni — ha a' nevelés által még mesterségesen is tágíttatik a' már magától is mindegyre növekedő nemzeti test, mielőtt eléggé tág köntöse, azaz: elég tág political léte volna, mellybe azt megbomlási veszély nélkül úgy szólván belé is lehetne nevelni. Ez a' tisztelt Grófnak nézete. — Már ha nem említék is semmit mind abból, mit ezen hasonlatosság ellen felhozhatnék; — ha nem említem is, hogy az emberi egyednek kifejlődése majd nem egészen benső természetének, — nemzetek' kifejlődése sokszor legnagyobb részt, külső viszonyok' következése, hogy amaz mindig lassan, előre látható phásisokban, 's minden tagjaiban aránylag, ez sokszor rögtön, 's váratlanul, 's néha csak

egyes részekben történik, 's hogy e' szerint ott, közönséges esetekben legalább, mindent előre készíthetni, míg itt majdnem mindig a' történetek által meglepetünk: — de fogadjak el a' tisztelt Grófnak hasonlítását, mely nézetem szerint csak akkor állna tökéletesen, ha, — miután a' nemzeti nevelés a' gyermek' növésevel, alkotmánya' köntösével hasonlítottatott öszve, 's mondatott, hogy a' nevelésről mindaddig gondoskodni nem kell, míg az alkotmányos ruha nem tágított; — az mondatnék: hogy míg a' gyermeknek tág köntös nem adatott, növése 's erősödése jó logica szerint valóságos szerencsétlenség; de, mondom, fogadjuk el e' hasonlítást ágy mint áll, 's váljon, kérdem: hol van azon ember, ki növendékének, csak hogy ne hátráltassa növéstét, 's hogy köntösei szét ne szakadjanak, a' szükségésnél tágabb ruhákat csináltatna? Mintha a' felette bő köntös nemgátolná mozgásainak szabadságát ép' úgy, mint a' felette szűk, 's mintha pongyola redői nem hozhatnák botlásokra, sőt megbukásra az ügyetlen gyermeket; — 's nem áll-e ez legalább tetteleg nemzetekre nézve is? hol van a' törvényhozó, ki népének valaha politikai jogokat adott volna csak azért, hogy később nevelésök veszély nélkülivé válják? hol van nemzet, melly politikai szabadságot kívánva, nem arra hivatkozott volna, hogy reá megérett? 's hol zsarnok, ki azt eltagadná a' nélkül: hogy épen a' nép' éretlenségére hivatkoznék, 's nagy zajjal hirdetné, hogy alattvalói még a' mívelődés alantabb fokán állanak, mint sem hogy nekik politikai jogok veszély nélkül adathatnának? Tudomásom szerint a' nevelés eddig általánosan politikai jogok' gyakorlására siue qua non feltételnek tekintett,

's talán soha az ellenkező, t. i. hogy csak bizonyos politicalai jogok' gyakorlata által válik a' nép neveltetésre alkalmatossá — még nem állíttatott. Nézzük Európa' mostani nemzeteit egyenként; minden nemzet jelen állapotjának kezdetén egy nagy tény áll előttünk; minden nemzeti egyed elfoglalás által vált azzá, a' külön hazákat kard választá el egymástól, — az els,ő állapot tehát mindenfitt erőszakos, az első viszony, mellyben a' nép' egyedei egymáshoz állanak, az: melly a' győző 's győzött között műveletlen korban létezhet, korlátlan hatalom, 's hártartalan elnyomatás. De ha a' történetet tovább követjük, 's ha mint hosszú éj után a' szürkület' első nyomát láthatárunkon, úgy az egy ideig nyom nélkül eltűnt szabadságnak első sugarait látjuk ismét a' népek felett, váljon nem ott tűnik-e fel az mindig szemünk előtt, hol aránylag a' legtöbb mivelődés vala? mindig mint szükséges következése e' mivelődésnek, aránylag növe miként az nőtt, a' civilisatio' egyes központjairól mindig többekre 's többekre terjedve, míg végre a' felvilágosodással együtt az egész nemzetet átíogá; — elébb egyes városok, utóbb többek, végre a' népek egy osztálya, 's így mindig tovább, de mindig — hol tudniillik forradalom nem vala — a' mivelődéssel aránylag; úgy hogy még napjainkban is minden választási censusnak aligha találtathatnék más védő oka annál: hogy azon polgároknak, kiknél szegénységök miatt nevelést föl nem tehetni, politicalai jogokat adni veszélyes. Váljon nem foly-e mind ez a' dolog' természetéből? — Az emberiségnek természetől adott tulajdona haladás; — minden nép nagyobb vagy kisebb mértékben megfe-

lel e' törvénynek, 's alkotmányaik, mellyek csakugyan köntösöknél nem egyebek, szükségkép követik e' változásokat, mik a' nemzetek' benső lényegében e' haladásáltal történtek. Sokszor e' változások szinte észrevehetlenek: az alkotmány' formái ugyan azok maradtak, 's ha csak a' dolgok' nevét tekintjük, nincs semmi új, mit bennök látnánk; — de ha a' dolgok' mélyébe tekintünk, kétség kivül látni fogjuk, hogy a' régi név mindenütt új eszméket rejt magában, 's hogy a' királyi hatalomtól le azon viszonyig, mellyben az utolsó munkás az országhoz áll, nincs egy socialis fokozat, mellynek állapota nem változott volna, melly elődöihez képest nem épen olly különböző állást foglalna el, mint a' hogy tőlök művelődésére nézve különbözik. — Nézzünk akármeddig absolut kormányt napjainkban, 's hasonlítsuk öszve azal, mi 100. vagy csak 50. esztendő előtt annak nevezetett; tekintsük az angol népnek állapotját utolsó dynastiai forradalmától reformjáig, hol az alkotmányi formákra nézve változások alig történtek, 's látni fogjuk: alkotmányilag a'szavaknak értelme hányszor változik! A' nemzeti erkölcsök azok, mik minden törvényt magyaráznak; 's a' kimívelt nemzet csak úgy tűrheti el hajdanának alkotmányos formáit, ha végrehajtások által nem sértetnek érzeményei. —

De végre eljő a' pillanat, hol e' csendes észrevehetlen változás, melly által az alkotmány kiterjesztetett, a' nemzet' szükségeinek többé meg nem felel; hol — vagy mert a' nemzet tehetségeinek kifejlése által nagyobbra nőtt, vagy mert alkotmányának formái illy belső változásokat inkább gátoltak. — a' nép' erkölcsi szükségei, vagy anyagi szen-

védési, szükségessé teszik, hogy a' forma is változzék;

— 's váljon illy viszonyokban nem kívánatos-e, hogy inkább erkölcsi, mint anyagi szükség legyen e' változások' alapoka, hogy inkább az értelem' hatalma — , mint anyag erővel küszködjenek az új ügynek pártolói, hogy a' nép, melly jogaiért vív, inkább ügyének igazságában, mint anyagi erejében bízzék; hogy inkább — mi csak mivel nemzeteknél lehető — reform, mint revolutió által vija ki győzelmét? Hogy pedig ez csak akkor történhetik, ha a' nemzet, még mielőtt történetének ezen stádiumához ért, már nevelés által előkészítettett, azt történet-könyveink első lapjoktól az utolsóig egyenlőn bizonyítják.

Nézzük Poroszont, 's mit látunk? Itt a' népnevelés Európában legmagasabb fokon áll; Skocziát kivéve nincs ország, hol annyi gyermek oskoláztatnék, 's hol a' nevelő intézetekre több gond fordítatik. Poroszhon a' nevelésre nézve hihetőkép minden nemzeteknél, 's bizonyára Frankhonnál sokkal magasabban áll; 's még is, ha alkotmányos állását tekintjük, nem mondhatja senki, hogy constitutionalis köntöse olly felette tág 's kényelmes; 's váljon szült-e ez, e' hazára nézve rősz következeseket? váljon ezen nemzeti sakkjátéknak elhibázott vonása — mert ha az, hogy egy nemzet neveltetik mielőtt political jogai kiterjesztetnének, hibás vonás, akkor az Poroszhonban csak ugyan megtörtént — forradalmon hajtotta-e át a' nemzetet? vagy mondhatni-e, hogy Poroszhon közelebb állana a' szabadsághoz, ha népe nem neveltetett volna? — Nézzük ellenben közép' 's déli Americanak Spanyol respublicáit, itt a' political köntös bizonyára

elég tág, 's nem panaszkodhatik senki, hogy általa kifejlődésében gátoltatik: a' nevelés ellenben még most is vajmi aljas fokon áll, 's állt, mielőtt a' szabadság kivivatott, — 's váljon e' rendszeres tactica mellett is, nem látunk-e ott forradalmat forradalom után, 's kínokat minőkön mivelte nemzet még soha át nem ment? 's nem látjuk-e ugyan ezt egyáltalában mindig 's mindenütt? — Németországnak mivelődése alkotmányánál régiebb, 's midőn ezen alkotmányok végre szükségessé válnak, a' nemzet forradalom nélkül jut szabadságához; — Spanyolország, melly aránylag annyival miveletlenebb, egy századnegyedig vérzik alkotmányáért; Franciaország 1791-ben a' constituante által alkotmányt nyer, mellynél szabadabb, monarchiái formákkal soha sem létezett, de nép nevelten, 's a' constitutionális köntös' tágítása után tíz évi forradalom, 's e' nehéz pálya' végén: dictator vár reá; 1830-ban a' népnevelés által felvilágosodottabb, 's három nap alatt, 's kevés emberi áldozatokkal kivijja győzelmét, míg a' még neveltebb Anglia reformját — melly belviszonyaira nézve talán nagyobb tény a' francia júliusi zendülésnél — vér 's forradalom nélkül. —

Mind ezekből nézetem szerint világos, hogy, ha csak a' történeteket, ezen az emberi nemnek olly drágán vásárlott tapasztalást kincsét, tekintet nélkül magunktól vetni nem akarjak, — azon állapotot, mellyben az alkotmány' kiterjesztése nevelés által megelőztetett, legalább közönségesen és általában veszélyesnek nem nevezhetjük.

Már nézzük most: váljon a' tisztelt Grófnak ezen nézete nem áll-e némely egyes kivételi esetekben? 's hazánk' állapota nem tartozik-e ezek közé?

Én csak egy állapotot ösmerek, mellyben a' nevelést a' közbátorságra nézve veszélyesnek tartom: azt, mellyben a' nemzet' egy része szolgálai lánczok alatt görnyed, 's a' másik, melly felette zsarnoki hatalmát űzi, ez állapotot fel akarja tartani. Ott hol nemünk' benn született méltósága elősmerve nincs, hol a' természet' istenadta parancsai lábbá tapodtatnak, 's ember embertársában csak alávaló eszközök lát, mellynek vérével önmagának kényelmeket 's hatalmat szerezni nem pirul; — hol a' zsarnokot a' vallás'szent szelleme helyett, csak hideg formák intik Istenére, 's az elnyomott visszatekintve múltjára, emléket nem talál mint szenvedéseit, 's ha jövőjére néz, csak azon egy reményt, hogy az embereknél kegyesebb halál végre leveendi lánczait, 's mi annyi nehéz napjainak egyetlen jutalma vala, azt hosszú életének díjául megadandja: a' hosszú végetlen nyugalmat a' hosszú élet után; — hol illy állapot létezik, 's fájdalommal legyen mondva, vannak illy helyek Isten' tiszta ege alatt, ott ne szóljon senki nevelésről. — Ki szolgát akar, az nyomja el emberi természetét, nyomja el a' szívnek nemes gerjedelmeit, az észnek hatalmát, mindent, mit Isten kebleinkbe nagyot 's fenségést teremtett; azon nap mellyben szolgálja először embernek érzé magát, mellyben gyermekeit eláradó szívéhez szorítá, uralkodásának vég napja vala; 's ha a' gyarmatos szolgálinak nevelését ellenzi, ha remegve látja, hogy e' szerencsétlenek vallásunk' fenséges ígéreteiben keresik vigasztalásokat, 's a' buzgó hitszónokot ki őket Istenökre inti, 's ez élet' ne-

héz bajai között reményien! tanítá, mint lázítót házától elűzi, — tetteiben nincs semmi min bámulhatnánk, — ki szolgai munkában gyönyörködik, az nem irtózhatik ember-telen eszközöktől; cselekvésmódja csak következetes.

— Elég, ha fekete csordájának anyagi jóllétéről gondoskodott, ha kínzásaiban mértékletesebb vala másoknál, 's néha kegyelemből egy egy szünnapot, vagy egy pár falat kenyérrel többet vetett e' szerencsétleneknek; a' vidék kegyes jótevő úrnak fogja nevezni őt, 's ez elég nyomorult lelkiösméretének; — többet adni balgatagság volna, és szolgáinak lelki tehetségeit kifejtteni, gondoskodni arról, hogy emberekké váljanak, iszonyatos véték; mert hisz' hová lenne akkor a' szolgaság, 's vele annyinak szent tulajdona! — De váljon, kérdem, hazánk illy állapotban vame? hazánk, hol a' szolgaság' neve rég eltűnt, hol évek óta a' nemzet' minden kitűnőbb tehetségei a' nép' helyzetének emelésén dolgoznak; hol a' tisztelt Gróf, ez utolsó munkájában-is nyíltan kimondja: hogy csak alkotmányunk' mind inkább! kiterjesztése által, csak akkor várhatni szebb napokat, ha ez alkotmánynak eddig olly kevesek által élvezett áldása, a' nép' minden osztályaira árasztandja sugarait; 's hol a' nemzet' nagyobb része — engedelmet önhittségemért, mellyel e' pillanatban mint a' többség' orgánuma szólok — tapssal fogadta egyik legjelesb fiának épen ezen nyilatkozását, — hazánk, mondom, illy állapotban volna; 's mitől remegni csak a' zsarnoknak kell, 's mi csak ott veszélyes, hol a' szolgaság az emberi természetnek minden nemesebb ösztönét úrban 's szolgában elnyomá, — az veszélyes

volna nálunk is? veszélyes főkép most, miután a' nemzet' boldogabb osztályai, megértve magas hivatásokat, lelkesülve egy nagy kötelességérzettől, a' népet magokhoz emelik; miután nem arról, kell-e boldogításáért valamit tenni, hanem csak arról, miként lehet tenni legtöbbet 's legcélrányosabban, forog a' kérdés; mikor a' népet nem: mint súlyos nyavalyából az életre visszafordulót csak lassanként 's legkényeseb tapintattal szabad nyomorult mibenlétével megösmértetni. 199. 1. — de mikor az ébredőnek egyszersmind azt mondhatjuk, hogy nehéz napjai megszűntek, hogy a' hosszú nyomor, mellyben mint súlyos nyavalyában annyit szenvedett — elmúlt, hogy mentve van; — váljon most, most volna veszélyes neveltetése?! Neveltetése, melly e' nemes keleti rajt, hosszú tespedésből, hová sülyedett, új életre ébresztendi; melly Istentől nyert magas tehetségeit kifejtve, a' jövő ivadékot, mert hisz, fájdalom, csak erre terjedhet hatása, — előkészítendi, hogy a' szabadsággal, mellyre hivatott, józanon élni tanuljon! Nem, teljes meggyőződésemből mondom, hazánk' jelen állása nem olyan, mellyben a' neveléstől félünk lehetne. Ha volt kor, midőn e' nemzet kiváltságos rendéi, 's a' nép olly viszonyokban álltak egymás ellenében, hogy ezt mondani lehetett, — a' jelen rég megváltoztatá e' viszonyokat, 's mitől apáink talán félhettek, az ránk nézve csak jóltévő következeseket szülhet. —

De ha ez áll — mint a' mondottakból talán kiviláglik, ha hazánk' helyzetét tekintve meggyőződénk, hogy a' nép-nevelésből veszélyek nem következhetnek már azért

sem, mert a' most felnövé ivadék, mellynél egyébre a' nevelés nem hathat, úgy is tágítva fogja találni alkotmányos köntösét; ha tehát a' népnevelés mint minden haladni akaró nemzetnél, úgy nálunk az első legsürgetősb szükségnek mutatkozik; váljon a' tisztelt gróf által felhozott második ok, melly őt azon állításra bírja, hogy a' népnevelés a' teendők' első sorában nincsen, megváltoztathatja-e nézetünket? —

A' népnevelési tárgyának idővesztés nélküli 's talpra esett elrendelése nem függ egyedül magunktól: így szól a' tisztelt szerző munkája' 369-ik lapján; — de váljon ha ez elég oknak tartatik arra, hogy egy máskép üdvösnek, sőt szükségesnek tartott tárgy előmozdításáról lemondjunk, ha olly tárgyról melly a' tisztelt grófnak nézete szerint is „első felfogásra, sőt hosszabb megfontolás után is, nemzeti sakkjátékunk' azon vonásának mutatkozik, mellynek józan logica szerint minden más vonást alá kellene rendelni. 368. I. — le kellene mondani, csak mert annak elrendelése nem függ egyedül magunktól; — váljon nem következnek-e ebből szoros logica szerint, hogy mind az, minek talpra esett elrendelésére törvény szükséges, 's mi e' szerint hasonlóképen nem kizárólag magunktól függ, hanem a' királyi helybenhagyás által feltételeztetek, a' teendők' sorában nincsen? Vagy nem hasonló-e az eset? nem kell-e királyi — tőlünk egészen független — megegyezés minden törvényhez? 's mi kell a' népnevelés' józan elrendelésének megkezdésére czélszerű törvényeknél egyéb? vagy ta-

lán okunk van előre feltenni, hogy a' kormány a' népnevelés' elrendezése iránt hozandó törvényeknél meg fogja tagadni helybenhagyását? —

De tegyük fel ezt, tegyük fel, hogy a' kormány egy általános nevelési tervnek törvényileg való megállapítását ellenzené — mit feltenni, a' kormánynak utolsó tettei 'a azok után, miket a' szomszéd tartományokban látunk, hol a' nép' neveléseért annyi történt 's történik, bizonyára jogunk nincsen, — tegyük fel, hogy: mert a' nép' nevelése nem egyedül tőlünk függ, e' tárgy' tökéletes elrendezésében akadályok fognak gördíttetni élénkbe, váljon ebből az következik-e, hogy e' tárgyra nézve épen ne tegyünk semmit? hogy, mert célunkat tökéletesen el nem érhattük, azt mi által hozzá közelítheténk, ha bár tőlünk függött, elmulasztjuk? 's azon közben mellyben szabadok vagyunk, ne tegyük mindazt, mit tehetségeink szerint e' szent ügy' előmozdítására tehetünk? — Kétségen kívül mind ez tökéletességhez vezetni nem fog; — ha van tárgy, mellyre a' törvényhozó 's végrehajtó hatalom' egész figyelme, 's tartós buzgó köz munkássága szükséges, a' népnevelésnek elrendezése bizonyára azokhoz tartozik; — 's minden, mit e' részben egyesek tehetnek, soha a' nagy célnak egészen meg nem felelhet; de ha mind az, mit egyesek' fáradozásaitól várhatunk, tökéletlen is: e' fáradozások minden hiányaik mellett egészen hasztalanok-e azért? — a' földes úr, a' tisztviselő, a' hitszónok nem gyakorolhatnak-e most is hasznos befolyást gondjokra bízott oskoláikban? reformált hontársaink' buzgósága nem szült-e már most is üdvös következményeket e' részben?

olly kevés pártolásra méltatott kiseddóvó intézeteink nem tettek-e már sok jót korlátolt hatáskörökben is? váljon egy hasznos ösméreteket terjesztő társaságnak nem lehetnének-e üdvös következései? 's nem remélhető-e hogy ha a' nép' nevelése iránt e' nemzet minden osztályai való buzgósággal viseltetnének, a' törvényhozás' közbenjárása nélkül, ha nem is tökéletes — legalább a' mostaniakhoz képest — ezerte szebb resultatumokat várhatnánk?

— Vagy mert a' nap még fel nem jött, 's a' kis lámpa, mellyet mi egyesek kezünkben tartónk, csak kis körre terjesztheti ságárait, el kell-e oltanunk ezt is, hogy mert az egész láthatáron világosságot nem terjeszthetünk, inkább tökéletes sötétségben maradjunk; mert szívünk' kívánata szerint az egész nemzetet nem nevelhettük, inkább ne neveljük senkit? — mintha minden ember kinek lelki tehetségeit kimíveltük, kit állatához hasonló állapotából emberi méltóságának érzésére ébreszténk, a' hazára nézve nem volna valóságos nyereség! —

Ezek nézeteim azon két ok iránt, mellyet a' tisztelt Gróf a' népnevelésnek korszerűsége ellen felhozott: engedje meg, hogy most felhozzam azon okokat is, mellyek engem, és sokakat azok közül kik velem e' részben egyetértenek, a' népnevelésnek sürgetőségéről meggyőzték, 's ez ügy' különös pártolására bírtak. —

1-ör. Nézetünk szerint is: el van döntve, hogy haladnunk kell; azon pompás, jóllehet értelem nélküli szójárás, mi szerint a' dicső margyár alkotmánynak épületéből egy morzsát sem kellene megrendíteni, ne hogy romba

dőljön az egész, megsemmisítetett. 45. l. s a' nemzet egy új szebb jövőnek küszöbén áll; de miután mint a' tisztelt gróf, úgy mi sem akarjuk, hogy a' magyar azon nemzetek' osztályába jusson, mellyeknek fő tengelye az anyag, 13. l. — meggyőződésünk szerint hogy e' haladás állandó, hogy minden visszalépésektől biztosítva légyen, hogy ne csak törvénykönyveinkben, hanem a' nép' életében mutatkozzék, szükséges: hogy a' nép szellemi tekintetben emeltesék. Kétségen kivíül nagy, sőt ellenállhatatlan jó törvényeknek befolyása; 's a' nemzet, melly ilyenék alatt él, ha bár azon pillanatban, mellyben birtokokba jött, még kifejlődésében hátrább maradt lett volna is, ki fog fejlődni institutióinak jótékony befolyása alatt, 's hogy úgy mondjam, felnőni a' törvények' magasságához: de ez út lassú, és sok akadályoktól környékezett; — ha ellenben a' nép' értelmessége nevededett, ha szellemi tekintetben megelőzte törvényhozását, a' törvényes haladás nem fog elmaradni; 's ki a' nemzetet nevelés által olly fokra emel, mellyen jó törvények szükséggé váltak, az biztos lehet, hogy a' haladásé' tekintetben elmaradni nem fog. Nevelés tehát meggyőződésünk szerint minden haladásnak első, egyedül biztos alapja; 's azon meggyőződés, hogy haladnunk kell, csak arra int: hogy nevelésről gondoskodjunk.

2-or. Mint a' tisztelt Gróf a' 6-ik lapon mondja: minékünk magyaroknak elemünk nem kereskedési elsőbbség, vagy dics- és hírvágy, sem vallásosságból eredő elmélkedési szenv,

vagy a' szépművészetek köre, vagy a' magasb — és felengző tudományokban! Búvárkodás, — csak akkor emelkedünk földi erőnkön túl, és érezzük keblünköt isteni tűztől hevülni, mikor alkotmányos szabadságunkról, nemzetiségünk' fertőztetlenségéről vaó szó, mikor ezeket fenyegeti veszély, midőn ezeknek megmentése körül eped keblünk. 's ha a' kettő között kellene választanunk, ha alkotmányos szabadságunk vagy nemzetiségünk közül egyet fel kellene áldoznunk, hogy a' másikat megtartsuk: mint a' tisztelt gróf, úgy mi sem kételkednénk, 's nemzetiségünkhöz ragaszkodva lemondanánk mindenről azon erős meggyőződéssel: hogy míg ez megmaradt, a' szabadság örökre veszte nem lehet. — Nemzetiségünk' feltartása, az első, legfőbb tekintet, mellynél magasabbat nem ösmerünk; de ha helyzetünket tekintjük, 's a' világ' történeteit figyelembe vesszük, azon egy kivétel nélküli tapasztalás lép élönkbe: hogy ollykis nép mint a' magyar, körülvéve annyi idegen sőt ellenséges elemektől, nemzetiségét soha meg nem tartá, ha vagy tökéletes miveletlenség által minden külső befolyástól megőrizve nemva' la, vagy ha a' míveltség' olly fokára nem lépett, melly által e' befolyásnak ellentállhatott. — E' két lehetőségnek elsője ránk nézve elmúlt; 's ha bár hihetőkép ez vala, mellynek nemzetiségünk' fenállását nagy részint köszönhetjük — mert talán rég nem létezne magyar, ha kaczagányos apáink minden külső míveltséget megvetéssel nem taszítanak magoktól — köztünk nincs egy, ki

a' Krickek vagy Chipevayek' nemzeti önségök után va-
gyódnék. Nem maradt tehát e' legszentebb kincsünk' felitartására más mód, mint a' második, nem más mint nemzeti
míveltségünket olly fokra emelni, mellyen az a' reá néz-
ve legveszélyesebb, azaz: a' sláv nemzetiségnek ellent
állhasson, 's ez csak nevelés által eszközölhető. — Hol
két nemzetiség érintésbe jön, mindig a' míveltebbé a'
győzelem; így tűntek el hajdan a' görög gyarmatokban
minden idegen nemzetiségek, a' görög míveltség ellent-
állhatlan befolyása alatt; így múlt ki a' sláv elem, melly
németországnak annyi tartományaiban egykor uralkodó
vala, a' míveltebb németek' érintése által, így 's csak
így válhat uralkodóvá a' magyar hazája' határai között;
— erőszakos törvényeknek ellentállandnak idegen ajkú
honntársaink, mívelődésünk' meg fogja hódítani, — vagy
legalább őrzeni e' haza' magyar lakóit azon majd nem
ellentállhatlan veszélytől, melly nemzetiségöket fenyeget-
né, ha más 's főkép a' sláv nemzetiség — 's ne felejtjük
mennyi történik ennek mívelésére — a' mienket értelmi
súlyban felülhaladná. De —

3-or A' magyarnak száma csekélye' hazában; ha Iko-
nunk' lakóit özveszámítjuk, mi, kik keletről jött apáink'
nyelvén szólunk, alig tesszük az egésznek felét Ha nem-
zetiségünkre jövő vár, ha csakugyan a' végzet' könyvé-
ben áll, mit én erősen hiszek: hogy a' magyar élni fog,
szükséges hogy nemzetiségünk terjedjen, hogy a' hazá-
nak most annyi ajkú népeit egy nagy erős lánczként a'
szép magyar szó tartsa össze, mellynek hallásán Árpád'
nagy országának minden lakója egy érzeményben egye-

sülhessen. — De, mint a' tisztelt gróf olly helyesen monda, csak ha alkotmányunk' áldása mindenkire-terjesztetik, csak ha jóltevő melege végre elhat a' legkisebbre is, reménylhetjük nemzetiségünk' terjedését; ez pedig csak akkor várható, ha a' nemzet, mint ismét a' gróf helyesen mondja — az értelem köréből kormányoztatik, 's annál inkább, minél kifejtettebb 's tágabb ezen kormányzás köre 180. 1. — Nem kell-e hát, ha nemzetiségünk' terjedése alkotmányunk⁵ kiterjesztésétől függ, ez pedig csak akkor szülhet áldó következtetéseket, ha az értelem' köréből kormányoztatik, — fő figyelmet vetni arra, hogy az értelem' országa mentül inkább terjedjen hon-társaink között; hogy nevelés által napról napra mentül többek támadjanak, kik polgári jogok' gyakorlására alkalmasak legyenek? — 's ha ezt elmulasztjuk, ha azon feltett szándékkal, hogy haladni akarunk, a' nép neveléséről nem gondoskodunk, ha ez ország' minden rendű lakosait political jogainkban részesítjük, 's nem teszünk semmit, hogy e' nép political jogok' élvezetére nevelés által alkalmatossá váljék, — nem fogják-e némi joggal mondhatni elleneink: hogy hazai pyramisunk fordítva rakatott, és ennél fogva nem csak azon magasságot nem fogja elérni soha, melly után annyi hű kebel szomjadoz, hanem még azon kicsit is hegyünkbe döntendi, mi magyar vér szerzetté hazánk' színén egy pár év óta emelkedni kezd; nem fogják-e mondhatni, hogy a' még neveletlen népek jogokat adva, nem a' nép' szabadságát, hanem csak azon hatal-

mat mozdítottuk, elő, mellyet míveletlen 's politicalai jogokkal ellátott népeknél minden ügyes demagóg, ki a' sokaság' nemes gerjedelmeit aljas céljaira használni tudja, mindig gyakorol; hogy csak azon nagy revolutionarius syllogismuson fogjuk átvezetni nemzetünket, mellynek majorja: a' legnemesb honszeretet 's lelkesedés a' nép' minden osztályaiban, minden önérdemeknek szabad, csak a' közjóért ajánlott feláldozása a' nép' kiváltságos tagjai között, a' népnél haladó előismerése e' nemes áldozatoknak; minorja: tudatlanságból eredett túlzó vágyak, 's teljesíthetetlen kívánatok, mellyekért küzdve a' tudatlan tömeg csak anyagi erejében bizik; 's consequentiája: a' legtökéletesb zavar, millyen a' nagy francia forradalom alatt létezett. — 's ha mi, kik a' népnevelési ügyet a' teendők' legelsőbbjének tartjuk, a' tisztelt grófként meggyőződve arról: hogy hazánkra boldogság, nemzetünkre dicsőség csak úgy következhetik, ha hibáink 's hátramaradásunk' okát nem mindig egymásra 's kivált a' kormányra tolva: a' nemzet' valódi erejét inkább abban keressük, hogy minden tagja derekasan betöltsi, 's férfiasan megállja helyét, a' népnevelés' ügyét, ha bár annak tökéletes elrendelése nem tőlünk egyesektől függ, tehetségünk szerint előmozdítók; ha azon bizonyos kötelesség - érzettől lelkesítve nem csak szóval, holt betűkkel, és mások' cselekvéseinek gáncsolásával, de hasznos tettel is nevelni akartuk a' közállomány' egészségét, 's ezért a' nemzeti nevelés mellett felszólaltunk; ha bár mi csekély sikerrel — 's ha

Széchenyi velünk van, ez hihetőkép nem lenne így — előmozdításáért fáradtunk; váljon olly nagy volna hibánk, olly szörnyű következésű fáradozásunk, hogy belőle hazánk' veszte következhetnék, hogy homlok-egyenest közállományunk' felbomlásának indulnánk?

Keblembe nyúltam, mint azt a' Kelet' Népének tisztelt szerzője 190. 1. javasla, de biztossá tehetem a' nemes grótot, — hogy bár én is egyike azoknak, kik a' fenn említett javaslatokban 's kezdeményekben részt vevének, 's azokat nemzeti ügynek tárták — azon nyögött meggyőződéssel vontam vissza kezemet a' kebelből: hogy sem pezsgő vér, sem a' szív' pillanati felhevülése, sem mert épen kedvem csoszszant valamit a' közjóért cselekedni, 's egyszerűs mind kis halhatatlansági repkényt füzögetni halántékim körül, hanem csak, 's egyedül csak a' fennemlített okok bírtak, mind a' fogházjavítási, mind a' nevelési ügynek pártolására; 's bár mennyire érzem is, hogy illy nagy 's fontos ügyek' kivívásában személyes befolyásom csak csekély lehet, bár mi fájdalmasan sejdítem, hogy e' nagy következésű kezdemények, főkép ha olly hatalmas szavak, mint a' tisztelt grófé, 's illy elhatározottan ellenök nyilatkoznak, csak csekély sikert szülendének, — míg ezen okok' alaptalanságáról meggyőződve nem leszek, ez ügyek' pártolását mindig kötelességemnek ösmérendem. —

Ennyit a' taticjáról: — most nézzük, a' Pesti Hírlap' modorja ellen felhozott nehézségeket, — nézzük, váljon mi az, mi által e' Hírlapnak modorja olly vesélyessé válik.

A' tisztelt Gróf 163. L így ír: — Egyedül az által, hogy a' képzelet 's gerjedelmek fegyveré-vei dolgozik és nem hideg számokkal; vagy is mint a' közéletben a' bevett szójárás szerint mondani szokták, a' szívhez szól, a' helyett hogy az észhez szólna, az által, mert — 169. 1. — az érzelem 's nem az értelem köréből emeli roppant hatású szózatát, és ekkép az országlásnak vagy az abbai beavatkozásnak, nem azon rendszerét követi, melly a' legegyszerűbb helyzetben is az egyedüli üdvös, ésannál elkerülhetlenebb felette szövevényes környűlntényeinkben; de a' helyett egyenesen francia modor szerint munkás, melly modor az érzelem⁵ köréből működik, és nem más mint az, melly után indultak Mirabeutól kezdve Camille Desmoulins, Danton, St. Just, Marat, Robespierre egész a' mai propaganda hőseiig, szívandalgó Lamenaisval, Pere Enfantinnal 's a' t.

Mielőtt ezen ellenvetésről, mennyire a' Pesti Hírlapnak szerkesztését illeti, különösen szólnék: legyen szabad némellyeket a' legnagyobb általánosságban megjegyezmem. —

Ha azon hibák' 's tévedések' hosszú során végig tekintünk, mellyek az utolsó időben a' tudományok' mezején elkövetettek — meggyőződhetünk, hogy mind e' hibák' 's tévedéseknek nagyobb része azon természet elleni elválasztásokból származott, mellyek ko-

runkban a' tudományok' mezején történtek; — így a' jog 's erkölcstudomány' tökéletes elkülönözése, így a' politica 's morál' egymás ellen tétele, sok 's bizonyára felette szomorú tévedéseknek szolgált alapúí; így az értelem' 's érzélem' tökéletes elválasztása kétségen kívül nem szól jó következtéseket. — Az, mi az emberben érez 's ért, egy egész, mellynek egyes részeit testi tagjaiként elválasztani nem lehet a' nélkül hogy az egésznek lényét semmisítenünk, 's az ember' helyébe, kinek tetteit magyarázni vagy irányozni akartak, olly lényt alkotnánk képzetünkben, melly csak az értelem vagy csak az érzemény úton indulva, talán könnyebben érthető, több logicával magyarázható lény lehet, de bizonyára nem ember. — Minden emberi cselekedetek között nincs egy, mellyben az észnek 's szívnek nem volna része egyszerűs mind, — 's ha bár első tekintetre némelly esetekben csak a' szív' gerjedelme, másokban csak a' megfontoló észnek határozata mutatkozik is tisztábban, — több figyelemmel látni fogjuk: hogy senki sem, — kivéve a' szenvedély' beteges állapotát — cselekedhetik a' nélkül, hogy mind esze, mind szíve tetteiben részt ne venne; a' nélkül, hogy például, ha szíve felette nagy érzékenysége által valamihez vezetetik — az ész' hibás felfogása,

—
vagy ha ellenben eszét követve olly valamit tenne, mit szívtelennek mondunk — megromlott érzeményei ne lennének tetteinek alapokai.

Teljes meggyőződésém szerint a' szív és észnek egymástól! elválasztása nem vezethet nagy resultatumokhoz, 's ezen elválasztáson alapuló okoskodások örökké azok-

hoz tartozandának, mellyekben meggyőződéshez már csak azért sem juthatni, mert az alap olly valami, miről mindenki más fogalmakat képez magának; mert — mint az előttünk fekvő munkából is kiviláglik, hol például a keresztény vallás az ész' vallásának nevezetik — mindig lesznek, kik azt mit ezerén a' szívnek tulajdonítanak, az ész' eredményeinek nevezendik, és viszont a' szívnek tulajdonítandják azt, mit mások ész' hiányának neveznének.

De mintán a' tisztelt Gróf ez ész és szív közti elkülönözésnek annyi fontosságot tulajdonit, hogy Anglia' 's az amerikai szövetség' felvirágzását, Német- 's Franciaország' iránylagos hátramaradását egyedül abból következő: mert az előbbiek csak az ész', az utóbbiak csak a' szív' sugallatit követék; miután nézete szerint a' Pesti Hírlap' főhibája csak azon tévedés, melly őt az ész' ösvényeiről a' szív' 's érzelmek' terrénumára vezette; váljon, — észet és szívet, mint a' tisztelt Gróf maga (153.1.) teszi, a' bevett szójárás szerint véve fel, — a' történetek, e' nemzeti tapasztalásoknak nagy gyűjteménye igazolják-e a' tisztelt szerzőnek nézeteit? váljon, — nem egyes népeket 's pillanatokot, de az emberi nem' történeteinek egészét véve fontolásunk' tárgyául, — az világlik-e ki általánosan: hogy csak azon országok, mellyek kizárólag az ész' ösvényein haladva a' szív' gerjedelmeit soha sem követik, virágoztak? mind azon nagyban 's dicsőben, mit nemünk' múltjában bámulunk, a' szívnek nem volna része? mind azon szomorú tévedések 's kínok között, melyeken eldődeink átmentek, nem volna egy, mellyet az

érzelmet megvető hideg számolás okozott? — Én másképp vélekedem; 's talán a' történetek' nagy könyve, melyre hivatkozom, igazolni fogja nézetemet — Váljon, csak a' hideg ész vala az, mi Görögországot Marathón' és Salamin' nagy csatáiban megtartá, 's e' maroknyi népet Asia' száz ezerei ellen győzni tanítá? váljon nyugott megfontolás, mindent előre látó tactica szabadítá-e meg Rómát zsarnokától? váljon ez építé-e közállományát, ez lelkesíté-e bajnokit a' százados csatára, melynek diadali bére a' világ vala? — 's ha a' régi világot elhagyva, mostani történeteink' küszöbére lépünk, 's vallásunknak — melly egész civilisatiókn' talpköve — kezdetét tekintjük: vajjon megengedve hogy a' keresztény vallás nem a' szív, de az ész' vallása — mit a' Kelet' Népeinek szerzője előtt ta-

lán még senki sem mondott — mondhatni-e hogy a' szívnek e' vallás' terjesztésében nem vala része? 's azok, kik az Úr' szavára, elhagyva mindent, nagy mesteröket követtek; kik körülfogva gúny, megvetés, üldözés, 's kínos haláltól nem ingadoztak tűtökben, 's bátran felszólva mindig 's mindenütt, hóhér pallos alatt, '« égő máglyák' lángjai felett leiköknek meggyőződését hirdették, azon százak 's ezerek, kinek szavára a' szolgaság' lánczai szét törtek, kiknek vére újjá születésünk' piros hajnala vala a' sötét föld felett, csak a' hideg ész' emberei valának? csak számolás, 's ész vezeté fel Eucopát a' keresztességek alatt üdvözítőnk' sírkövéhez? az Islám' dicsőségét csak ész vita ki, csak ész adott erőt mind azon egyedeknek 's nemzeteknek, kik a' spanyoloktól le Görögorszáig szabadságokat kivívák? — Töröljük ki történe-

teink' könyvéből mind azt, mit a' szív' magas lelkese-
dése tett, 's váljon mi marad annyi véres lapjain más,
mint nyomorúságunk, más mint szolgaság és szégyen!

De a' tisztelt Gróf, állításának bebizonyítására, egyes
példákra hivatkozik; lépünk az általa választott térre. Né-
zete szerint Anglia' 's Amerika' felsőbbségének, Francia-
's Németország' aránylag alacsony állásának oka, s em
az éghajlat, sem a' földleírást fekvés, mert
ezek csak alá rendelt feltételek, sem a' né-
pek' különös jelleme, minthogy ez is más
rovatra való, sem valami véletlen, sem sem-
mi más; de szorosán 's kirekesztőleg csak
az: hogy mind a' francia, mind a' német faj
országási tekintetben jobbadán az érzelem
's képzelet körében forog, az angol viszont
többnyire az értelemnek, és szoros számok-
nak határai között (185. 1.). Noha én, ha mind
ezek sőt még a' népek jelleme sem gyakorolhat
befolyást állásokra, nem igen látom által, milly oknak
tulajdonítam azon hajlamot, melly az angol nemzetet
az értelem', a' francziát 's németet a' képzelet' 's érze-
mény' ösvényeire vezeti; noha én épen ellenkezőleg azt
hiszem, hogy a' felhozott okok között nincsen egy, melly
e' nemzetek' életére nem gyakorolna közvetlen 's pedig
igen nagy befolyást, — nem akarok 's nem fogok a' tisz-
telt szerző' állításának egyes részeiről vitatkozni, mint-
hogy, az én csekély nézetem szerint legalább, az egész
magában nem áll. —

Távol legyen tőlem, hogy Anglia', vagy az amerikai

szövetség' kormányférfiainak magas észbeli tehetségein kételkedjem, 's el ne ösmerjem, miképen e' két országnak ügyei főkép azért gyarapodnak, mert elrendezésökben tudós előrelátás, 's magas értelem uralkodik; — de váljon Franciaországnak ministeri tárczákat vadászó nagy parlamentarizmusai csak érzelmek által vezéreltetnek? váljon e' hatalom után vágyódó csoport, mellynek talán minden szemére hányatott már, csak fellelte gyengéd érzemények és szenvedélyes állhatatosság nem, csak szívét követi tetteiben? 's a' fennséges német szövetség Frankfurtban csak érzelegve, meghatás' könnyei közt rendezel el dolgait? — 's ha ezt mondani nem lehet, ha minden kormány kötelessége szerint országos viszonyainak elrendezésében csak az észnek tanácsait követi, Franciaországban mint Angliában, a' Németmint az amerikai szövetségben, — abból hogy Franciaország' ügyei például rosszabbul állnak mint Angliáé, nem következnek más, mint hogy Franciaország' országos dolgai kevesebb előrelátással 's észszel kormányoztatnak; — a' szívnek, az én csekély belátásom szerint, itt semmi dolga sincsen. — Ennyit a' külviszonyokra nézve; — ha ellenben a' nemzetek' belső életét tekintjük, váljon ki merné tagadni, hogy Angliában 's az amerikai szövetségben az érzeménynek hatalma legalább épen olly nagy, mint Német-, 's bizonyára százszorta nagyobb mint Franciaországban? — Az angol nemzetnek elsőbbsége napjainkban tagadhatatlan; de nézetem szerint épen erkölcsi tulajdonai azok, mellyeknek elsőbbségét köszönheti; vedd el vallásosságát, vedd el a' családi

viszonyok' szentségét, ' a azon hatalmas keresztény szeretetet, melly — bár mit híreszteljen is 'a' tudatlan külföld — sehol több szegényt nem ápol, több könyeket le nem töröl, mint Angliában, — egy szóval azt, mi az érzemény' világához tartozik; vedd el nemzeti jellemét, melly állhatatosság, 's azon pietást mellyel eldő' dei' szokásaihoz ragaszkodik, 's váljon elhíresztelt alkotmánya megfogja-e teremni gyümölcseit? váljon minden országlási. bölcsesség, minden ész 's értelem fogja-e 'a' száz ezer éhenhalókat nyugalomra, vagy az ország' gazdagait adakozásra inteni? E' tekintetben Franciaország kérdésen kívül sokkal kevesebbet követi az érzemény' tanácsait; ott kevesebb az adakozás, kevesebb 'a' jótékony keresztény szeretet, 's váljon boldogabb-e ezáltal? —

Teljes meggyőződésem szerint, soha 'a' hideg ész maga nagyra, soha boldogságra nem fog vezetni nemzeteket; mint az egyesnél, úgy népek' életében sziv kell, hogy valóban dicséretre méltót tehessenek. — Carthagó, 'a' régiség' leghatalmasabb 's legszívtelenebbiü kormányzott városa eldőlt; Olaszhon' középkori statusai, hol machiavellek kormányoztak, 'a' hatalmas Velence minden számolásai 's okossága mellett, porba dőltek; 'a' francia republica Marat, Danton's Robespierrejeivel — kiket én nem 'a' sziv' de az ész' embereinek tartok, mert érzemény nem vala, melly őket republicai bálványoknak hozott áldozataikban visszatartóztathatná — hová lett? — 's váljon bízhatunk-e még az ész' hideg számolásaiban? 's nem kell-e inkább megvallanunk, hogy csak erkölcsi érzet, csak azon keresztényi szeretet, melly milliokat

egy nagy családdá fűz, tarthat 's emelhet országokat; 's ha Európában körültekintve, a' proletáriusok' millióit látjuk, kiket (hála az égnek, hazánk meg ment e' veszélytűi) számoló önösség kétségbeesésig kínoz naponként; ha látjuk é' magas ész 's fenséges értelem által kormányzott országokban miként nő érről évre a' szegénység, mennyi szenvedéseket rejt mind e' külső fény, mennyi mondhatatlan kínokat takar Anglia' felséges bíbora,

— ki ne győződnek meg: hogy, ha civilizációtunkat veszélyek fenyegetik, nem túlzó érzékenység, hanem inkább a' kétszer kettőnek túl vitt bálványzása okozandja-e veszélyeket; 's hogy nem az ész, hanem csak azon felebaráti szeretet, mellyre vallásunk tanít, csak azon nem számoló, de törpe önösségen túl emelt érzelem, melly vallásunk⁵ alapja, 's idegen szenvedések előtt magunkról megtanít felejtkezni, menthetik meg a' világot. —

Még egyszer mondom, sóba országie önkára nélkül céljainak választásában az érzeléket nem hagyhatja tekintet nélkül; 's a' nagy császár, kire a' tisztelt Gróf a' szívtelen észnek panegyrisában hivatkozik, talán legszebben bizonyítja, mi elégtelen a' legmagasb értelem, ha emberi érzet, ha az, mit szívnek nevezünk, nem kormányozza tetteit. De váljon ha ezt megengedjük is, 's a' nemzet' irányának kijelelésében csak az ész magát követnők; ha megengednők is, hogy a' célok' választásában, csak az ész határozhat: váljon azok, kik a' sokaságot ez irány' követésére buzdítják, kiknek hivatása a' választott cél felé vezetni hontársaikat, nem szólhatnának nemesebb érzelmeikhez? váljon ha e' cél ollyas,

mellynek elérésére egyesektől áldozatok kívántatnak, melly felé haladva némelly egyedek „m o s o l y g ó m e g e l é g e d é s t ő l ' s g y ö n y ö r a l a k ú s z e r e n c s é t ő l k ö r n y é k e z v e n e m l e h e t n e k a ' n é l k ü l h o g y m a g o k o n k á r t t e n n é n e k ; h o l a z o n j u t a l m a z ó é r z é s , m i s z e r i n t a ' h a z á v a l e g y ü t t m a g o k á l l á s á t i s e m e l t é k (1 3 3 . 1 .) n e m v á r r e á j o k ; v á l j o n n e m v o l n a s z a b a d a z ö n é r d e k e l l e n , a ' s z í v ' i g a z s á g s z e r e t e t é h e z a p p e l l á l n i ? v á l j o n h a e z t n e m t e h e t j ü k , r e m é n y l h e t ü n k - e s i k e r t s z a v a i n k n a k ? r e m é n y l h e t i - e e z t l e g i n k á b b a ' s a j t ó ? V a g y k o r á n k b a n a n n y i n a g y ' s d i c s ő n e m e ' f e g y v e r e k k e l v í v a t o t t - e k i ? A n g l i a a n y a g i é r d e k b ő l ' s n e m m a g a s l e l k e s e d é s t ő l v e z é r e l v e s z a b a d í t á - e f e l s z o l g á i t ? O ' C o n n e l h i d e g o k o s s á g ' , ' s n e m a z é r z e m é n y ' . l á n g o l ó s z a v a i v a l v í v á - e k i h o n á n a k j o g a i t ? ' s m a g a G r ó f S z é c h e n y i I s t v á n , k i n e k n e v é t m i n d e n h a z a i ü d v ö s j a v í t á s n a k s z ó n o k a i k ö z ö t t t a l á l j u k , k i e ' n e m z e t e t t é l i á l m á b ó l f e l v e r é , k i f e l s z ó l a l t a n n y i v i s s z a é l é s e l l e n , k i s z e m b e s z á l l t a n n y i e l ő í t é l e t e k k e l , k i s ú j t o t t j o b b r a é s s ú j t o t t b a l r a k í m é l e t ' s i r g a l o m n é l k ü l , v á l j o n n e m s z ó l t - e s o h a a z é r z e l m e k k e z ? — n e m s z ó l - e m o s t é p e n , h i d e g é s z ' é s s z á m o l á s ' k ö v e t é s é r e f e l s z ó l í t ó m u n k á j á b a n ? ' s h a a ' P e s t i H í r l a p ' s z e r k e s z t ő j e e n n y i p é l d a u t á n , a ' k ü l f ö l d ' ' s h o n u n k ' t a p a s z t a l á s a i t k ö v e t v e h a s o n l ó l a g a z é r z e m é n y e k k e z f o r d u l t ; h a s z e n v e d é s e k e t l á t v a , — a z o n m e g g y ő z ő d é s b e n , h o g y e m b e r n e m l e h e t , b á r m i f e n s é g e s v o l n a i s a ' p á l y a , m e l l y r e I s t e n á l t a l á l l í t t a t o t t , k i n e k e g y e s e m b e r t á r s a i n a k s z e n v e d é s e i t e n y h í t e n i , , h a h a t a l m á b a n á l l , n e m v o l n a k ö t e l e s s é g e , — v á l ó m i s e r i -

cordiánus fráterként egyes sebek' kötözésével bajlódott; ha e' politikai viták és küszködések' korában száraz értekezések helyett néha irgalomra inté olvasóit, ha néha a' hideg számoló észtől a' szívhez fordula, mert érezé, hogy bármi tökéletesen rendeztessenek is el országos viszonyaink, bánni igazságos törvényeket alkosson nemzetünk, soha törvényhozás nem lesz, melly senkit sem sértene, ha csak a' szív nem kötözi be néha a' sebeket, mellyeket a' legigazságosabb törvény egyeseken ejtett, — váljon, kérdem: vehetjük-e rősz néven neki? váljon mondhatjuk-e, hogy mert a' szívhez szólt, csak mert az érzelmekre hivatkozott, hazáját veszélybe hozá? — Csak ki czéljainak elérésére a' tömeg' gonosz hajlaminak hízelg, csak ki nem az érzelemhez, de vétkes szenvedélyeihez szól: az veszélyes valóban; az érdemli, hogy bár mi legyen cselekvésének indító oka, — hiba vagy rősz szándék, minden igaz hazafi egy emberként felálljon ellene. A' szenvedelmek' hatalma, bár mi nemes legyen a' czél, mellyre felköltettek, országdolgokban mindig] veszélyes; 's ritka, felette ritka eseteken kívül, egyik fő kötelessége minden pártnak, nem folyamodni segédökhöz. Ha tehát a' Pesti Hírlap nem szívhez, de vétkes szenvedelmekhez szólt, ha visszaélve állásával, a' tömeg' gonosz hajlaminak hízelgett, ha helyzetünknek hibás felfogásából, vagy hogy népszerűségét megtarthassa, vak buzgalom', és alávaló vágyak' indulatos orgánumának alázza magát, — akkor minden, mit a' Kelet' Népe'nek tisztelt szerzője felőle mond, tökéletes igaz; akkor a' szerző jóltevé, hogy a' hírlap' olly jeles tehet-

ségű szerkesztőjét eddigi modorjának megváltoztatására inté, 's ha szavai sikeredének volnának, előre kijelölő azon veszélyeket a hazának, mellyek e minden szenvedelmek' felingerlésére irt lapból reá okvetlenül következni fognak; — ha ellenben ez a' dolog' nyngott vizsgálatából ki nem tűnik, akkor minden kétségen kívül a' tisztelt Grófnak állításai nem állhatnak; — e' körül forog az egész kérdés, 's csak ennek megfelelésétől függhet Ítéletünk. —

A' tisztelt Gróf érzé ezt, 's miután általjában az ész- és szívről szólva nézeteit a' Pesti Hírlapra alkalmazza egyenesen e' térre vezeti a' discussiót. — Nézetei szerint a' Pesti Hírlap, egy minden érdeket éllel egymás ellenállító, a' kicsinyeket a' nagyok ellen, a' szegényeket a' gazdagok ellen felingerlő, felusztó (99. 1.) lapnál nem egyéb,

— czélja, hogy minél gyűlöletesebbé tegye' a' fő rendeket a' nemesi rend, 's megint az egész kiváltságos rendet a' nagy tömeg előtt. 105. 1. — minden birtoknak, minden felsőbbségnek gyanúba hozása, gyűlöletessé tétele 220. 1. — minden municipiumot lehető legnagyobb depopularisálni 247. 1. — 's ezért a' Pesti Hírlap „nem mirigyeiből kitisztitni, de meggyilkolni fogja a' hazát, nem dicső jövőbe vezérli, de okvetlen sírba dönti a' magyart.” 169. 1.

Hogy a' tisztelt Gróf a' Pesti Hírlapot illy színben látva nyilván fellépett, hogy Ő, kinek neve haladásunkkal

elválaszthatlanúl összekötött, illy veszélyek ellenében — 's fenyegethetné-e haladásunk' ügyét nagyobb veszély, mintha a' Grófnak nézete a' Hírlap által igazolhatnák? — nem hallgatott: azon nem bámulhat senki; valamint nem is kételkedhetünk, hogy őt az olly magasan állót, ki hiúság által bizonyára mások' érdemeinek lealacsonyítására nem birathatott, csak tiszta meggyőződés viheté e' nézetek' kimondására; — de lássuk, váljon nem csalódott-e nézeteiben? váljon azon okok, mellyeket bebizonyítására felhoz, igazolják-e véleményét?

Mind azon vádak, mellyek a' Pesti Hírlap ellen, részint a' fenemlített, részint a' tisztelt Gróf munkájának más, hasonló hangulatú helyeiben felhozatnak, a' következő négy pontra oszlanak: —

1. A' szegényeket a' gazdagok, a' birtoktalanokat a' birtokosok ellen való felingerlés.

2. Minden felsőbbbségnek gyanúba hozása 's gyűlöletessé tétele. —

3. Gyűlöletessé tétele a' fő rendeknek a' nemesi rend, — 's minden kiváltságos rendnek a' nép előtt

4. Minden municipiumnak a' lehető legnagyobb depopularisatiója.

Mint az angol tengeri hadsereg minden kötelein a' vékony veres fonál, úgy a' Pesti Hírlap' vezér cikkein rejtve bár, mindig e' gondolatok vonulnak át, mellyekből mindenikét, ha bár szerzőjét nem tudnók is, azonnal megösmérhetjQk; mint Bellini' minden műveiben az egy bájló hanggondolat, mint Byron' költeményeiből az egy keserű érzemény, úgy e' lap' minden vezércikkeiben ez

egy alapeszme tűnik ki; minden szerzőnek megvan physiognomiája: mint királyok pénzekre arczképeket, úgy minden kitűnőbb író gondolataira, mielőtt a' nép között kiosztaná, rányomja individualitásának bélyegét, 's az mellyet a' Hírlap' szerkesztőjének minden munkájában látónk, nem más mint e' kedvencz eszméknek majd rejtve, majd nyilván kilépő ismétlése. — Így gondolkozik a' tisztelt Gróf. —

Nagy, nehéz vádak ezek. Ki a' birtoktalant, a' birtokos ellen feluszítja, ki a' nemzet' egyes osztályai között gyűlölséget gerjeszt, ki minden felsőbbséget gyanússá tesz, 's honunk' palládiumát, municipalis rendszerünket depopularizálni iparkodik: az hazánk' ellensége, az nem érdemli hogy magyarnak neveztessek, — Nemzeti kifejlődésünknek első feltétele nyugalom; ha e' nemzet' szegényebb osztályai a' helyett, hogy idegen birtok után vágyódnának, nem inkább munkában keresik jobb létüket, ha a' nemzet' külön rendű polgárai között egyesség nincsen, ha a' felsőbbségek bizodalom helyett csak gyűlöltre számolhatnak, 's polgáraink nem érzik, hogy municipalis szabadságunk nemzeti függetlenségünknek leg-erősb talpköve: — akkor ne álmodják senki boldogab jövőről, 's jaj annak, ki e' nemzetet illy állapotra juttatta!

— De épen mert e' vádak olly nehezek, mert az, kinek tettei e' vádatokat igazolják, csak gyűlöletet érdemel, — nagyoknak's fontosoknak kell lenni azon okoknak is, mellyek bebizonyításokra felhozhatnak. Az, kinek a' természet illy gonosz tettek' elkövetésére erőt adott, jó szándékával nem mentheti magát — ugyan ki hinné, hogy

kinek észbeli tehetségei egy nemzetre ennyi hatással lehetnek, az szavainak következését által nem látná? — de annyival szükségesebb, hogy csak nyugott megfontolás után, hogy elmellőzve minden szenvedélyt 's előítéletet, ne egyes szavakból, hanem csak egész működésének öszvegéből mondjuk ki ítéletünket polgártársunk felett —

Figyelemmel olvastam végig a' tisztelt Grófnak munkáját, ismét 's ismét vizatérve azon helyekre, hol az említett vádokról szól; megfontoltam minden okait, szorgalommal követtem gondolatainak fonalát: de megvallom őszintén, bár mennyi szépet, 's jót találtam munkájában, bár mennyire meggyőződtem szándékának tisztaságáról, bár mennyire lelkesültem meleg szavainál, melylyek általa csak az észhez intézve, szívemet dobogni késztek, semmit mi e' nehéz vádak' bebizonyítására szolgálhatna, előadásában nem találtam, 's azon édes meggyőződéssel tettem le könyvemet, hogy nemes hontársam ez egyszer csalódott, miről — ösmerem nemes jellemét — ha nem szavaim, de később önbelátása által meggyőződik, senki inkább örülni nem fog, mint ő maga. —

Felteszem mindenek előtt, hogy a' Kelet' Népének tisztelt szerzője, állításainak bebizonyítására a' Pesti Hírlap' vezérczikkei közül minden kétségen kívül azokat választá, melylyek e' célra legalkalmasabbak valának, 's így miután általa, a' 12.14.18.27. és 32-ik czikkből merítettnek okai, a' többiek csak mellékesen említettvén, leginkább ezekre fogom fordítani figyelmemet. —

Az első vád, mellyet a' tisztelt Gróf a' Pesti Hírlap ellen felhoz — a' birtoktalanoknak a' birtokosok, a' szegényeknek a' gazdagok ellen való felingerlése. Mind azon szemrehányások között, mellyeket mióta nemünk országos dolgok' elrendezésével foglalatoskodik, pártok egymás ellen felhoztak, nincs egy, mellyet minden korban 's nemzetnél olly változatlanul feltalálnánk, mint ama' minden haladás ellen felhozatni szokott: a' birtok' szentségének sértése. — A' Gracchusok a' romai nép' közbirtokát (ager publicus) melly visszaélés által, nem mint birtok, de csak haszonbérben néhány előkelő család' kezeibe jött, e' régi haszonbérlektől elvételni, 's a' szegények között elosztatni kívánják: úgy mindazáltal, hogy nem csak minden a' haszonbérlek alatt történt javítás az aerariumból kipótoltassék, hanem minden illy haszonbérlelő magának 500, minden fiának 250 jugerumot megtartson, a' szegények pedig családonként csak 10 jugerumot kapjanak; 's im, noha nem birtokról hanem csak haszonbérrelről, noha sehol birtok-egyenlőségről szó nem vala, a' Gracchusok agrárius törvényeik miatt két ezred után, mint a' szent birtok' megtámadó!, mint szörnyeteg nivellatorok hirdettetnek mindenfelől, és az oskola-gyermek borzadva tanulja neveiket; 's hány nagy név nem homályosítottatott hasonló, 's ép illy alaptalan vádak által!

A' ki a' dézsmának más czélirányosb adó által történendő kipótlásáról, az angol rotten boroughok megszűnéséről, a' rabszolgaság' vagy csak az angol cornlaw' eltörléséről szól, a'szent birtok' ellenségének hirdettetik,

's nincs eszköz, melly illy szörnyeteg' kiirtására nem használtatnék, vagy az emberi társaság' Oly veszélye' megtámadója ellen, aljasnak vagy embertelennek tartatnék. 's mi csoda? az élet után nincs semmi, mihez az emberek' többsége inkább ragaszkodnék, mint birtokához; — miután tehát törvény alig van, melly egyes polgároknak anyagi jóllétére befolyással, 's így birtokjogokkal közvetlen vagy közvetve összeköttetésben nem volna: természetes, hogy valahányszor törvények' változása forog kérdésben, azok kik általok ha bár csak kis mértékben is pártoltattak, azonnal feljajdulnak, 's midőn veszni látják kényelmeik' azon részét, mellyet számtalanok' kárával élvezének, azonnal a' birtok' szentségének sértéséről kiabálnak. — Ez, mondom, természetes, 's valamint eddig történt, úgy történni fog ezentúl minden újításnál; 's a' tisztelt Gróf talán visszaemlékezik azon időre, hol nemes törekvései elles hasonlókép azon vád emeltetett, hogy általok a' birtok' szentsége sértetik. —

De kérdem: bár hol 's mikor emeltetett e' vád olly férfiak ellen, kik a' haladás' zászlói alatt küzdenek, vajjon történt-e ez valaha gyengébb alapon, mint mellyre ez itt állítatik? — A' Pesti Hírlap elámítva egyik levelezőjétől, azon álhírt terjeszti, hogy néhai Bay József táblabíró tetszholtan temettetett el; 's e' részben — noha egyáltalában nem osztozhatom a' tisztelt Grófnak azon nézetében, hogy az elevenen temetés olly ritka eset volna, melly húsz évben alig egyszer történik — legfelebb azzal védelmezhetem a' Pesti Hírlap szerkesztőségét, miszerint léte rövidebb vala, mint hogy levelezőit tökéletesen ös-

mérhette volna. — Alkalmat véve ezen esettől, a' szerkeztő halottasházak' felállítását javasolja, 's minekelőtte ezekről szólna, orvosi politíánk' elhanyagolt állapotját említi. — Felhozza, hogy e' politíának hiánya a' gyermek-gyilkolást idézi elő; felhozza, hogy fővárosunkban földalatti pinczelyukak vannak, hová hó és esővíz befoly, 's mellyeknek nedves gőzében két, három család minden leheléssel mérget szí; roszalván hogy illy pinczelyukak, mellyekben vízár száz meg száz bizonyos martalékot találna, még azon házakban is, mik utolsó szomorú tapasztalásunk után emelkedtek, engedtetek építtetni. Ez az egésznek veleje. — A' gyermek-gyilkolásról szólva a' szerkeztő azon anyátlan gyermekekre emlékezik, kik — mert nálunk e' gyermekek' nevelésére rendelt közintézetek nincsenek — mit a' tisztelt Gróf munkájának 196. lapján fájdalommal említ, évnegyedenként 4. forinttal jutalmazott dajkák' gondviselésére bízatnak, 's ha itt elhanyagolás által el nem vesznek — mi a' szerkeztő szerint 100-ból 80 — 90-nel történik, végre talán az utczán fagnak meg. — A' földalatti pinczelyukakról szólva szívteleneknek nevezi azon gazdákat, kik illy lakásért 2 — 3 forint hetenkénti házbért kivannak lakóiktól; ez az, mire a' tisztelt Gróf vádját építi. — Nézete szerint mind ez nem szülhet a' legszomorúabb következéseknél egyebet; ha a' szegény hallja „hogy 100 illy szerencsétlen gyermek között 80 — 90 elhal, a' megmentett 10 pedig az utczán fagy meg; nem természetes-e — így kérdi — hogy lelkében olly antipathia, de nem, olly gyűlölet 's

megvetés fejlődik ki minden vagyonos iránt, mi szerint aztán nem kell egyéb mint egy kis alkalom) és egy kis vezér, és kész kivágni szemét akárkinek, de még legnagyobb jóltevőjének is, kire vezérei uszítják. 255.1. ha azon szerencsétlenek, kik a' külváros' pinczelyukai-ban laknak, a' Pesti Hírlapban olvassák, hogy gazdáik szívteleneknek neveztetnek; nem fogja-e ez nevelni a' népnek minden kész vagyontra úgy is napról napra nevedő étvágyát, és így jól tágitani azon irigy szemüvegen, mellyen keresztül a' szegényebb mindig szívtelen harpaxot lát a' birtokosban? (259. 1.)

De váljon ha ez áll, ha egy párstatistici adatnak összeállítása már feloszítja a' birtoktalant minden birtokos ellen; ha az, ki néhány külvárosi házi gazdát szívtelennek nevezett, már a' népnek minden kész vagyontra naponként nevedő étvágyát neveié, — hol vannak azon határok, mellyek között a' sajtó veszély nélkül működ-
betik? ha már némelly bajoknak paszta említése — feltevé hogy azok igazak, mit a' tisztelt Gróf kétségbe nem vesz, — ha a' házi gazdákról egyetlen egyszer használt epithetom, azon forradalmi állapothoz vezetheti a' magyart, mellyet mindig lelkesülés kezd, őrzöngés kísér, 's megbánás követ, ha e' nemzet' szegényebb osztályainak állapotja olly irtózatoss, vagy lelkülete annyira megromlott, hogy minden szó, melly által ezen állapotja iránt felvilágosítatik, vagy boldogabb hontársai könyörületességre intetnek, csak kétségbeesés' vagy,

azon rég forrott gyűlöletnek kitöréséhez vezetnek, melyet állítólag szívökben régóta éreznek: váljon ki az, ki ha szóval vagy írásban köztárgyak iránt felszólal, nem vádoltathatnék arról, hogy szavai a' népet felingerlendik? hogy legtisztább szándékból eredett törekvései által a' hazát végveszélybe dönteni nem fogja, hogy nem fogja ketté vágni azon vékony fonalat, mellyen nemzetünk' jövője még függ? — Ha ez áll, akkor Isten veled szólás-szabadság, Isten veled szabad sajtónak reménye örökön örökre; ha egy vigyázatlan szó, egy rosszul választott epithetum a' magyart sirba dönti, a' jó polgárnak ezen-túl csak egy kötelessége marad, 's az: hallgatás. 'S váljon maga ez fogja-e biztosítani nemzetünket? Valjon, ha mindnyájan kik eddig a' nép — hogy is mondjam, hogy mindent lángba ne borítsak, — nem egészen eldoradói helyzetének javítása körül fáradtak, elnémulnak is: nem fog-e téli napokban minden az utcza szegletén didergő gyermek, nem fog-e minden, utczáinkon rongyosan kolduló asszony, nem maga azon külvárosi gazda, ki pinczelyukáért 2 — 3 forintnyi hetibérét — mi köztünk legyen mondva talán még is egy kissé drága — beszedi, több elkeseredést szülni a' szegényekben, mint a' Pesti Hírlap' bármilly érzelgően írt vezérczikkei? 's nem fog-e így — bár mi szigorúan töröltessék is könyvvizsgálatunk által a' Pesti Hírlapban minden, mi illetén gyűlanyagot rejt magában, — a' tisztelt Gróf által előre látott veszély fejük felett lebegni mind addig, míg az irgalom' censurája utczáinkról az utolsó fázó gyermeket, pinczelyukainkból az utolsó szerencsétlen családot a' nép' szeméi elől el nem

törölte, azaz: olly állapotba nem helyhezé, mellynek látása senkiben elkeseredést ne szülhessen? —

Nem túlságot mondok itt; ha azok, miket a' tisztelt Gróf a' Pesti Hírlap ellen felhoz, állanak; ha a' 18-ik vezérczikk csak ugyan felusítja a' szegényt a' gazdag, a' birtoktalant a' birtokos ellen: akkor véleményem szerint minden szólásszabadság, minden szabadabb elvű könyvvizsgálat való nemzeti calamitás; akkor, mint Romában, úgy nálunk a' haza' legjobb polgárai ne vágyódjanak más, mint a' censori hivatal után. — 's váljon a' tisztelt Gróf által felhozott második vezérczikk, mellyel fenemlített vádját bebizonyítani igyekszik, 's mellyet mint felette jóízűt önmaga választott magának, nem épen olly elégtelen-e nézeteinek bebizonyítására? A' szerkeztő e' vezérczikjében, mint a' 18-dikban tévé, fájdalom, álhíre alapítja okoskodásait; 's távol legyen tőlem, hogy őt e' részben védelmezni akarnám; ez álhírnek terjesztése hiba minden kétségen kívül, 's pedig annyival nagyobb, mennyivel fontosabb tárgy körül történt, 's mennyivel könnyebb vala a' szerkesztőnek, helyben lévén, tökéletes bizonyosságot szerezni magának e' tárgy iránt. 's ezt a' szerkeztő maga sem fogja tagadni; — de váljon, minden szenvedély nélkül szólva e' tárgyhoz — e' vezérczikket első sorától az utolsóig átolvasván, következtethetjük-e, hogy általa a' a' birtoktalant a' birtokos ellen felingereltetik? — Pest városában sok nyomor találtatik; a' tisztelt Gróf is elősmeri ezt, 's a' statusférfitapintatával előadja néhány okait, — nyomor melly eddig orvosolva nincs, 's mellynek orvoslása jelen viszonyainkban

sem egyesek', sem a' helybeli törvényhatóságoknak hatalmában nem áll; a' Pesti Hírlap' szerkeztője fájdalommal érzi ezt, 's lelkes szavakkal könyörületességre 's irgalomra inti olvasóit; nem jótékonyság — így szól Ő — hanem lélekismeret elaltatása, azt gondolni: hogy a' tíz garassal mellyel az asszony egyesületi tánczvigalomkor egy sorsjegyet váltottunk; az egy forinttal mellyel az új évi köszöntetés alkalmatlanságát nyakunkról leráztuk: már betöltöttük isten törvényét, melly felebarátunkat szeretni parancsolja mint minmagunkat de e' szavakból ki fogja következtetni, hogy a' Pesti Hírlap' nézete szerint: csak az oka, hogy nálunk annyi a' szegény, mert a' gazdagabbak szűkbe-lűek; vagy hogy, mert a' szerkeztő néhány egyedekről felteszi, hogy emberszeretetre nézve nem épen evangéliumunk' hív követői, azért minden gazdagabbat való harpax képében kivan a' nép elébe állítani; 's mert a' farsangi örömeket — miben vele tökéletesen egyetértek — nem épen civilisátiónk' legszebb kinövésének tartja, 's a' tánczvigalmak' hőseinek 's heroinéinak azon tanácsot adja, hogy mit egy bálra költenek, azt inkább szegény embertásaik' felsegélésére szenteljék, — azért mind azokat, kik tánczvigalmakban részt vesznek, a' közgyűlölet' tárgyává akarta tenni? Kérdem: ha e' vezérczikk illy nehéz vádnak alapja lehet, mit mondjunk akkor azon hitszónokokról, kik nyilván, magas szónoki szé-
kürkről — mellyen tekintetök a' nép előtt bizonyosan na-

gyobb, mint bármely hírlapé — könyörületességre in-
tik azokat, kiket a' sors vagyonnal álda meg; ha hivat-
kozva üdvözítőnk' isteni szavára, emlékeztetik a' gazda-
got: hogy birtokának egyetlen való becse az, ha általa
embertársain segített, hogy kincse csak akkor kamato-
zik üdvére, ha irigy önösséggel el nem ásá vagyonat,
's a' végzetnek látszó igazságtalanságát — melly reá
annyi áldást árasztá — későbbi jótettek által igazolá; mit
mondjunk magáról szent Írásunkról, hol írva áll: köny-
nyebben megy át a' tevé egy tűszemen, mint a' gazdag
a' mennyeknek országába, 's hol minden szó az elsőtől
az utolsóig egy nagy oktatás, melly irgalomra int. —

A' tisztelt Grófnak nézete szerint alig van ország
a' világon, melly annyi bőkezűségnek ma-
tatná jeleit; irgalmas érzelmekben soha sem
maradt el a' magyar, 's mikor hibázott, egye-
dül érzelmeinek felcsordulása által hibá-
zott 280.1. — Én e' részben más véleményben vagyok,
's ha bár egypár nemes nőnek nevét ösmerem, mellynek
említésénél fő városainkban minden szegénynek szíve
fel lobog, nem átalalom kimondani: hogy hazánkban egye-
sek' jótékonytsága általánosan véve kevesebb szegény-
nek sorsát enyhíti, mint bár mi más országban, mellyet
dsmerek; 's hogy, ha nálunk a' szegények' száma kisebb,
az bizonyosan nem túlzó irgalomnak, hanem hazánk' e'
részben szerencsés helyzetének tulajdonítható, melly
épen mert gyáripár nélkül szűkölködik, a' pauperismus'
egyik fő okától ment. — De engedjük meg, hogy e' rész-
ben csalódtam, 's hogy noha némelly provinciális vára-

sainkban a' szegények' állapotja valóban irtózatos, noha egy népes 's tiszta magyar helyet nevezhetnék, hol az utas félig mezítelen koldus gyermekektől körülvéve alig menekedhetik rimánkodásaiktól, 's néhány szegény, télen, nyakig ganéjba beásva tölti éjszakáit a' nélkül, hogy sorsán annyi ezer lakó közül valaki könyörülne, — hogy noha, mondom, minden országos vásár és búcsú, száz meg száz nyomorékjával kikről senki sem gondoskodik, talán nézeteimet igazolja, még is a' tisztelt Grófnaknézete szerint, az irgalom' érzete hontársaink' szívében tökéletesen fölébredt; mondom, ha megengedjük ezt, a' Pesti Hírlap' említett cikkének ugyan mik lehetnek rász következései? — A' gazdagokra nézve: „ki k úgy is annyira készek minden engedményre” a' tisztelt Grófnak nézete szerint „minden efféle táthajtásnak feltartóztatólag sőt visszalökőleg kell hatnia” — de kérdem, kinek szívében az irgalom' érzete valóban feltámadott, kit vallása szeretni tanít, 's ki csak egyszer élvezé azon boldogságot, ínelylyel egy jótettnek öntudata keblünket eltölti, vissza fogja-e vonni segéd kezét embertársától, csak mert a' Pesti Hírlap által könyörületességre intetett? szeretetlenné fog-e válni, csak mert a' szerkeztő azokhoz kik szeretetlenek valának, néhány komoly szót intézett? Vagy talán a' szegények' részéről fenyegetnek veszélyek? talán e' vezércikk őket izgatá gazdagabb hontársaik ellen? mert hisz a' Pesti Hírlap' cikkeiből ítélve a' nép szegénységének okát abban fogja keresni, mert nálunk a' gazdagok szűkkeblűek. — Ha ez áll, ha a' Pesti Hírlapnak

működése oda célzott, hogy a' szegény a' gazdagabb ellen felingereltessék, hogy a' nép' szenvedéseinek okát csak a' birtokosok' szívtelenségében keresse: akkor mondjunk anathemat a' szerkeztő' fejére, 's ki hazáját szereti, keljen fel egész erővel 's minden tehetségeivel e' köz ellenség ellen! — De nem mutatkozik-e — még a' tisztelt Gróf által idézett cikkelyben is — mind ennek épen ellenkezője? — A' szerkeztő a' szegénységnek okairól szólva ekkép nyilatkozik „illy jelenetek, mint ez a' 280 halott — rendkívüli eseteket kivéve, nem mulékony okok eredményei. A' baj fő oka mélyen rejtezik. Ébredjen a' nemzet annak érzetére, mi a' köz érdek; vegye fel szívérebe a' meggyőződést, hogy minden, mi a' természetesi erő teljes kifejtését gátolja, nyomort és ínséget szül, és árt még annak is, kinek érdekét legyezni gondoljuk. 's ha e' meggyőződésből indulva, a' javak világába szabadságot 's biztosságot hozott be, 's ha nem lesz kéntelen pirulva érezni: miként a' földmivelés, műipar és kereskedés bilincseinek lerázását időn túl elmulasztotta, a' munkásságot saját intézkedései által megcsonkította, a' dolgozónép osztály nevelését, melly a' nemzeti jóllétnek lényeges föltétele, minden mértéken túl elhanyagold; igazságszolgáltatását gyorsítani vonakodott; 's a' mi honunkban százados bajok gyökeres orvoslatának föltétele; a' bírhatási rendszer kie-

gyenlítéséhez ha hozzá fogni nem mert; ha mind ezt pirulva kénytelen nem lesz érzeni, 's a' szegénység ügyét czélszerűn elrendezi, az élelmetlenség fogyni, 's vele nyomor 's ínség kevesedni fog.” 's váljon ki ezeket olvasd, fogja-e mondhatni, hogy a' Pesti Hírlap¹ szerkeztője a' nálunk találtató szegénységnek okait kizárólag — vagy legalább nagyobb részben, a' gazdagok'szívtelenségében keresi? vagy hogy csak egyesek¹ irgalmától várja e' szomorú állapotnak megszűnését? 's nem kell-e inkább megváltania, hogy ezen czikkelyében, a' szegénység' megszüntetésére nézve legalább, a' tőle — a' tisztelt Gróf által 101. lapon megkívánt javítási recipét minden tartalék nélkül előadá? —

De légyen ez elég; a' mondtak, 's mindenek felett a' 12-ik- 's 18-ik vezércikkelynek figyelmes átolvasása talán meggyőzték olvasóimat, hogy ama' nehéz vád, melly a' Kelet' Népének tisztelt szerzője által a' Pesti Hírlap ellen emeltetett: mintha a' szegényt 's birtoktalant, a' gazdag 's birtokos ellen uszítaná, e' czikkelyekre nem alapítható; — menjünk tovább. —

A' második panasz, melly a' P. Hírlap ellen emeltetik: minden felsőbbségnek gyanúba hozása, 's gyűlöletessé tétele. A' vád nehéz, és fontos, — nézzük ennek is alapjait. Valamint az előbbi, úgy ez is leginkább a' fenn említett 18-ik és 12-ik Vezérczikkekre alapítatik. — Ha a' szegény a' 18-ik vezérczikkben azt olvassa, így szól a' tisztelt Gróf 254-ik lapon, hogy a' gyermekgyilkolásnak eleje vétele végett máskép

nem intézkedtek a' hatóságok, mint egy hóhérnak rém gyanánt háttérbe állítása által, ha azt hallja, hogy 100 illy szerencsétlen közt 80, 90 elhal, a' megmentett 10 pedig tán az utcán fagy meg, nem természetes-e hogy lelkében antipathia 's gyűlölés támad minden felsőbbség ellen. — A' P. Hírlapnak ezen állításai legalább nem sokkal teszvek többet (a' Gróf nézete szerint 253. l.) — mint: Te városi tanács, Te vármegyei hatóság, Te helytartó tanács, Ti mindnyájan annyit nem értek mint egy pipa dohány, mert kötelességeknek nem, de legegyszerűbb emberi hivatásoknak sem feleltetek legtávolabbról is meg. A' 12-ik vezércikkben közlött szomorú hír pedig 275. l. a' közönségben, melly illy féléket elhisz, egyenesen azon gondolat alapját veti meg, nem volna-e jó az egészet felforgatni, egy egészen új kezdet tétele végett; mert ott, hol egy ország fővárosában a' 19-ik században minden háború, dögmirigy, és efféle nagy esemény nélkül 280 holt ember test találtatik a' nyílt utcákon, ott valóban olly ebül, sőt olly kutyául állnak a' dolgok, hogy már nagyobb zavar nem lehet, 's ekkép kár bevárni egy csiga menésű reformátiónak anynyi unalmas renddel ránk lassanként systhematisált bekövekezését. — Minden nyugott nemzeti kifejlődésnek első feltétele a' rend. Ki ennek

megbontója, ki a' köztársaság' szolgálait gyanúba hozza, s' gyűlöletessé teszi, és így a' szükséges hatalmoknak legerősebb talpkövé, a' közbizodalmat meggyengíti, az, a' társaságnak ellensége. — Ha a' felsőbbbségeknak anyagi hatalmoknál egyéb támaszok nem marad, e' felsőbbbségek 's a' nép egyiránt demoralisálódnak; azok úgyis márhelyzetők által gyűlölet' tárgyai levén, a' közvéleménytől egészen függetlenekké válnak, 's mintegy önkénytelen, anyagi hatalmoknak kiterjesztéséhez vezetettek; ez engedelmességgel meggyőződése ellen, meghajolva egy gyűlölt de félt hatalom előtt, lealáztatik. — Első kötelessége tehát minden jó polgárnak, fentartani valamint a' törvénynek, úgy azoknak tekintetét is a' nép előtt, kik e' törvényeknek képviselői's naponkénti végrehajtói. De váljon ebből az következik-e: hogy mert a' felsőbbbségeknak általános tekintetét a' haza' kára nélkül csonkítani nem lehet, — minden visszaélésnek fölfedezése, melly vagy egyes tisztviselő, vagy egész grémiumok által elkövetett, tilos? hogy mert a' felsőbbbségeket a' nép előtt gyanússá tenni nem szabad, egyszersmind a' jó polgárnak kötelességei közé tartozik, beleplezni minden hibát, vagy hanyagságot, melly felsőbbbségekre némi homályt vonhatna? Nincsenek adataim, 's azért nem mondhatom, mennyire áll az, mit a' Pesti Hírlap a' lelcenzek' sorsáról mond: de feltéve, hogy adatai igazak, hogy 100 illy gyermek közül csakugyan 80 — 90 hal meg, nem állt-e kötelességében minden jó polgárnak, a' kormányt 's hazát e' szerencsétlen állapotra figyelmeztetni? — figyelmeztetni pedig annál inkább, mert hazánkban még a' lelcenzekről eddigelé

gondoskodva nincs, 's csak a' törvényhozás' útján történhetnek olly intézkedések, mellyek e' hiányt tökéletesen pótolják. —

A' 12-ik Vezércikkben említett 280 Halottról nem szükség bővebben szólanom; minthogy hír, és visszavonása egy számban jelenvén meg, a' közönségben csak felette kevés egyed lehet, ki ezt elhívén, reá olly iszonyatos okoskodásokat építhetett, mint mellyeket a' tisztelt Gróf említ. De feltéve, hogy e' hír való volna, vagy hogy a' Pesti Hírlap, például, némelly vármegye' tömlőczeinek közönséges évenkénti mortalitásáról közölne tudósításokat, — mellyek, köztünk légyen mondva, talán nem kevesebbé "lennének szívszorítók: — mert egyes túlzók lehetnek, kik a' tisztelt Gróf által elmondott módon okoskodnának illy tudósítások' nyomán; mert lehetnek némelylek annyira tapasztalatlanok minden országos tudományban, kik nem épen e' nyilvánosságban látják legnagyobb biztosságát annak, hogy e' visszaélések végökhez közelgenek, hogy a' kormány, melly e' hiányoknak nyilvánossá tétele nem ellenzi, megszüntetésökre bizonyosan kezet nyjntand; mert, mondom, illy egyedek lehetnek, a' sajtó ne gyakorolja üdvös hatalmát? Az angol hírlapok, mellyek a' gyármunkások' sorsáról szólnak, felelősek-e azon kicsapongásokért, mellyek e' munkások által itt ott elkövetetnek? — a' hírlapok elhallgassanak minden visszaéléseket? — mintha az igazságos panasz, melly itt ott egyes tisztviselők ellen létezik, nem terjedne sajtó nélkül is; vagy a' mende monda által közölt hír nem nagyolna százsorta nagyobb mér-

tékben, mint azt a' leghazugabb lap tenni merészelné, 's így nagyítva a' nép között nem szülné épen azon rász következeseket! — Nézetem szerint nincs, mi a' felsőbbbségek' tekintetét inkább csonkítaná, mint ha ellenök szólani egyáltalában tilos; illy esetekben, csak mert előljáróit váddal illetnie nem szabad, a' nép felteszi, hogy méltó oka volna ezt tennie, és suttogva egymás között igazságtalanabb, mint ha a' nyilvánosság' tág mezejére kilépni kénytelenítették. Nem a' hiányoknak nyilvános rostálása: magok a' hiányok csonkítják a' felsőbbbségek' tekintetét;' 's a' nyilvánosság, melly az egyes tisztviselőt vagy hatóságot minden lehető javításnak eszközlésére bírta, épen ez által alapoka is azon határtalan tiszteletnek, mellyel a' törvény' végrehajtóit épen a' legszabadabb sajtóval bíró országokban körülvéve látjuk.

Sokat szólhatnék e' tárgyról még; mondhatnám: hogy a' Pesti Hírlap említett vezércikkeiben egyes esetekről szól,'shogy így legfelebb is azzal vádoltathatnék,hogy némelly egyes tisztviselői személyek vagy testületek, de semmi esetre nem minden felsőbbbség iránti tiszteletet gyengithete; mondhatnám: valamint hazám' népét nem gondolom olly forradalmi állapotban, hogy egypár statistcai adat által azonnal minden felsőbbbségnek gyűlöletére birathatnék, úgy azon férfiakat, kik e' hazában hivatalokat viselnek, inkább tisztelem, mint sem feltehetném: hogy hiányokra bárki által figyelmeztetve, azoknak lehetőség szerinti megszüntetését kötelességüknek nem ösmernék;

— de füzetem hosszabbra terjed, mint akartam, 's azért térjünk' e' vádak' harmadikához,'s nézzük:áll-e az, hogy a'

Pesti Hírlap gyűlöletessé teszi a' fő rendeket a' nemesi rend, 's minden kiváltságos rendet a' nép előtt.

Minden országban, hol alkotmány vagy társasági szokások a' népet külön osztályokra választók, 's politikai jogokban vagy társalkodás! tekintetben egymás felébe emelték: szükségkép e' különvált osztályokban súrlódások fognak támadni, 's pedig annyival előbb 's bizonyosabban, mennyivel közelebb állnak jogi 's társalgási tekintetben egymáshoz. — Kiket a' sors a' társasági lépcső' ellenkező határait állított, ritkán jönnek közvetlen súrlódásba, 's a' koldus a' gazdagot, a' polgár a' herceget irigység nélkül látják olly fénykörben, melly még vágyaiknak is távol áll; sőt nem ritkán látjuk ez ennyire különvált osztályok között a' legmelegebb, legtartósabb sympathiát: — csak ott, hol két osztály egymáshoz közel áll, hol sok tekintetben hasonló 's csak némelyekben külön vált, egy téren naponként találkozva, mintegy naponként megvi felsőbbiségeért, ott találunk majd nem mindig gyűlölésre. — A' zsellér 's telkes gazda, a' polgár 's választott polgár, a' kisebb 's nagyobb birtokú nemes, 's végre ez utóbbi 's a' mágnás között mintegy természetes rivalitás uralkodott 's fog uralkodni mindig; az, ki magasabban áll, felsőbbiségét senkivel sem érzeti úgy mint épen azzal, kit valamivel alantabb de magához olly közel lát, hogy felsőbbiségének általai contestációjától félhet; minden alantabb álló mind azon gyűlölést, mellyet egyenlőség után vágyódva felsőbbjei ellen érez, azokra önti el legtöbbször, kik nálánál csak

egy fokkal állnak magasabban; — 's ez úgy volt 's lesz mindig, habár a' Hírlap vagy egyesek' vigyázatlan beszédjei soha sem nevelnék is ez ellenséges indulatokat. —

Ezen általános nézetnek következése először az: hogy épen mert egymáshoz olly közel álló néposztályok mint nálunk a' mágnási 's nemesi kar, természetök szerint már sűrűlódásokhoz hajlandók, minden, ki e' természetes hajlamot használva ezen osztályok között ellenségeskedést okoz, kettősen vétkes.

Másodszor: hogy az illy osztályok között létező sűrűlódásoknak oka nem ritkán minden különös kútfő nélkül csak a' dolgok' helyzetéből fejlődik, melly által az alantabb állók néha felsőbbek' minden tetteiben gőgöt látnak, ezek az előbbieknél gyűlölséget 's ellenséges indulatot keresnek a' nélkül: hogy ezek vagy amazok Illyésre különös alkalmat adnának, 's inkább mert Blyesmi körülményeikben lehető, mint mert valóban elkövetett; 's hogy ennél fogva illy ellenséges indulatoknak létezését vagy nevedését csak akkor tulajdoníthatni egyeseknek, ha ezen vád tetteikből világosan bebizonyítható. —

Ha tehát a' Pesti Hírlap a' mágnási 's nemesi rend között — mellyeknek öszmunkálása nélkül honunk előmenetele jelen viszonyainkban lehetetlen — valóban gyűlölséget gerjesztett, ha a' — fájdalom! már úgy is elég tágra terjedt hézagot, melly e' két rendet egymástól elválasztja, munkássága által még nagyítá: kétségen kívül nincs, mi e' cselekvésnek mentségül szolgálhatna; az ellenben, hogy e' hézag létezik, sőt a' tisztelt grófnak

véleménye szerint egy idő óta még tágult, a' Pesti Hírlap' szerkeztőjének csak akkor tulajdonítható, ha czikkeik szavaiból megmutathatjuk, hogy valóban ezek valának okai a' szakadásnak. —

Mi előtt a' Kelet' Népe' tisztelt szerzőjének, a' Pesti Hírlap ellen e' részben felhozott vádjainak taglalásába ereszkedném, legyen szabad mindenek előtt idéznem azon szavakat, mellyekben a' szerkezte' a' tisztelt Gróf által említett 17-ik vezércikkben, hazánk' felsőbb rendeiről nézeteit előadja. —

Ne gondolja senki, hogy a' nivellatio eszméje erőt vett legyen e' nemzetben a' histórián. Mi szeretjük nemzetünk múltját, és soha sem fogjuk azt felejteni Hazánknek múlt időkről képe nagy vonásaiban a' magyar előtt mindig szívemelő, még szerencsétlensége árnyéklatában is igéző, még botlásaiban is érdekes marad. Pedig vannak nevek, mik e' múltkor dicsőségévé) emlékezetünkben öszveforradvák. Ha illy név tűnik fel a' nemzet előtt az életben: csak szólnia, csak tennie kell az irányban, mellyet hazafiság jelel; 's első szavánál egy nemzet figyelme vonul reá, egy nemzet bizalma fordul felé, 's első léptében felkarolja őt ama roppant erő, mi nélkül ma már az ébredés korában egy nemzettel sikeresen még csak jót sem tehetne a' népszerűség.

Kiknek már nevöknél fogva illy hatáskör nyílik, minőre mások csak hosszadalmas munkahűséggel küzdhetnek fel; kik a' polgárjogoknak első szülöttei, vak történet által közvetlen munkásságra hivatvák a' pályán, hova másokat csak nemzeti bizodalom emelhet föl, és önállóbb függetlenebb munkásságra hivatvák, mint kiket tömegek akarataja, 's néha talán elfogultsága korlátozhat, ezekre — ha akarják — szép jövő vár. Ha miként bizton hisz szük — néhány lelkesebbjeik példája szerint kivetkeztek a' szükkeblűség, szeretetlenség, nemzetetlenség lepleiből; ha erezik, hogy igazságosnak lenni nem áldozat, hanem annak, a' mi valódilag jog, biztosítása; ha hogy a' nemzet boldogítás, és alkotmányos életfejlemény békés ösvényén a' józan haladás zöld remény szegte fejr lobogóját ők viszik elől: a' nemzet őket bizalom teljesen fogadja vezéreivé, 's kétszer meleg lelkesedéssel követendi ez ős neveket a' béke útján, miként őseiket követte egykor a' harcmezején, és a' fénykört mellyet kiérd emlenek, a' fénykörrel kettőztetendi meg, mellyet őseik érdemlétene k.

Ezek a' Pesti Hírlapnak a' magyar főrendekről nyilván kimondott nézetei, mellyeket én annyival őszintebbeknek tartok, mennyivel tökéletesebben megegyeznek

sajátaimmal e' tárgyról. Ha meggondoljak azon befolyást, mellyet emlékek minden emberre gyakorolnak; ha meggondoljak, mi nehezen ösmeri el a' többség olly egyedeknek felsőbbségét, kiket egykor hasonlóinak tudott,'s mennyivel könnyebben hajlong öröklött, mint önválasztott bálványok előtt: nem bámulhatja senki azon befolyást, mellyet a' születési aristocratia még napjainkban is majd nem mindenütt gyakorol; — nem bámulhatja, ha még Franciaországban is az ó nemesség, bár porba döntve a' forradalom, 's a' és dicső nevek által kipótolva a' császárság által — soha nimbusát egészen el nem veszte. — A' nemességnek tisztelete régi földrésünkben annyira a' nép' szokásaiba felvett, annyira benső organiszusával egybe font eszme, hogy mostani viszonyainkban hatalmát tagadni képtelenség. — Csak egy van, mi e' részben az újabb 's régiebb idők között különbséget teszen, az: hogy a' nemesség egykor nem csak minden politcái kitüntetés' feltétele, de egyszersmind biztos eszköze is vala; 's hogy most a' legszebb név 's cím e' kitüntetés után vágyódónak segédet adhat, de valamint nem egyedüli, úgy magában nem biztos eszköz ennek elnyerésére. Csak az, ki valóban erősebb, kormányozhat; 's valamint az anyagi erő századaiban, a' nemesség csak bajnoki erényei által vívá ki felsőbbségét, úgy napjainkban minden születési aristocratia hatalmassá csak akkor válhatik, ha címerein kívül, birtok és magasabb intelligentiára támaszthatja hatalmát. — Ez helyzete minden születési aristocratianak mindenütt, 's ha bár kisebb mértékben, nálunk is. — Hazánkban a' főrendeknek, vala-

mint birtoka, úgy jogai terjedtebbek, mint bár milly más országban.; 's ha valahol, bizonyára nálunk szép az állás, melly e' rendek' minden egyedére, ki hivatását átlátá» vár; — de a' név maga koránkban már nem ámíthat el senkit, 's valamint a' Kelet' Népe' tisztelt szerzőjének neve, és kivüle senki által nem bírt országos állása legszébb igazolása azon tekintetnek, mellyben a' Hírlap' nézete szerint a' főrendek' tagjai közöttünk állanak; úgy érdemei bizonyóságot tesznek arról, hogy e' nemzet tiszteletében nem csak nevek által vezéreltetik. —

Már kérdem: azt, ki a' főrendekről úgy szól mint a' Pesti Hírlap' szerkeztője a' ion idézett helyen, vádolhatni-e azzal: hogy a' születési jogokat nivellál' ni ak arja 134. l. — vádolhatni-e, hogy Oly szavak által polgári erény és közlélek helyébe másnak tulajdona utáni vágyakat gerjeszte? 's ha bizonyos idő óta viszongások mutatkoznának a' nemzet' két felsőbb rendé között: annak tulajdoníthatjuk-e ezeket, ki a' főrendeknek nép 's önmagok előtt illy dicső' munkássági kört jelele ki, 's ki mind azon francziáknál, kiknek — állítólag — modorját követi, Mirabeautól kezdve Camiüe Demoulinsig, Danton, St. Just, Marat 's Robespierig talán aligha találna olyast, ki e' vezéreczikben az aristocratáról kimondott nézetekét magáéinak valása. —

A' Kelet' Népének mélyen tisztelt szerzője e' részben máskép vélekedik,' s midőn az említett cikkelyt 130.l. — ollyannak nézi, melly csábításra kigondolt dicséretei által inkább sértő (e' szavak által én

legalább nem tudom mi más czikkelyt érthetett volna ' tisztelt Gróf) — a' Pesti Hírlap¹ minden szavaiból csak azon öröklő censeo esse delendos et delendas ítéletet véli kihallani, raelly szerzőjöknek kedvencz eszméje. —

Nézzük a' nemes Grófnak okait. — Azokon kívül mellyek általa annak bebizonyítására hozattak fel: hogy a' Pesti Hírlap a' birtoktalant a' birtokos ellen uszítja, 's mellyek, minthogy főrendeink egyszersmind honunk' legnagyobb birtokosai, a' jelen kérdés alatt lévő vádnak bebizonyítására is szolgálhatnának, a' tisztelt Gróf különösen a' főrendeket illetőleg (legalább mennyire azt munkájából kivehetni) kettőt roszal a' Pesti Hírlap' eddigi vezérczikkeiben. —

Az 1-ső: mert a' Pesti Hírlap főrendeink' azon részéről szólva, melly az általa kijelelt hivatásnak megfelelni nem akar, nyilván kimondja meggyőződését: hogy a' haladás' nagy ügye, hogy nemzetünk' rendeltetése teljesülni fog nélkülök, sőt ellenök is ha kell.

A' 2-ik 's itt engedelmet, ha a' tisztelt Grófnak nézetét fel nem fogam, mert megvallom, noha ismét és ismét olvasám munkáját, még a' jelen pillanatban is alig hihetem, hogy nem csalódom, — mert a' Pesti Hírlap' nézete szerint nem kegyelem, de jog 's igazság az, mit korunk követel,'s csak ezeknek megadása lehet az alap, mellyre honunk' jobb létét biztosan építhetni. Legyen szabad e' vádak' elsőjének megczáfolására felhoznom a' Pesti Hírlap' azon szavait, mellyekre alapították; e' szavak nézetem szerint megfelelnek magokért. — Előadva azon magas hivatást, melly hazánkban a' főrendekre vár,

ha kelyzetöket felfogva, ezzel a' haza' javára élnek, a' Pesti Hírlap ekkép folytatja cikkelyét: — De ha volna közöttük, ki úgy vélné, hogy őseitől öröklött neve olly tőkepénz, melly őt tettlen nyugalomra felhatalmazná, vagy tán épen felhatalmazza magány hasznát jog 's igazságnak, magány érdekét köz nemzeti érdeknek ellenszegezni; ha volna ki túlságos önhitségében a' világ' kerekét megakasztani, vagy a' józan haladásnak, mellyet kormánybölcseség vezet, köz szüksége parancsol, nemzeti lelkesedés intéz, útját állani akarná; ha van e' nemzetnek rendeltetése, az bizonyára teljesülni fog velök és általok, ha nekik tetszik; nélkülök, sőt ellenök ha kell. — 's most a' Kelet' Népe' mélyen tisztelt szerzőjének igazságszeretetére appellálok, 's kérdem: vonhatni-e e' szavakból azon következeseket, mellyek munkájának 290-dik lapjain belőlök vonattak? lehet-e abból, mert a' Pesti Hírlap főrendeink' azon egyedeiről szólva, kik haladásunknak ellene szegülnek bátran kimondá, hogy nemzetünk el fogja érni rendeltetését nélkülök is, — ezen állítását a' főrendekre altaljában kiterjeszteni; kérdem, lehet-e ezt? 's ha nem, úgy miben fekszik a' Pesti Hírlapnak vétke? — abban, mert főrendeinkről feltévé, hogy annyi tagjai. között néhányan találkozzanak, kik nemzeti kifejlődésünknek önös érdekeiket ellenébe állítva józan haladásunknak tehetségök szerint akadályokat fognak elébe gördíteni?

— De váljon hol van a' nemzet, mellynek haladása ellen egyesek harczba nem szállottak volna? — hol az arisocratia, melly midőn tőle a' közjóért illy áldozatok kívántattak mint nálunk, nem állt volna legalább néhány egyedei által ellent a' köz kívánatoknak? 's lehet-e nagyobb magasztalása honunk' kiváltságos rendéinek annál: hogy nálunk a' nemzet csak e' rendek' kisebb részétől vár illy ellenszegülést, előre kimondva erős meggyőződését: hogy a' többségtől csak igazságot vár ügyeinek elrendezésében? — vagy abban fekszik a' Pesti Hírlap' bűne, hogy nemzetünk' rendeltetésében bizva, még akkor is, ha főrendeink' némelly egyedei ellene szegülnének, ügyét, mellyet pártol, veszettnek nem hiszi, 's kimondja, hogy e' hon haladni fog ez ellenszegülő egyedek nélkül, sőt minden törekvéseik ellenére is? — 's ezen meggyőződésnek kinyilatkoztatása, mellyben a' Pesti Hírlappal tökéletesen osztozkodom, ez fenýíthetné veszélylyel a' hazát? Váljon ha ez ország' törvényhozóinak többsége, felfogva honunk' szükségeit a' haladás' pályáján megindult, ha a' kormány — mit biztosan reménylünk — átlátva magas hivatását, a' nemzetet szent törekvéseiben tehetése szerint elősegíti: e' nemzetnek haladnia ne lehessen, csak azért, mert főrendei között talán olly egyedek találhatnak, kik magány hasznokat jog- 's igazságnak, magány érdekeket a' köz nemzeti érdekek ellené szegezik? Váljon ha volnának illy egyedek — mi nézetem szerint legalább valószínű — nem a' Kelet' Népének lelkes szerzője volna-e az, ki ellenök legkíméletlenebbül fellépne? ő, ki azon szent meggyőződéstől vezéreltetve „hogy a'

magyar kiváltságos főnemes irigylésre méltó helyzetében vajmi parányi és szánakozásra méltó lény, ha hazájának emelésére semmit sem tesz” — felszólalt egy maga a' nagy hallgatás között, mely e' hon felett 15. év előtt uralkodott; ki csak ügyének igazságában bízva nem veszté reményét, — 's legyen örök dicsőségére mondvá — küszködött 15. hosszú évig majdnem mindig rendjének nagy többsége ellen; kit gúny 's világos ellenségeskedések útjában vissza nem tartóztattak, mert szive ér ezé, hogy a' magyarnak még lenni kell, mert lelke meggyőződött, hogy e' keleti raj el fogja érni rendeltetését, bár mennyi, 's bár mi magasan álló szűkkeblűség szegülne ellene; ő, mondom, most néhány törpe önzők ellenében, kik őseiktől öröklött nevöket olly tőkepénznek tartják, mely őket tettlen nyugalomra felhatalmazza, vagy kik épen önérdkeik¹ tekintetéből a' józan haladásnak útját állani merészlen ék, nem szólalna fel? nem fogná, vagy nem fogja-e mondani: — mert talán lesz alkalom erre, és Széchenyi István nem fog lelépni a' dicső pályáról melylyen eddig haladott — Ti törpék, kik. a' világ' kerekét feltartani, kik e' nemzetnek szent törekvéseiben útját állani akarjátok! e' nemzetelfogja érni rendeltetését gyenge segédetek nélkül is; — a' végzet dicső helyre állított, hivatástok nagy 's irigyletre méltó vala, mert a' nemzet bennetek várta jogainak leghívebb bajnokit, általatos remeie' Örök igazainak biztosítását: de ti önmagatok lemondtok fenséges állástokról, 's a' nemzet el fogja érni czélját, nélkületek, sőt ellenetek is. Váljon, kérdem: Széchenyi István nem fogja-e illy esetben elmondani mind

ezt, 's a' Pesti Hírlap mi mást tőn 14-ik vezércikkében? Mert hogy e' vezércikknek annyira roszallott végszavai nem a' főrendekekről általánoson, hanem csak azon néhány egyedekekről érthetők, kik törpe önösségöket a' haza' javának alája rendelni nemakarják: azt minden, ki, az egész 14-ik vezércikket kezdetétől végig olvassa, tisztán átlátja, — 's most nézzük a' tisztelt Gróf vádjának második okát. A' Pesti Hírlap 32-ik, az ipar egyesületről írt cikkelyében, politicus pártjaink' különböző árnyéklatairól szólva, mások között írja: Vannak ismét mások, kik barátai voltak a' szabadelműségnek míg kegyelem színében jelentkezhetett, de a' gondolat fejökre nőtt, 's érzelmöket sérti a' kor mellynek kegyelem nem kell, melly jogot 's igazságot követel; és ennek kimondása az, mit a' Kelet' Népe'nek tisztelt szerzője, mennyire t. i. a' 290-ik lapon e' szavakhoz ragasztott háromszoros felkiáltójelekből, 's a' módból mellyel a' 284. lapon 's munkájának több helyein ismételtetnek, Ítéltünk — leginkább roszalni látszik, — ismétlem, roszalni látszik, mert még most, e' pillanatban, midőn a' Kelet' Népe'nek többszöri elolvasása után e' sorokat írom, sem hitethetem el magammal egészen, hogy a' tisztelt Grófnak e' részbeni nézetei iránt nem csalódom, —

Mert ki első fellépésétől mostanig mindig a' haladás' zászlója alatt küzdött mint Széchenyi István; ki, mint ő, nyilván hirdeti, hogy nem a' szív', hanem csak a' mindenek felett uralkodó észnek világát követve érhetünk czélt, hogy csak a' törvényesség 's alkotmányos for-

máink' szoros megtartása mellett kivitt győzelmeink azok, mellyek a' nép' javát elégeíthetik: kívánhatja-e hogy nem jog és igazság, hanem egyeseknek kegyelme legyen az, mire a' nép' barátjai hivatkozzanak, mitől e' nemzet szebb jövőjét várja? —

Távol legyen tőlem, hogy azon nemes gerjedelmek ellen szóljak, mellyek az embert kiemelve önössége' köréből, arra bírják, hogy embertársainak javáért azon hasznokról, miket jog 's törvény neki mások felett engedének, önkényt lemondjon; nincs senki, e' tisztán szívből eredett nemes érzeményt, mellyet kegyelemnek nevezünk, mélyebben tisztelő mint én; de ha országos dolgok' elrendezésében a' szív' erős szavának hallgatni kell, ha csak a' hideg ész az, minek tanácsait veszély nélkül követhetjük: nem foly-e ebből önkényt, hogy politicali engedményekben a' kegyelemnek — mint tisztán a' szívből eredett erénynek — helye nem lehet, 's hogy minden ilyes engedmény csak a' szoros jog 's igazság' eszméin, azaz: olly alapokon épülhet, mellyeknek kútfeje a' tiszta ész, mellyeknek határa nem a' mindig ingadozó, 's majd nem minden egyednél külön nyelven szóló szív, hanem egyedül az örökké változatlan értelemnek, fogalmai által határoztatik? —

De megengedve is, hogy ez nem azon általánosságban állana, mellyben itt felállítottott — mit azonban a' tisztelt Gróf, mint a' tiszta észnek legkirekesztőbb tisztelője, bizonyára vitatni nem fog — megengedve, hogy a' haladási iránynak kijelelésében azon indító okok között mellyek a' nemzet' kiváltságos részeit engedmények' adá-

sára határozzák, a' szívnek is volna része; hogy azon egyedek közül, kik a' nép' helyzetének javítását czélul tűzték ki munkásságoknak, némellyek volnának, kiket épen szenvedéseknek látása, 's azon kegyelmi érzet, melylyet Isten minden jobb emberi kebelbe teremtett, 's melly embertársainak szenvedésein megindul, vezeté e' nemes útra; váljon a' törvényhozó, váljon ugyan azon egyedek, kiket könyörületes érzeteik tettek először a' népnek sorsára figyelmetessé, ha mint felső táblánk' tagjai felszólalnak, mi másra alapíthatnák javalataikat, mint épen ügyöknek igazságára, épen arra, hogy az általok védett törvény olyan, melly az emberi nem' élidegeníthetlen jogainak életbe hozásánál nem egyéb; mert ha ezt nem teszik, ha javalataiknak alapja csak azon kegyes emberi érzet, melly kebleiket eltölti, ha nem természetes igazság a' talpkő, mellyre okaikat építik, ki nem látja által: hogy mind azok, kiket hasonló érzet nem lelkesít, ez engedmények' adására nem kényszeríthetnek: 's hogy mindenki, 's ha csak egy volna is, kinek önérdeke könyörületénél erősebb, vagy kinél különös viszonyok által illy engedmény több áldozattal jár, azt, mit a' többség csak mint ajándokot ajánl, mint olyt — mert nagylelkűség senkinek kötetességül nem tétethetik — megtagadhatja? — így, midőn például a' nemesi rend elhatáráz, hogy nemtelen hontársainak egy vagy más terhében ezentúl részesülni fog: azt, mit ha e' törvény a' természetes igazság' alapjára építettett, elfogadni kénytelen volna, megtagadja mihelyt ez engedmény' indítóokául csak a' kiváltságos rendek' nagylelkűsége állíttatott; nem is em-

lítve más okot, mint p. o. hogy ő hasonló nagylelkűséget keblében nem érez, vagy olly állapotban él, mellyben ajándékokat tennie nem lehet. — 's ha ez nem volna is, illy módja az engedmény-adásnak nem lenne-e rősz hatású a' népre nézve? — Az emberi nemnek egyik fő tulajdona: kívánni mindent 's szünetlenül, 's pedig annyival inkább 's türelmetlenebbül, mennyivel több vágy teljesülé; — már ha e' kívánatok' teljesítésében csak kegyelem 's nagylelkűség szerint járónk el, ha a' természetes igazság, ha jog nem jeleli ki a' határokat, mellyeken túl ez engedmények nem mehetnek, váljon mi korlátolhatja a' népet vágyaiban? — Ha a' birtok' szentségét kimondod, 's a' népnek bírhatásra nézve jog-egyenlőséget adál, mert a' természetes igazság kívánja, hogy mindenkinek homloka' veritékével keresett vagyona biztosítva légyen; mert természeti joga szerint senki a' birtok' szerzésének lehetőségétől kizárva nem lehet, a' nép meg fogja érteni szavadat, 's törvényed, melly neki csak egy reményt adott, 's teljesítését önmunkásságától függeszté fel, szorgalomra fogja buzdítani hontársaidat; ha ellenben adományaidnak oka csak kegyes úri jó akaratod, ma irgalom, holnap nagylelkűség vagy hiúságod, nem valószínű-e: hogy a' tömeg bízva határtalan hatalmadban, emberszeretetedben, vagy talán hiúság alkotta bőkezűségedben, kívánva mindig és szünet nélkül, csak mert egyszer kegyes valál, vágyaiban határt nem ösmer, míg végre azon állapotra jut, mellyben a' római pór kenyér 's játékokért rimánkodva szabadságát gyáván a' legbőkezűebbnak adá el. —

Csak természetes jog 's bennszületett igazságérze-
tünk. azon alap, mellyre törvényes' engedményekben
mind a' törvényhozó jótéteményeire, mind a' nép kivá-
nataira nézve erősen támaszkodbatik; minden egyéb bi-
zonytalan, 's pillanati tapsot 's lelkesülést, de bizonyára
soha állandó megalégedést nem szülhet. — Vagy talán
hiszi valaki, hogy a' nép kevesebb háládatossággal leend
jóltevoí iránt? hogy a' kiváltságos rendeknek érdeme ki-
sebbedik, ha azon engedmények, mellyekkel a' nép' hely-
zetét emelek, mint természetes jogainak elösmerése, 's
nem mint kegyelem adattak? Mintha a' népet az enged-
mény, mellyet neki, mint koldusnak kenyerünket, irga-
lomból odaveténk, azon érzeménynél inkább boldogítaná,
mellyel emberi méltóságát elösmerve látja; vagy mind
azon tettek között, mellyekkel magasabb polczon állva
embertársaink' javát elésegíthetjük, volna egy dicsőbb,
mintkivíni embertársaink' jogait! — Nyissak fel a' történe-
tek' könyvét, 's nemde azon nevek ragyognak legtisz-
tább fényben, kik az igazságért víttak. — A' legbuzgóbb
emberbarátok, kik szívök' irgalmát ezekre terjeszték'
's jótétemények közt tölték napjaikat, eltűntek; a' szen-
vedőkkel, kiknek ők törölték le könyeiket, nevök sírba
szállt, 's az utód nem ismeri magas példájokat; csak ki az
igazságért küszködött, ki embertársainak jogait védé, 's
győzve szent ügyében egy elv' diadalát hagyá maga után,
az marad fel a' jövőnek; neve áldásként hangzik száza-
dok után, emléke magas érzelmekkel tölti utódait, 's az
emberi faj nem felejtí soha dicső bajnokát. — 's nem
szép hivatás-e ez? 's a' kit kegyes végzete olly helyre

álllíta, hol munkásságának e' czélt tűzheté ki, nem lehet-e joggal büszke állására? — Kétségen kívül, mint minden szóval, úgy az emberi nem' elidegeníthetlen jogainak nevével is sok visszaélések történtek már, rász szenvedelmek küszködtek sokszor a' legtisztább zászlók alatt, 's az igazság' szent nevében tettek történtek, mellyeken emberi érzetünk eliszonyodik; de ha a' forradalmak' korszakára tekintünk mellyben ez történt, nem látjuk-e hogy éppen abban fekszik e' visszaéléseknek fő oka: mert a' jogérzet a' népben jókor nem neveltetett; mert a' nép hatalmassá vált, 's múltjában, egykori felsőbbjeitől adva azon példát nem találá, hogy erkölcsi korlátok vannak, mellyeken semmi földi hatalom büntetlenül túl nem terjedhet? — A' kötelességérzetnek egyetlen biztos alapja: jogérzetünk, csak ki azon határokat ösmeri, mellyeken túl idegen hatalom szabadságát nem korlátohatja: az fogja tisztelni azon korlátokat, mellyeken túl kívánatai nem terjedhetnek. — Kegyelem, pillanatokra háladattossá teheti a' népet; jogainak elösmerése a' törvény' szilárd védőjévé tévé, 's ez a' feladat. —

De talán bővebben szóltam e' tárgyról, mint szükség vala; a' tisztelt Grófnak egész élete, 's e' munkájából is sok helyen kihangzó szabad elvei szinte kételkedésbe hoznak: nem csalódtam-e midőn néhány szavainak azon értelmet adám, mellyben azok itt vétettek; e' részben engedelmet félreértésemért, 's mentségemül csak azt, hogy sokan, kikkel a' tisztelt Gróf munkájáról szóltam, tévedésben osztoztak; 's hogy lehetnek, kikre nézve nem árt, ha néha arra intetnek: hogy nem kegyelem, de igaz-

sng az, mit tőlök várunk, 's hogy törvényhozó csak kötelességének teljesítésében keresheti dicsőségét: minden mit többet, vagy kevesebbet tesz, jobbára egyformán káros, 's ki könyörületességtől elragadva a' népnek jogánál többet ad, vagy ki önösségtől vezéreltetve azt megtagadja, egyenlően vétkezik a' közjó ellen. —

's most menjünk át e' vádak' utolsójára, 's nézzük, váljon a' Pesti Hírlap megérdemli-e azon szemrehányást, hogy általa minden mnnicipalitás a' lehetőség szerint depopularisáltatott. E' vádnak bebizonyítására a' tisztelt Gróf semmi különös adatokat elő nem hoz; de mintán munkájában a' szelíd tortúráról, nyilvánosságról, bot, vessző, korbácsról, 7-ik 8-ik és 26-ik szám alatt írt vezérczikkek hordatnak elé: annyival szűkelesebbnek tartom e' részben véleményem' kimondását, mennyivel jobban tudom, hogy mind azon panaszok között, mellyek a' Kelet' Népében a' Pesti Hírlap ellen felhozatnak, bizonyára egy sincs, melly ennyi viszhangra találna; — 's mennyivel inkább tapasztalám önmagam azon keserűséget, mellyet a' 17-ik „Nemzeti veszély” czim alatt irt vezérczikk némelly hatóságokban 's bizonyos egyeknél gerjesztett. — Az emberek' többsége' egyenlőn ragaszkodik hatalmához, eredjen az jogból vagy visszaélésből; 's így nem bámulhatni, hogy midőn a' Pesti Hírlap némelly, a' megyei hatóságok' szent czimével tartak visszaélések ellen felszólalt, néhányan vagy érdekelve, vagy fenyítve érezvén magokat, e' merészség ellen felszólalának; hisz' olly édes a' korlátlan hatalom, bár mi szűk körben üzessék az; ki mondana le róla a' nél-

kül hogy legalább panaszra fakadna? — A' kérdés itt csak, az: váljon a' Pesti Hírlap az által, hogy a' nemzetet megyehatóságainak hibáira figyelmetessé tevée, 's nyilván kimondá, hogy szabadságunkat nagyobb veszély nem fenyegetheti, mint ha megyei tanácskozásainkban vad anyagi erő használtatik: a' megyék' depopularisátióját eszközlé-e cikkelyei által? — váljon a' felfedezésekből mellyek e' lapban tétettek, fenyegeti-e veszély municipalis szabadságunkat? — 's itt legyen szabad kerekdeden nemmel felelnem, 's nyilván kimondanom azon meggyőződésemet: hogy a' Pesti Hírlapnak e' részbeni törekvéseit nem csak szabadságunk 's nemzeti kifejlődésünkre nézve károsoknak nem tartom, sőt mind azon hasznok között, mellyeket e' Lapnak eddigi munkássága hazánkban szülhetett, azt, — hogy municipalis életünkre némi világosságot terjesztett, ' & hibákat fedezett fel, mellyekről eddig senki nyilván szólani nem mert — tartom a' legnagyobbnak, tartom annak, mellyet senki sem tagadhat. —

Municipalis szabadságunknak hívebb tisztelője, buzgóbb védje nem lehet nálamnál; — teljes hitem szerint, hogy hazánk ennyi századok' harczi után még fenn áll, municipalis alkotmányunknak köszönhetjük; törvényhatóságaink tárták fel alkotmányunkat 's nemzetiségünket; ők a' szabadságnak szent nevét 's formáit is, midőn az tetteleg nem létezett; körökben mutatkoztak nemzeti ébredésünknek első jelei, újjá született nemzetiségünk ott eme-

lé először zászlóit, ott találta védőit; — ha municipalis rendszerünket elveszed, alkotmányunk elveszti becse' t, 's a' szabadság szó leend nyelvünkben, melly nem sokára az avultak közé tartozik. — De épen mert municipalis rendszerünk nemzeti kincseink' legnagyobbika, mert a' polgárok' szabadsága ott, hol municípiumok nem léteznek, biztosítva nincs, 's a' névszerint legszabadabb alkotmány — mint a' rövid francia respublica — néha csak a' legiszonyúbb elnyomáshoz vezet; mert nemzeti-ségünk' fentartását ennek köszönhetjük, 's jövő kifejlődésünk ez által feltételeztetik: első legszentebb kötelessége minden jó polgárnak, oda fordítani egész figyelmet, hogy e' municipalis rendszer mennél biztosabb alapra állittassék, vagy mi más szavakkal ugyan az, hogy szűnjék meg minden hiba 's visszaélés, melly e' rendszernek létét veszélybe hozhatná. — Alkotmányok csak azon visszaélések által vesznek el, mellyek nevökben gyakoroltatnak; 's az absolut kormány, melly tetteiben igazságos, biztosabb alapokon áll, mint bár melly fenséges elveket hirdető szabadság, melly tettelleg egyeseket elnyom. —

Már ha hatóságainkon végig tekintünk, nem kell-e megvallanunk, hogy itt ott sok, — 's fájdalommal legyen mondvá, megrögzött visszaéléseket találunk; a' büntető törvénykezés, rendőrségünk, útjaink, a' pénztárok 's közmunkák' kezelése, egy szóval majd nem minden tárgy, mellyet említhetünk, csak ritka megyében kezeltetik úgy, hogy javításoknak helye nem volna, hogy semmi alapos panasznak alkalmat nem nyújtana. Hatóságokat ösmerek,

hol a' rabok két három évig ítélet nélkül börtönöztetnek, másokat, hol a' tömlöczökben majd nem évenként a' typhus uralkodik, tudok olyanokat, hol a' pénzek' kezelésében a' legnagyobb rendetlenség uralkodik, 's az adó' kivetésében, inkább jó kedv 's egyes hatalmas táblabírák' személyes nézete, mint elvek szolgálnak alapú; sőt talán olvasóim között lesznek néhányan, kik még olly esetekre is emlékeznek, hol egyes törvényhatóságok, csak hogy más megyében lakó hontársaik velök egy vagy más piacon ne concurrálhassanak, a' legszükségesebb kereskedési utakat csinátlanul hagyják, míg például szeretett alispányok' lakához a' legköltségesebb töltéseket építik. — E' hibák 's visszaélések léteznek, 's alig ha lesz valaki e' hazában ki ezt tagadni merné. —

Municipalitásaink függetlenek, e' függetlenség sokban feltételezője azon jónak, melly municípiumainkból egész hazánkra árad; 's nincs közöttünk senki, ki ha bár centralisatió által szűnni látná mind azon visszaéléseket, mellyek megyéinkben itt ott léteznek, e' hasznot illy áron akarná vásárolni; nem kell-e tehát gondoskodnunk olly módról, melly által e' jó elérhető a' szabadság' kára nélkül? olly módról, melly megyéink' autonómiáját megőrzi, 's egyszersmind biztosítja az egyes polgárt, hogy általa kárt szenvedni nem fog, 's váljon lehet-e ez a' nyilvánosságánál egyéb? —

Mélyen tisztelem én megyéink' tisztí karait; ki megyei hivatalainknak terheit ösmeri 's látta milly 's mennyi akadályokkal küszködik némelly tisztviselő hivatalának teljesítésében, 's mi silány a' jutalom, melly reá vár, — az velem

együtt meg fogja vallani: hogy senki nagyobb, senki kevesebbé jutalmazott szolgálatokat nem tesz, mint polgárinknak épen azon osztálya, melly törvényhatóságainkban működik. — De mind azon csábok között, mellyek előtt emberi erény sülyedni szokott, nincs egy erősb a' hatalomnál; ki tettéről senkinek számolni nem tartozik, ki minden felső hatalomtól független, 's egyszersmind senkit maga mellett nem lát, kitől cselekvése iránt kérdőre vonultathatnék: azt ha bár nem isönösség 's alávaló haszonlesés, legalább szenvedélyei könnyen önkényhez vezethetik; 's hol a' törvény' végrehajtói illy helyzetben állnak, kétségen kívül bár mi tiszta legyen is a' tisztviselőknek jelleme általánosan véve, — nem fognak hibázni közöttök olly egyedek, kik törvényes hatóságok' színe alatt a' legtörvénytelenebb zsarolásokat követendik el. — Absolut, minden felvigyázattól 's felelősségtől ment hatalom a' polgári szabadsággal sehol és soha össze nem fér, 's gyakoroltassék az egy vagy többek által, terjedjen az egész hazára, vagy csak egyes törvényhatóságokra, mindig elnyomáshoz vezet, melly néha annyival tűrhetetlenebb, mennyivel szebb nevek alatt üzetik, mennyivel több szabadsági színnel lepleztetik. — Már ha megyei hatóságainkat minden elfogultság nélkül tekintjük: ezen általános elvek alkalmazására nem találunk-e itt ott némi alkalmat? — Megyei tisztviselőink' függetlensége nem olly általános ugyan, mint az, mellyről szóltam; de ki nem látja, hogy hatáskörökben azokra nézve, kik hatósági tanácskozásainkban részt nem vesznek, 's választási jogokban nem részesülnek, függetlenségök még is tö-

kéletes; 's hogy azon esetekben, melyekben választóik 's a' nép között lévén a' kérdés az igazság ez utolsók mellett szól, kiktől semmit várniok nem lehet, 's azok ellen, kiktől létök függ, — valóban magas polgári erény szükséges kötelességöknek teljesítésére? — Ki nem érzi, hogy több pártokra oszlott törvényhatóságokban, még akkor is, ha két választó között forog az ügy, itt ott legalább a' sikernek valószínűsége inkább azon fél felé hajlik, melly az uralkodó többséghez tartozó, — mondom itt ott, mert távol legyen tőlem, hogy ezt általánosán állítani akarnám,

— 's ki kételkedik végre, hogy esetek lehetnek, hol maga a' többség elcsábítva vagy felingerelve vezetői által, határozataiban a' kisebbség vagy néhány egyedek ellen igazságtalan, 's természetes körén túl lépven, melly csak a' hazai 's természeti törvények határai között jogszerű, — olly dolgokat határoz, mellyek törvényeinkkel 's az ország' többségének nézeteivel (mitől az egyes megyék' többsége vajmi sokszor különbözik) homlokegyenest ellentétben állnak, — 's ki ezekről meggyőződött, nem nyúlna-e örömmel minden eszközökhöz, mellyek által e' bajok' orvoslása reménylhető? 's miután csak kettő között választhatunk, 's ezeknek elsője, azaz egy felsőbb helyről gyakorolt közvetlen befolyás, kormányunk' centralis hatalmának nevelése municipalitásaink' függetlenségét veszélyeztetné, 's így élnem vállalható: ki nem fogadná-e el örömmel azon egy gyógyszert, mellytől legszebb inthatióink' visszaéléseinek megszüntetését várhatja; azon egyet, melly helyzetünkben lehető; — mert reményem, csak azt, mi a' szabadság' kára nélkül történhető, számítjuk

lehetőségeink közé, — a' nyilvánosságot; a' nyilvánosságot, melly minden egyes tisztviselőt, melly magát az egyes megyék¹ többségét az egész hazával szemközt állítja, hogy az önös, vagy kit szenvedélyei vezetnék, hontársainak örökös szemei által követve, ha a' törvényt sérté, azzal büntetessék, minél emberi kebelnek kínosabb nincs: a' köz tisztelet elvesztésével. — Polgári erényeknek erősebb támasza nincs. mint becsületérzetünk, 's ki ezt a' törvények' pontos teljesítésével olly szoros kapcsolatban hozá, hogy tőle elválhatlan: az alkotmányának támaszt, hontársainak biztosságot adott, minőt más földi hatalom, bírjon is árgus' szemével, 's dracói kegyetlenséggel, nem szerezhet soha; — vannak egyedek kik a' legszigorúbb büntetésnek bátran elébe néznek: a' szégyen' ellenében a' legbátrabb gyengévé válik; e' büntetéstől, melly csak életünkkel végződik, mellynek hóhérja egy egész nép, nincs ki ne iszonyodnék, 's erre csak a' nyilvánosság ítélheti a' törvény-szegőt. —

's most kérdem a' Kelet' Népének mélyen tisztelt szerzőjét: váljon az, mit ő munkájának 272-ik lapján a' sajtószabadságról szólva olly helyesen mondott: hogy valaminek meg kell korlátozni szabadságunkat, de hogy e' valaminek magunknak kell lenni! mert más kép az idegen kéz beavatkozását mi magunk teszszük szükségessé, ha vak szenvedelmektől hajtva nem kívánjuk egyenesen azt, hogy minden főtől talpig felforduljon' — nem illik-e szőrüi szóra municipális szabad

ságunkra is 's nem egy valóban szép's lelkes felhívás-e a' hon' minden polgárihoz intézve, hogy hatósági visszaéléseink' megszüntetésére minden hatalmokban álló módokhoz nyúljanak, vagy, merte' részben meggyőződésem szerint csak egy van: minden erővel oda törekedjenek, hogy municipális rendszerünk a' nyilvánosság' sugárjaiban tisztuljon. 's ha bár tévedésekhez vezetve néhány levelezőinek álhirei által, nem érdemli-e a' Hírlap legőszintébb köszönetünket? 's pedig annyival inkább, mennyivel tagadhatatlanabb, hogy e' részben bizonyára nem népszerűségének nevelése, hanem csak azon tiszta kötelességérzet lehete szavainak indító oka, melly őt állásában arra inti: hogy szavát felemelje azon visszaélések ellen is, kiknek elkövetői között sok, talán egyébiránt elvbeli barátot számít, 's mellyeknek említése bizonyára ezerte több ellent, mint pártolót szerezhet vállalatának? —

Hogy municipális rendszerünk' depopularisátioja a' Pesti Hírlap' céljai közé nem tartozott; hogy az, ki egyes törvényhatóságoknak visszaéléseit a' haza előtt felfedezi, 's épen mert e' rendszert szabadságunk' palládiumának hiszi, 's mert meggyőződött, hogy minden visszaélés, a' szabadságnak legkártevőbb ellene: kötelességének tartja fel szólalni mindig, és soha nem erősebben, mint mikor illy visszaélések a' szabadság nevében követtetnek el. 17. sz. e' czéllal nem vádol tathatik: az talán magában elég világos; 's azért e' részbei) minden további szó, míg e' vád' alapítására kü-

lön bizonyítványok elő nem hozatnak, nézetem szerint felesleges. —

És így átmentem a' vádak' 's panaszok' hosszá során, mellyek a' Kelet' Népe'nek tisztelt szerzője által, a' Pesti Hírlap ellen felhozattak; elmondtam nézetemet azok iránt, miké' lap' modorja 's tacticája ellen mondattak; taglaltam azon vádatokat egyenként, mellyek a' tisztelt Grófot munkájának írására bírták; 's valamint gyűlölet 's barátság munka közt nézeteimet nem vezérlé, úgy most nyággottan kimondom meggyőződésemet: hogy a' tisztelt Grófnak a' Pesti Hírlap által gerjesztett aggodalmait alaptalanoknak gondolom. — Mik lehetnek e' lapnak ezentúli eredményei, fog-e végkép megfelelni várakozásunknak, fogja-e teljesíteni reményeinket, — nem tudhatom; a' pálya mellyet eddig átfutott, rövidebb, mint sem erről Ítélnénk; de hogy e' Lapoknak szerkesztője arra, miszerint szándékának tisztaságáról kételkedhetnénk, eddig okot nem adott; és hogy munkássága, — főképp mennyiben megyei hatóságaink' elrendezésére több világosságot árasztott, — már sok való jót eszközölt, azt erősen hiszem; valamint meggyőződésem az is: hogy bár mik legyenek is e' Hírlapnak hiányai 's tökéletlenségei, 's ha bár nem lépne ki azon körből, mellyben eddig forog, 's mellyet a' tisztelt Gróf az érzemény' körének nevez: soha a' haza meggyilkoltatni, soha nemzetiségünk e' lap által sírba dőlni nem fog, 's ha bár száz egyed találkoznék is e' hazában, ki a' szerkesztőnek 32. vezércikkében az ipar-egyestületről mondott szavait: hogy e' nemzet azért

maradt el annyira mind ekkoráig, mert megszokta volt, önmagáról saját erejével nem gondoskodni; megszokta, mindent, a' mit kap, mások kegyelmétől várni, és nem jutott el meleg érzetére a' gondolatnak: hogy a' ki magán segíteni igyekszik, azt isten segíti meg” — olly értelemben venné, mint azt a' tisztelt Gróf tevé; 's ha bár csapszékeinkben száz lázító szólitná fel pajtásait azon beszéddel, mellyet a' Gróf munkájának 285-ik lapján, csak részint a' Pesti Hírlap' egyes szavaiból összeállítva szájokba ad. —

Azon haza, mellyet egyetlen egy Hírlapnak nem elvei, nem vétkes iránya, hanem egyedül elhibázott módórja sirba dönthet, azon nemzet mellynek vékony fonalon függő létét egy journalistának keze ketté szakaszthatja, már nem él; 's magyar hazánk, legyünk nyugottan, erősebb alapokon épül. A' tisztelt Grófnak erős szava téli álmából riasztá fel nemzetünket, 's a' Gróf egyike azon boldogoknak, kik e' földön érzik' mi ellentállhatlan egy embernek hatalma, ha az igaz ügy mellett felszólal; de olly szó melly e' hazát meggyilkolhatná, melly eddig elért helyzetünkről visszalökhetne, 's a' nemzetet elébbi tespedésébe visszahíthatná, e' földön nincs; 's ha elég mérés vagy balgatag volna, ki ezt tenni akarná, vagy ha a' Pesti Hírlap munkásságának e' czélt választja vala, ne féljünk, az idő meg fogja mutatni: hogy a' szónak hatalma megszűnt ott, hol az igazságtól eltért, 's hogy a' leghatalmasb egy nemzettel szemközt vajmi-

gyengévé 's parányivá válik, ha a' nép' jobb érzemé-
nyei felszólalnak ellene. —

De ha a' Pesti Hírlap nem igazolja is azon nehéz vá-
dakot, mellyek a' Kelet' Népe'nek tisztelt szerzője által
ellene felhozatnak: talán a' kor, mellyben élünk, igazolja
a' tisztelt Grófnak nézeteit? Minden szó csak azon kö-
rülmények által, mellyek között mondatott, nyeri érte-
lémét, 's ha azok, raeüyekben nemzetünk most él, öly
véghetlen veszélyesek, ha e' haza olly felette sok zen-
dőlési gyálanyságot rejt magában, mellyel egy szó tűzbe
lobbanthat: e' lapnak hatása, ha bár szavaiból azon vá-
dak, mellyek ellene felhozattak, bé nem bizonyíthatnának
is, káros 's veszélyes lehetne mind a' mellett. —

A' tisztelt Grófnak nézete is ugyan ez, 's midőn 339.
l. és a' következőkön azokhoz szól, kiknek nézete sze-
rint a' Pesti Hírlap nem mivel egyebet, mint mit ő maga
mivelt, — 's talán mind barátjai, mind ellenei között so-
kan valónak 's vannak még máiglan e' gondolatban, —
jelesen azon nagy különbségre figyelmezteti olvasóit,
melly amaz idők 's a' jelen között létezik. — Ha emlé-
kezetünkbe akarjuk hozni, így szól a' tisztelt
Gróf 339. l. — mikor írtam, mikor agitáltam
én, és mikor teszi mind ezt a' Pesti Hírlap
szerkeztője, és ha honi környülményeink
akkori, és mostani egészen megváltozott mi-
ségét felfogni is képesek vagyunk — nem
sül-e akkor tökéletesen ki, hogy én fel fel
ébresztgetem a' mélyen alvókat, és a' honi
erőmű jéghideg katlana alá tüzet hordot-

tam, a' Pesti Hírlap szerkeztője a' már tökéletesen felébredteket kárba, a' már úgy is elég meleg katlant szétpattanásra hajtja; ha tehát akkori helyzetében, midőn a' nemzet halál álmához olly közeljárt, felingerlő', élesztő szerek valának a' napi renden 340. 1. most midőn nemzeti gályánk egy partnak szerencsésen elkerülve ormait, napról napra aggasztóbb irányt vesz a' más partnak ösvényei és súlyesztő zátonyai felé, épen ellenkezőleg csillapító, nyugtató szereknek szüksége lép a' teendők sorába 341. 1. 's azért mondja akárki, hogy a' Pesti Hírlap szerkeztője eltalálta a' ez élt, 'só' (Gróf Széchenyi) elhibázta; hogy amaz áldást terjesztend a' hazára, ő csak kárt teve; csak hogy senki se mondja, hogy egy úton járnak. 346. 1. —

Hogy azon korszakok között, mellyeknek egyikében Gróf Széchenyi István, másikában Kossuth Lajos az írói pályán felléptek, nagy különbség létezik; hogy azon olvasó közönség, mellynek akkor a' Hírlap, most a' Pesti Hírlap kezébe került, azóta lényegesen megváltozott, azon nem kételkedhetni, 's e' körülmények' különbségénél fogva szükségkép különbözőnek kellé lenni az útnak is, mellyen e' két lelkes író haladott. — Ki nem emlékezik vissza azon szomorú állapotra, mellyben nemzetünk 15. évvel ez előtt, felejtve a' külföldtől, fényes álmák között felejtve ön nyomorú helyzetét, lézengett? 's ki nem irigyli azon férfi'sorsot, ki lelkes szavával

egy nemzet' ébredését sietteté? A' Grófnak helyzete honunkban páratlan, 's nincsen ki ezt hálaadva, — vagy ha nézete a' mienktől különböző — azon ellenségeskedés által, mellyel a' Gróf iránt viseltetik, élnem esmérné. A' kérdés itt csak az: a' különbség' melly a' tisztelt Grófnak fellépése 's napjaink között létezik, olyan-e melly által s' szabad discussio veszélyesebbé válik? 's — ez az, mi-ben a' Kelet Népe' lelkes szerzője véleményem szerint csalódik.

Mert ha a' Hitel epochalissá vált megjelenésének korát napjainkkal öszvehasonlítjuk: ki nem látja, hogy nemzetünk azóta példátlan sebességgel haladott? ki nem győződik meg, hogy mire akkor megérve kevesen valának, azmost — a' tisztelt Gróf joggal örülhet ez érettségnek, mellynek elérésében senkinek nálánál nagyobb része nem vala — ezerek által rég elfogadtatott? — Ha akkor midőn a' sokkal nagyobb rész (a' tisztelt Gróf lelkes szavaival élek) azt hitte: mind azon szivtelenségeknek, mellyekkel ember illete embert, 's egyáltaljában mindennek, mi szokássá csontosúlt Magyarországbán, okvetlen változatlanul meg kellene maradni 341. 1. 's a' nép' azon része, melly alkotmányos szabadságunkat nem élvezé, vagy állati tudatlanságban nem gyanítá vagy legalább minden jobbulást remény nélkül tekinté állapotát, a' nemzet kiváltságos osztályai pedig, a' Partis 2-ae Titulus 9-us' kis szigetében minden, lehető veszélytől menten biztosan

reménylek elérni végnapokat 340. 1. százados elnyomás ellen fellépni, 's a' nemzetet szomorú helyzete iránt felvilágosítva, bátran, mintázta' Hitel' szerzője tévé, jobbhöz inteni veszélyes nem vala; ha akkor midőn nemzetiségünk 's haladásunk' ügye látszó ellentétben 's állt, amaz a' múltkor' bámulói 's olyanok által pártoltatott legbuzgóbban, kik alkotmányos visszaéléseinkben gyönyörködének, ez majd nem kizárólag olly eszmékkal összekötve lépett fel köztünk, mellyek József császár' gondolatához híven nemzetiségünk' enyészetéhez köték jobb létünket, — a' nemzetet minden kímélet nélkül hibáira figyelmessé tenni, nemzetiségünket inkább erősíté, mint veszélybe hozá: most midőn a' nép legközelebbi múltjára tekintve a' törvényhozásnak jótéteményeire emlékezik, 's reménnyel tekint a' jövőnek elébe; midőn e' nemzet' kiváltságos osztályai, a' tisztelt Grófnak véleménye szerint, kezet fogva előre menni 's Magyarország' egykori dicsőségének talpkövét megvetni olly készek; midőn nemzetiségünk 's haladásunk' kérdése olly elválaszthatlanul egy, mint az a' Kelet' Népében bebizonyítottat: váljon a' még létező hiányok' felfedezése, azon selejteseknek, kik még a' köz lelkesedésben részt venni nem akarnak — buzdítása veszélyes, hazánk' gyilkolásához vezető merény volna-e? —

's ha bár a' tisztelt Gróf nem csalódott is azon nézetben: hogy kiváltságos rendeink' többsége már most is minden józan haladásra kész, — miről biztosan csak akkor ítélnünk, ha majd fontos haladási kérdések országgyűlésünk elébe kerülvén, a' való szabadelvűségnek,

attól melly csak színét viseli, megkülönböztetésére alkalmat nyújtanának, — nem léteznek-e visszaélések maiglan, nem ösmerünk-e számtalan egyedet valamennyien, kik a' haladásnak eddig ellene szegültek? hiszen úgy szólván semmit (így szól a' tisztelt Gróf maga 341. l.) mi már életbe lépett volna, nem értünk még el, legalább ahhoz képest, mit (a' Gróf saját Ítélete szerint is) elérnünk kell; mert hisz . még maiglan is állatilag teng vérünk' legnagyobb része, és jóllehet sokkal kisebb mértékben, de azért úgy verik, úgy korba csolják, úgy tömlöczözik, úgy akasztják őt, és szintén olly alatt áll ő még most is, mint az előtt" — „minden még tenni való. (346. lap) 's noha gyönyörű lelkülettel bir honunk reménye, a' mostani nemzedék, — és minden nemesre kész, azért van még elég selejtes anyaföldünk határai között" 's ha ezen oknál fogva 348. I. a' Kelet' Népe' tisztelt szerzője maga sem akarja állítani azt, hogy itt ott, 's kivételenként ne volna többé szükséges a' kis buzdítás, sőt itt ott a' megszégyenítés is: váljon a' Pesti Hírlap' szerkeztője, ha hasonló okoktól vezérelve, hasonló eszközökhöz nyúl, mindjárt lángba borítja a' hazát, vagy okvetlen olly erőtetett Crisis kényszerit nemzetünkre 326. l. — millyen Anglia, vagy Frankhon újjá születésök előtt átmentek?

— Kérdem, van-e ennek csak legkisebb valószínűsége? 's ha volna, ha csak ugyan illy szörnyű veszély fenyeget-

né hazánkat,' nem fogná-e mindenki azt inkább azoknak talajdonítani, kik a' nemzetét az ingerültség' olly fokára hozzák, mellyé' már egy Hírlapnak néhány czikkei mindent conflagratióhoz hozhatnak; inkább, mondom, mint a' Hírlap' szerkeztőjének kinek munkássága lehetetlen, vagy legalább minden nagyobb hatás nélkül vala ha ők nem készítik el a' közönséget elfogadására. —

De legyen ez elég, E' munka hosszabbra terjed', mint kezdetben akartam; 's kik hazánk' állapotját legújabb időnkben. figyelemmel tekintek, úgy is osztozkodni fognak azon nézetemben: hogy e' nemzet soha ny«r gottabb állapotban nem volt, mint épen most; 's azért csak azon módról legyen szabad még néhány szót mondanom, mellyel a' tisztelt Gróf ezen a' Pesti Hírlap' hibás modorja ellen írt munkájában felszólalt, 's mellyet én — a' legnagyobb tisztelettel de őszintén ki- mondva, épen munkája' fő hibájának tartok.

Mert ki a' Kelet' Népét figyelemmel végig olvasá, nem látja-e fájdalommal, hogy mind az, mi e' munkában mondatik, mindazon okok, mellyeket a' tisztelt Gróf nézeteinek bizonyítására fálhoz, nem annyira Kossuth Lajos?, minjt minden szabad discussio, nem annyiba a' Pesti Hírlap, mint minden, szabadabb időszaki sajtó ellem szólanak, — 's ez az, mi e' munka olvasásánál fájdalommal tölté lelkemet ez, mi bár minő nagy legyen azon tisztelet, mellyel szerzője iránt viseltetem s' leginkább arra bírt, hogy feleljek. — Ha Kossuth Lajos', és Gróf Széchenyi István' nézetei némely tárgyakban különbözök valának; ha egyes kérdésekben véleményök meg nem egyezvén,

a' tisztelt Gróf feltépne a' Hírlap' egyes állításai ellen' haza örömmel szemlélné két illy jeles Úrnak ügyébeni buzgóságát, 's a' közügy nyerne vitatkozásaik által; de midőn haladási pártunk' egyik vezére nem egyes nézetek 's vélemények, mellyek a' Pesti Hírlapban állítatnák' hanem általánosán az egész ellen felszólal; midőn azon Öröm ellenében, mellyel e' lap — épen mert benne a' discussionnak szabadabb kor nyílik — általunk fogadtatt, Véres revolútiókkal ijeszti hazánkat t ki ném búsulna el, ki nem érzhé, hogy illy férfinak, minő Gróf Széchenyi István ' még tévedései sem maradhatnak felelet nélkül. — Mert ha már az, mi a' Pesti Hírlapban elmondatt) lángba boríthatja a' hazát; ha nemzeti létünk egy journalista' modorjának czérnaszálári függ; ha egyetlen egy veaérczikk — a' mint az a' Hírlap' 18-ik cikkelyéről mondatik ' - okvetlen sírba dönti a' magyart; ha maga az elhibázott intonatio meggyilkolja alkotmányunkat, váljon kívánhatunk-e még sajtószabadságot? 's nem kötelességünk' -e első legfőbb polgári kötelességünk — elkövetni mindent' hogy e' nagy nemzeti veszély mentül később fenyegeesse létünket' ekkép elkövetni mindent, hogy az időszaki sajtó mennyivel szűkebb korlátok közé szoríttassák? Mert (mint a' tisztelt Gróf 346. l. Megjegyzzi) míg a' könyv egyszerre) bizonyos' összefüggésben, és csak az érettebb közönségnek nyújtatik, úgy szólván mint pezsgő nagyobb alkalmaknál: a' hetenkénti két újságlap meg nem szűnő ingerlésben tartja a' közönségnek nem csak érettebb, de illy ele-

delekhez el nem készült nagyobb részét is, mi kép olly hatással is van, mint pezsgó és fűszer melly naponta nyújtatik, azaz a' legkárosabbak.

A' Gróf sejdíté, hogy szavaiból e' következesek fognak vonatni; 's azért munkájának több helyein a' szabad sajtó' barátjának nyilatkozik. A' sajtó szabadság: így szól ő 273. l., — olly világ, mellynel bár a' leggyúlasztóbb anyagok közt is, lehető legnagyobb bátorságban problémákat fejt a' bölcs, és mellynel eddigelé még csak nem is sejdített fokozatban közelítend az emberiség.a' tökéletesedés céljához” —

Én is — így kiált fel a' 326. lapon — a' tökéletesülésnek vagyok szó szólója, előttem is szent az ember méltósága, mért magam is ember vagyok; én is az emberek által nyert minden diadaloknak elébe teszem a' sajtószabadságnak az emberiség jogait bizonyosan kivívó áldását; dé váljon tetteleg a' szabad sajtó ellen ki adott erősebb okokat, mint épen a' tisztelt Gróf? ha nemzeti kifejlődésünk 's alkotmányos haladásunk' ügye olly gyenge, hogy minden egyes követőjének hibája vagy tévedése által veszélybe hozatik; ha az ügy, mellyért küzdünk, nem ollyas, melly túlbuzgó barátinak tévedesei, — 's ellenei' ármánykodásainak egyaránt ellentáll; ha csak mindent előrelátó tactica 's az ügyesség' fondorkodó politicájá vezethet győzelemhez, mellynek reményét minden meggondolatlan tett, minden vigyázatlan szó örökre semmisítheti: akkor né szóljon,

de ne is álmodják senki sajtószabadságról e' hazában, mert hogy ott, hol az létezett, visszaélések történtek 's történelmendeznek mindig, az kétségen felül áll; 's ki a' sajtószabadságot azon feltételhez köti, hogy azzal semmi, természetesen a' törvényszigorúsága alá eső visszaélések ne történhessenek, az a' szabadsajtó' ellenének nyilatkozott. —

A' nemzetek' újjá születésének nehéz processusa nem történhetik egyáltalában minden zaj 's rendetlenség nélkül; nem néhány személynek négy fal között előre kicsinált terve, nem ügyesen kigondolt tactica, nem mindenkit meglepő fortélyok kormányozhatják a' nagy nemzeti haladást. — Concessiók, bár milly nagylelkűséggel adva, egy nemzet' haladására még nem elégségesek; csak mi magából a' népből fejlődik, mi haladásának inkább következése mint előzménye; minek eszközlésében az egész nemzet részt vett, emelhetik létét állandóan; az egész világ' színe előtt, követve a' sokaság' helybenhagyó tapsától, 's ellen kiáltásaitól; megakasztva néha túlzó sietőség, néha egyes visszalépések által, csak így haladhat a' közügy szabad nemzeteknél, — mi ezen akadályoknak ellent állni nem tud, minek eszközlésére titok kell, minek létre hozása minden egyes hiba által veszélyeztetik, annak fennállása már magában lehetetlen; — azon haza, mellynek meggyilkolására csak néhány hírlapi cikely szükséges, még nem érett meg a' szabadságra, melly mint világunk világossággal kezdődik. —

A' tisztelt Gróf a' Pesti Hírlap' káros következései között többször említi azon szakadásokat,

mellyek megjelenése óta köztünk törtetitek, 's e' nemzet' legjobbját' mindig távol' » távolabb vezetik egymástól. De a' Kelet' Népének megjelenése közelebb vezette-e egymáshoz a' szétszakadtakat? 's nem fog-e inkább — ha csak e' hon' nemtője nem segít rajtunk — e' munka által még neveltetni azon baj, mellynek okozása Most a' Pesti Hírlapnak tulajdoníttatik? — eddig elvek 's azon irány, melyet egyenként követtünk, szakítá egymástól e' hon' külön véleményű barátait; de ha még azok között is, kik elvekben megegyeznek, kiknek iránya ugyan az, csak mert különböző módon szólnak, illy különbségek tételnek; ha okoskodásaink' elhibázott modorja már elég, hogy még azok által is, kik velünk elvben 's irányban tökéletesen megegyeznek alkotmányunk' felforgatásával vádoltassunk ki reménylheti, hogy országos pályáját tisztán futhatja végig? ki biztos, hogy, legyen bár szándéka aranytisza, elvei szentek) iránya a' tagneraesb, hontársai' gyűlöletének tárgyául kijeleltetni nem fog,' a pedig épen azok által, kikkel elvben 's irányban egyetért, kiknek vágyai az övéi is, kiknek-céljaiért vérét ontaná ha kívántatnék.

De nem! lelkem' meggyőződéséből Mondom, e' nem maradhat így! ki egy nemzetet erős szavával hosszú ál-mából felriasztá, 's első lépteiben a' haladás' pályáján olly dicsően vezeté, annak tudnia kellett hogy mozdulatait egy maga nem fogja kományozhatni, tudnia kelle, hogy újjá születésének vajúdásai között, a' nemzet tökéletes nyugalomban nem maradhat; hogy a' legnemesebb cél felé haladva egyesek el fognak tévedni; hogy a' nép'

hatalmas szavába sok nem tiszta hangok, vegyülendnek; ha tehát mind ezen bajok mellett, mik a' haladással választhatlanul öszekötvék, még is haladni láté nemzetét, még is élteinek egész erejét 's tehetségét ez ügynek szén-télé: bizonyár' csak azért tehette ezt, mert meggyőződött, hogy iparkodásainak jóltevő eredménye kipótlandja mind azon bajokat, melyeket érte szenvedénk; 's kit e' meggyőződés lelkesít, az nézeteiben néha hibázhat, de soha semmi által azon útból el nem vezetethetik, melylyeo múltjának legszebb emlékei, jövőjének egész dicsősége fekszik! Soha Gróf Széchenyi azon férfiak közé, kik mozgalmakat kezdenek 's később; siető követőik által hátrahagyatván': a' haladás' elleneinek sorába álltak, sülyedni nem fog; soha azon vád, melly annyi ellen joggal tétetett: hogy, nem az, ügy, hanem csak vezetése vala czélok, ellene fel nem hozathatik, — a' mint a' jelen munka' sok helyein kimondott elvei, úgy egész élete bizonyosságát teend; hogy a' amelyet csak igazságos vala azon tiszteletében mellyel írása viseltetett.

A' ki alkotmányunk' áldását e' hon' minden polgárjaira terjeszteni, ki minden magyarnak törvény előtti egyenlőségét kívánja, ki lemondva kiváltságaitól e' haza' vérdímében 's terheiben részesülni akar: a' haladás' embe-re maradi 's a' helyzet a' Kelet' Népe' szerzőlyének tévedései között rá ismer 'a Hitel' írójára' 's azon meggyőződéssel teszi le könyvét, hogy e' viszongások, mellyek közte 's a' hazának, egy más lelkes fia között léteztek, 's mellyeket való nemzeti csapásként fájaltunk — soká nem tarthatnak; mert kik egyezel felé haladnak, nem maradhatnak sokáig a' nélkül, hogy találkoznának. —

Sötét színekben festi a' tisztelt Gróf azon jövőt, melly reá e' munkájának kiadása után vár; elvesztve népszerűségét 's barátjait a' nélkül hogy fellépése által másokat szerezzene vagy kibékíthetné elleneit: véleménye szerint állása ezentúl két szék közti, 's inkább falusi gazdáé, mint országos leend; de a' dicső férfiú csalódik e' nézetében, 's valamint eddig hazáját háladatlansággal nem vádolhatja: — úgy látni fogja ezentúl, hogy érdemek, mint az övéi, nem felejtetnek határaink között. Meglehet, hogy e' nemzet, mellyet felnevelni életének legmagasb célja vala, néha talán nem fogja követni régi vezérének tanácsait, hogy egyes tárgyak iránt véleményeink különbözzenek egymástól, egyes esetekben elvbeli barátok a' tisztelt hontárs' nézetei ellen fellépendnek: de Gróf Széchenyi neve mindig egyike leszen a' legszebbeknek, 's valamint elleni, úgy barátai megemlékezendnek múltjáról.

Mi nem fogjuk felejteni érdemidet, tisztelt hontársunk!

— Nagymező e' haza, 's rajta munka jut mindenikünknek; mi nem irigyeljük, azt, mellyet Te eddigien bevégzél; nem a' babért mellyet más homlokáról lerántunk: csak az, mellyet érdemelheténk, dicsőítheti homlokunkat, 's mi örömmel látjuk a' zöld ágat halántékid körül. Haladj a' régi pályán, 's látni fogod körülötted az ügy' mindenik hívét, és az, ki ellen most igazságtalan vádakra ragadott honszereteted, egyik legbuzgóbb társad leend; véleményeink pillanatokra szétvezethetnek, de az egy nagy hazaszeretet öszvegyűjti ismét a' tévedőket, 's a' rövid meghasonlás nem hagy keserűséget szíveikben. —